

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور ۵۸. بودجه بخش کشاورزی و منابع طبیعی

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات زیربنایی

دوره یازدهم - سال اول

شماره چاپ:

تاریخ چاپ:

شماره ثبت: ۳۰۰

کد موضوعی: ۲۵۰

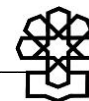
شماره مسلسل: ۱۷۳۸۱

بهمن‌ماه ۱۳۹۹

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
	۱. تکالیف اسناد بالادستی و قوانین معتبر در حوزه کشاورزی و منابع طبیعی از حیث وضعیت اعتبارات
۳	پیش‌بینی شده در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
۱۵	۲. تبصره‌های مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
۲۶	۳. اعتبارات فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
۳۳	۳-۱. اعتبارات هزینه‌ای عمومی برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی
۳۴	۳-۲. اعتبارات تملک‌داری‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی
۳۵	۳-۳. تحلیل اثربخشی اعتبارات برخی از مهم‌ترین برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی
۳۶	۳-۳-۱. برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک
۳۸	۳-۳-۲. برنامه ساماندهی مالکیت اراضی ملی
۴۰	۳-۳-۳. برنامه واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور سند اراضی کشاورزی
۴۲	۳-۳-۴. برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی
۴۴	۴. اعتبارات دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی
۴۴	۴-۱. اعتبارات هزینه‌ای عمومی دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی
۴۵	۴-۲. اعتبارات تملک‌داری‌های سرمایه‌ای عمومی دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی
۴۹	۴-۳. اعتبارات هزینه‌ای استانی دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی
۴۹	۴-۴. تحلیل اعتبارات برخی از مهم‌ترین دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی
۴۹	۴-۴-۱. سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و مؤسسات تابعه
۵۳	۴-۴-۲. مؤسسه تحقیقات ثبت و گواهی بذر و نهال
۵۳	۴-۴-۳. مؤسسه رازی
۵۳	۴-۴-۴. سازمان امور عشایر ایران
۵۴	۴-۴-۵. سازمان امور اراضی کشور
۵۵	۴-۴-۶. سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
۵۷	۵. بودجه شرکت‌های دولتی بخش کشاورزی و منابع طبیعی
۶۱	جمع‌بندی و پیشنهادات
۶۹	منابع و مأخذ

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور ۵۸. بودجه بخش کشاورزی و منابع طبیعی

چکیده

در گزارش حاضر لایحه پیشنهادی بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور در بخش کشاورزی و منابع طبیعی، با هدف دستیابی به راهکارهای اصلاح روند برنامه‌ریزی در این بخش مورد ارزیابی قرار گرفته است. اعتبارات فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ با ۴۶/۸۳ درصد افزایش نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹، به ۵۹,۳۷۸ میلیارد ریال رسیده است. این اعتبارات ۶/۳۷ درصد از اعتبارات امور اقتصادی و ۰/۸۱ درصد از اعتبارات کل امور ده‌گانه را تشکیل می‌دهد که شامل ۲۳,۰۶۶ میلیارد ریال اعتبارات هزینه‌ای و ۳۶,۳۱۲ میلیارد ریال اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای می‌گردد. علاوه بر این، اعتبارات پیش‌بینی شده در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ برای بخش کشاورزی و منابع طبیعی در برنامه‌های مرتبط در سایر فصول در مجموع ۳۰,۶۳۷ میلیارد ریال و در ردیف‌های متفرقه ۴,۷۱۳ میلیارد ریال است. همچنین ۲۷۱,۱۸۰ میلیارد ریال از اعتبارات هدفمندسازی یارانه‌ها و ۳۲۰ میلیون یورو از محل صندوق توسعه ملی برای این بخش در نظر گرفته شده است. تعدادی از تکالیف احکام بالادستی در حوزه کشاورزی و منابع طبیعی مانند حمایت از توسعه صادرات، توسعه زنجیره‌های ارزش پایدار، اصلاح نظام بازار محصولات کشاورزی، برنامه ایمنی غذایی و تقویت و توانمندسازی تشکله‌ها، همانند لوایح و قوانین بودجه‌های سال‌های گذشته اعتبارات لازم (کافی)، مستقل و شفاف در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ را ندارند. توزیع اعتبارات هزینه‌ای عمومی بین دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که بیشترین سهم اعتبارات با ۴۰ درصد، مربوط به سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و مؤسسات تابعه است. برای بسیاری از اعتبارات، اهداف کمی مشخصی ذکر نشده و برای آن بخشی که دارای اهداف کمی هستند نیز مشخص نیست اعتبارات پیش‌بینی شده به چه میزان از اثربخشی لازم در راستای اهداف ذکر شده برخوردارند و این اثربخشی با چه معیاری قابل سنجش است. از طرفی لازم است سازوکارهای استفاده از ظرفیت بخش خصوصی به‌منظور افزایش اثربخشی طرح‌ها و ارتقای کارایی آنها نیز مشخص شود. تداوم روند فعلی و نبود نظام ارزیابی میدانی در کنار نامناسب بودن زمان تخصیص اعتبارات، علاوه بر اتلاف منابع منجر به رقابت برای جذب بودجه و در نتیجه، بعضاً ارائه آمارهای غیر صحیح توسط دستگاه‌ها و یا استان‌های مختلف شده است. پیامد این موضوع در این واقعیت مشهود است که با وجود پیش‌بینی بیشترین اعتبارات فصل کشاورزی و منابع طبیعی برای برنامه‌های مرتبط با «امور زیربنایی و تولیدی» و

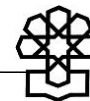
نیز «مدیریت منابع طبیعی»، بیشترین چالش‌های این بخش به اهداف مرتبط با این امور، یعنی «بهره‌وری پایین» و «بهره‌برداری ناپایدار از منابع طبیعی» برمی‌گردد. این موضوع نشان‌دهنده نبود اثربخشی کافی در برنامه‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی و ضرورت اصلاح روندهای فعلی در برنامه‌ریزی و سیاستگذاری در این بخش است.

مقدمه

بودجه، به‌عنوان یک سند مالی، با پیش‌بینی درآمدها و هزینه‌های یک‌ساله در بخش‌های مختلف و با هدف برنامه‌ریزی امور در راستای عمل به تکالیف اسناد بالادستی و سیاست‌های کلان کشور تنظیم می‌شود. لذا با توجه به تأثیر بالای این سند در برنامه‌ریزی، کنترل و ارزیابی عملکرد هر بخش، تنظیم آن از اهمیت بالایی برخوردار است؛ به‌طوری که به همان میزان که تنظیم صحیح و دقیق آن می‌تواند به دستیابی به اهداف کلان کشور کمک کند، وجود ایراد و ابهام در چگونگی جذب منابع یا تخصیص اعتبارات ممکن است به آسیب‌های غیرقابل جبران در امور کشور بینجامد. به همین جهت لازم است جزئیات این سند به‌طور دقیق و کامل و با لحاظ کلیه الزامات مرتبط با اثربخشی برنامه‌ها و ارتقای عملکرد دستگاه‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

بر همین اساس بررسی بودجه بخش کشاورزی و منابع طبیعی با توجه به رسالت اصلی این بخش، یعنی خودکفایی، تأمین امنیت غذایی پایدار، اشتغال‌زایی و فقرزدایی و همچنین اهمیت آن به‌عنوان یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی، باید با حساسیت و توجه ویژه صورت گیرد. کما اینکه وجود چالش‌ها و محدودیت‌های فراوان از جمله پایین بودن بهره‌وری نهاده‌ها و عوامل تولید، فضای نامناسب کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری پایین، ناکارآمدی سیاست‌های حمایتی، محدودیت در منابع طبیعی و بهره‌برداری ناپایدار از این منابع، وابستگی به واردات در حلقه‌های ابتدایی زنجیره تولید محصولات کشاورزی، ساختار سنتی و ناکارای توزیع و بازررسانی و ... همگی نشان از ایرادهای جدی در نظام برنامه‌ریزی و اثربخشی پایین اعتبارات در این بخش است.

در گزارش حاضر با هدف دستیابی به راهکارهای اصلاح روند برنامه‌ریزی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی به ارائه تصویری از بودجه این بخش با تمرکز بر برخی از نکات کلیدی و تأثیرگذار بر ارتقای عملکرد آن پرداخته شده است. به این منظور در ابتدا تطبیق تکالیف اسناد بالادستی و قوانین مهم مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی با احکام و ردیف‌های لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ بررسی شده و سپس تبصره‌های مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی و نقاط ضعف و قوت آنها، ارزیابی شده است. در مرحله بعد اعتبارات برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به تفکیک اعتبارات هزینه‌ای و تملک‌داری سرمایه‌ای مورد بررسی قرار گرفته و سهم اعتبارات

این برنامه‌ها در پرداختن به مهم‌ترین اولویت‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی محاسبه شده است. همچنین اثربخشی اعتبارات تعدادی از مهم‌ترین برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی براساس نظرخواهی از نخبگان و فعالان این بخش مورد بررسی قرار گرفته است. تحولات بودجه دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی در مرحله بعدی بررسی شده و جزئیات بودجه تعدادی از مهم‌ترین دستگاه‌های اجرایی در این بخش تحلیل شده است. در پایان نیز پس از ارائه تصویری از وضعیت و عملکرد شرکت‌های دولتی بخش کشاورزی و منابع طبیعی، پیشنهادهایی به منظور افزایش نظارت‌پذیری عملکرد این شرکت‌ها به‌عنوان گام دوم اصلاح ساختار بودجه ارائه شده است.

۱. تکالیف اسناد بالادستی و قوانین معتبر در حوزه کشاورزی و منابع طبیعی از

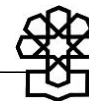
حیث وضعیت اعتبارات پیش‌بینی شده در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

لوايح بودجه سالانه بايد مبتني و منطبق بر اهداف اسناد بالادستي به‌ويژه قوانين و برنامه‌هاي توسعه تدوين شوند. در قانون احكام دائمي برنامه‌هاي توسعه، قانون برنامه ششم توسعه، قانون افزايش بهره‌وري بخش کشاورزي و منابع طبيعي و قانون تشكيل وزارت جهاد کشاورزي، مواد متعددي در راستاي توسعه و حمايت از بخش کشاورزي و منابع طبيعي قيد شده است. انطباق بندهاي مرتبط با بخش کشاورزي و منابع طبيعي در مفاد لايحه بودجه سال ۱۴۰۰ با احكام مرتبط در قوانين مذکور، در اين بخش مورد ارزيابي قرار گرفته است.

با لحاظ تکالیف مشخص شده در قانون برنامه ششم توسعه، تعداد کثیری از تکالیف فوق با عنوان خاص، یا با عناوین ذیل برنامه‌های اصلی در پیشنهاد بودجه سال ۱۴۰۰ دارای ردیف بودجه مشخصی بوده و اعتباراتی برای موارد فوق در نظر گرفته شده است. اینکه مقادیر اعتبارات فوق و نحوه هزینه‌کرد آنها تا چه حد کفاف اجرای برنامه‌ها را بدهد در حاله‌ای از ابهام است. ولیکن، برای تعدادی از برنامه‌ها و تکالیف، از جمله «جبران خسارت ناشی از دیرکرد در خرید تضمینی محصولات»، «هزینه‌های انجام آزمایشات تراریختگی»، «توسعه ظرفیت‌های صادراتی»، «اصلاح و بهبود خاک‌های کشاورزی»، «گسترش زنجیره‌های ارزش صنایع تبدیلی»، «حمایت از صادرات و ایجاد خوشه‌های صادراتی» و همچنین «بخشودگی سود و کارمزد وام‌های کشاورزان» اعتبار مشخصی تخصیص نیافته است و یا قابل احصا نیست (جدول ۱).

جدول ۱. وضعیت اختصاص اعتبار تکالیف قانون برنامه ششم توسعه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

ماده	جزء / بند / تبصره	تکلیف	وضعیت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
(۳۱)	بند «الف»	توسعه کشاورزی حفاظتی، توسعه کشت نشایی، به‌زادگی و به‌زراعی، تولید و تأمین و به‌کارگیری ارقام مقاوم، خوداتکایی در تولید بذر و نهال، افزایش ضریب ماشینی کردن سالانه حداقل دوازده صدم (۰/۱۲) اسب بخار در هکتار	دارای اعتبار از محل: • برنامه «افزایش تولید محصولات زراعی» • برنامه «افزایش تولید محصولات باغی» • برنامه «تولید محصولات فناورانه نهاده‌ها» • برنامه «کنترل و گواهی بذر» • طرح‌های ذیل برنامه «پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی» • حمایت از ضریب خوداتکایی در تولید محصولات راهبردی کشاورزی (۷۵۰۰۰۰-۴۱) • کمک‌های فنی و اعتباری برای توسعه مکانیزاسیون کشاورزی (۱۳۰۰۶۰۰۷۰۰۲ و ۱۳۰۰۶۰۰۷۰۰۱) • انجام طرح‌ها و پروژه‌های تحقیقاتی در زمینه مهندسی گلخانه (۱۳۰۶۰۱۱۰۰۷) • انجام طرح‌ها و پروژه‌های تحقیقاتی در زمینه ماشین‌های کشاورزی و مکانیزاسیون (۱۳۱۰۰۲۱۱۰۲) • استفاده از فیزیولوژی مولکولی برای تحمل به تنش‌های غیرزیستی (۱۳۱۰۰۲۱۱۱۱)
	بند «ب»	انجام بموقع خرید تضمینی محصولات کشاورزی و در صورت وقفه در پرداخت خرید تضمینی، پرداخت مطابق تبصره بند «الف» ماده (۱۰) این قانون به‌عنوان جبران خسارت ناشی از تأخیر در نظام بانکی	در جدول تبصره «۱۴»، اعتباری به‌منظور «پرداخت یارانه نهاده‌ها، عوامل تولید و خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی» پیش‌بینی شده است. ولی به‌منظور جبران پرداخت خسارت دیرکرد، ردیفی وجود ندارد.
	بند «پ»	افزایش تولید محصولات راهبردی و تبدیل پانصد هزار هکتار از اراضی شیب‌دار به باغات	دارای اعتبار در ردیف تأمین و انتقال آب برای توسعه باغات در اراضی شیب‌دار (۱۳۰۶۰۰۹۰۰۱) و همچنین ردیف‌های متفرقه انتقال یافته به جداول ۷ و ۱۰ ماده‌واحد با شماره طبقه‌بندی (۷۵۰۰۰۰-۴۱) و (۷۵۰۰۰۰-۴۳)
	بندهای «ت» و «ج»	فراهم نمودن امکانات مصرف بهینه سموم، دفع آفات نباتی و کودهای شیمیایی و استفاده بیشتر از کود آلی (کمپوست) و مبارزه زیستی و تدوین ضوابط ورود، ساخت و ترکیب ساخت (فرمولاسیون) کود و سم. «ج» توسعه کشت محصولات سالم و محصولات زیستی (ارگانیک)، اعمال استانداردهای ملی کنترل کیفی تولیدات و فرآورده‌های کشاورزی گسترش مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی، مصرف	در قالب برنامه «افزایش تولید محصولات زراعی» و طرح‌های ذیل آن از قبیل «تدوین برنامه اصلاح الگوی کشت و معیارهای فنی تولید محصولات ارگانیک و سالم» و «کمک‌های فنی و اعتباری برای افزایش تولید محصولات زراعی گلخانه‌ای، کودهای زیستی و اجرای کشاورزی حفاظتی»، برنامه «کاهش آلاینده‌ها و ارتقای سلامت در محصولات کشاورزی» و طرح «مبارزه تلفیقی علیه آفات نباتی و تجهیز امکانات مبارزه با آفات عمومی و همگانی» ذیل برنامه «کنترل و مبارزه با آفات و بیماری‌های گیاهی و علف‌های هرز» و برنامه «توسعه و تقویت قرنطینه و بهداشت گیاهی» اعتباراتی در نظر گرفته شده است. شایان ذکر است که اهداف کمی در ارتباط با میزان کاهش

ماده	جزء / بند / تبصره	تکلیف	وضعیت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
		بهینه نهاده‌ها از جمله انواع سم و کود و حمایت از درمانگاه‌های گیاه‌پزشکی در راستای ارتقای سلامت انسان و جامعه	آلاینده‌ها پیش‌بینی نشده و در ردیف‌های مربوطه تنها به فرایندهای انجام امور همچون تعداد آزمایشات و نظارت‌ها اشاره شده است؛ در حالی که حصول به اهداف تولید محصولات سالم در این حوزه نیازمند برنامه‌ریزی‌های دقیق‌تری است. علاوه بر این، طبق ماده (۷) آیین‌نامه اجرایی شورای عالی سلامت و امنیت غذایی مصوب ۱۳۹۹/۷/۲۱، شایسته‌تر می‌بود که برنامه جامع ارتقای سلامت و ایمنی غذایی کشور تدوین گردیده و منابع مربوط به تولید غذای سالم به صورت هدفمند ذکر می‌شد.
	تبصره بند «ج»	آزمایش مواد غذایی وارداتی و فرآورده‌های غذایی وارداتی جهت تشخیص مواد تراریخته و اطلاع‌رسانی مردم	در قالب «برنامه توسعه و تقویت قرنطینه و بهداشت گیاهی» و فعالیت‌های ذیل آن از قبیل بررسی‌های آزمایشگاهی محموله‌های وارداتی اعتباری در نظر گرفته شده، ولی مشخصاً به انجام آزمایش تراریخته بودن محصول اشاره نشده است.
	بند «د»	حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی مانند کارخانجات خوراک دام، طیور و آبزیان و صنایع بسته‌بندی محصولات کشاورزی با توجه به مزیت‌های طبیعی، نسبی و رقابتی این صنایع	در قالب «برنامه بهبود فرآوری و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی» و طرح‌های ذیل آن از قبیل «راهبری توسعه ظرفیت صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی» و «راهبری بازسازی و نوسازی واحدهای تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی» اعتباراتی در نظر گرفته شده است. ولی مشخصاً اشاره نشده که برای توسعه ظرفیت صادراتی، چه طرح‌ها یا برنامه‌هایی پیش‌بینی شده است. علاوه بر این، همانند تعداد کثیری از تکالیف، خط سیر و اهداف کمی قابل پیش‌بینی برای این طرح‌ها نیز دیده نشده است.
	بند «ر»	تکمیل زنجیره تولید محصولات کشاورزی از طریق اعطای کمک‌های فنی - اعتباری به تشکل‌های فراگیر کشاورزی و روستایی	در قالب «برنامه توسعه و توانمندسازی تعاونی و تشکل» و «برنامه توسعه زیرساخت و نظام‌های بهره‌برداری» ذیل فصل بازرگانی و طرح‌های ذیل آنها از قبیل «ارائه خدمات حمایتی در قالب کمک‌های فنی و اعتباری به منظور ایجاد زیرساخت‌های مرتبط با زنجیره ارزش محصولات کشاورزی» و «ارائه خدمات به اتحادیه‌ها جهت تأمین و توزیع نهاده‌های دامی و کشاورزی» اعتباراتی پیش‌بینی شده، ولی مشخصاً اسمی از تشکل‌های فراگیر کشاورزی و روستایی وجود ندارد. زیرا منظور قانونگذار اتحادیه‌ها و تشکل‌هایی بوده است که تحت مدیریت کشاورزان، روستاییان و عشایر بوده و منافع مستقیم آنها را تأمین می‌کند. در مورد این بند نیز که ضرورتاً باید برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت پیش‌بینی می‌شد، هیچ هدفگذاری دقیقی وجود ندارد که بتوان الگوی پیش‌رونده‌ای برای این حوزه مهم از زیربخش‌های کشاورزی متصور بود.
(۳۲)	جزء «۱» بند «ب»	ایجاد ردیف مستقل پرداخت خسارت به بیمه‌گذاران محصولات کشاورزی و صندوق بیمه کشاورزی در لویج بودجه سالیانه	واجد اعتبار از محل ردیف‌های با شماره طبقه‌بندی: (۴۰-۷۵۰۰۰۰)، (۱۳۰۶۰۴۸۰۰)، (۱۳۰۶۰۴۸۰۰۴) و (۱۳۰۶۰۲۴۰۰۴)
	جزء «۲» بند	اصلاح و بهبود خاک کشاورزی و افزایش کربن (ماده آلی) خاک	در ذیل برنامه پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی مؤسسه تحقیقات آب و خاک، برای برخی طرح‌هایی که در

ماده	جزء / بند / تبصره	تکلیف	وضعیت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
	«ب»		راستای اصلاح و بهبود خاک کشاورزی است از جمله طرح‌های پایش کمی و کیفی خاک و آب کشاورزی، شناخت و مدیریت حاصلخیزی خاک و تغذیه گیاه، انجام مطالعات ارزیابی و تناسب کیفی و کمی اراضی محصولات زراعی و باغی و غیره اعتباراتی در نظر گرفته شده است. اما با عنوان مشخص ماده (۳۲) اعتباری پیش‌بینی نشده است.
	جزء «۳» بند «ب»	ارائه کمک‌های فنی و اعتباری برای نوسازی باغ‌های فرسوده	از محل «کمک‌های فنی و اعتباری برای اصلاح و توسعه باغات به روش‌های نوین و باغات انگور به روش داریستی و اصلاح و سرشاخه کاری باغات گردو» به شماره طبقه‌بندی ۱۳۰۶۰۰۹۰۰۳ اعتباری پیش‌بینی شده است، ولی محدود به باغات انگور و گردو بوده و با عنوان خاص جزء «۳» بند «ب» اعتباری موجود نیست.
(۳۳)	بند «الف»	گسترش و تکمیل زنجیره‌های ارزش، صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات اساسی کشاورزی	در قالب «برنامه بهبود فراوری و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی» و طرح‌های ذیل آن از قبیل «راهبری توسعه ظرفیت صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی» و «راهبری بازسازی و نوسازی واحدهای تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی» اعتباراتی در نظر گرفته شده است. ولی رویکرد زنجیره ارزش در این طرح‌ها مشهود نیست.
(۳۳)	بند «ب»	تخصیص حداقل بیست درصد منابع صندوق‌های حمایت از بخش کشاورزی جهت تسهیلات برای صادرات این بخش	فاقد اعتبار
	بند «پ»	ایجاد خوشه‌های صادراتی، نشان‌های تجاری و اختصاص مشوق‌های صادراتی به صادرات محصولات کشاورزی	فاقد اعتبار مشخص
(۳۳)	بند «د»	تولید و پخش برنامه‌های آموزشی، ترویجی، مدیریت مصرف آب، بهبود کمی و کیفی محصولات کشاورزی و فراوری تولیدات، حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی کشور	در قالب طرح «حمایت از تهیه و تولید برنامه‌های رادیویی، تلویزیونی و شبکه‌های اجتماعی کشاورزی» و نیز «برنامه حمایت از شبکه پیام‌رسانی ترویجی و شبکه ملی تلویزیونی کشاورزی» اعتباری بدین منظور، در نظر گرفته شده است.
	بند «ث»	پوشش بیمه اجباری کلیه دام‌ها در مقابل بیماری‌های مشترک و واگیردار	واجد اعتبار در برنامه پوشش بیمه اجباری کلیه دام‌ها در مقابل بیماری‌های مشترک و واگیر موضوع بند «ث» ماده (۳۳) برنامه ششم توسعه با شماره ۱۳۰۶۰۴۸۰۰۵
	بند «خ»	بخشودگی سود و کارمزد و جریمه وام‌های دریافتی کشاورزان خسارت‌دیده از حوادث غیرمترقبه و امهال اصل وام آنان به مدت سه سال و تعیین میزان خسارت	فاقد اعتبار
(۳۵)	بند «الف»	افزایش عملکرد در واحد سطح و افزایش بهره‌وری در تولید محصولات کشاورزی با اولویت محصولات دارای مزیت نسبی و	دارای اعتبار در قالب: • تدوین برنامه اصلاح الگوی کشت و معیارهای فنی تولید محصولات ارگانیک و سالم

ماده	جزء / بند / تبصره	تکلیف	وضعیت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
		ارزش صادراتی بالا و ارقام با نیاز آبی کمتر و سازگار با شوری، مقاوم به خشکی و رعایت الگوی کشت مناسب با منطقه	• برنامه «حمایت از ضریب خوداتکایی در تولید محصولات راهبردی کشاورزی» • برنامه «افزایش تولید محصولات زراعی» • برنامه «افزایش تولید محصولات باغی» • حمایت از توسعه کشت گیاهان دارویی ولی مشخصاً برای توسعه ارقام با نیاز آبی کمتر و سازگار با شوری اعتباری پیش‌بینی نشده است. همچنین افزایش بهره‌وری تولید به‌صورت کمی هدفگذاری نشده است.
(۳۵)	بند «ت»	طراحی و اجرای الگوی کشت با تأکید بر محصولات راهبردی و ارتقای بهره‌وری آب در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و تأمین منابع و الزامات مورد نیاز در قالب بودجه سالیانه و اعمال حمایت و مشوق‌های مناسب فقط در چارچوب الگوی کشت	در طرحی تحت عنوان «طراحی و اجرای الگوی کشت» ذیل «برنامه افزایش تولید محصولات زراعی» اعتباری پیش‌بینی شده است.
(۳۵)	بندهای «ت» و «ر»	تکلیف دولت به طراحی و اجرای الگوی کشت برای تمامی نقاط کشور در طی سال‌های اجرای این قانون.	در طرحی تحت عنوان «طراحی و اجرای الگوی کشت» ذیل «برنامه افزایش تولید محصولات زراعی» اعتباری پیش‌بینی شده است.

مأخذ: قانون برنامه ششم توسعه، لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

در خصوص تکالیف قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، در مورد ماده (۶۰) این قانون و «طرح‌های مطالعاتی جامع کاهش ضایعات کشاورزی» که یکی از موضوعات مهم بخش باغبانی کشور می‌باشد، اعتبار تخصیصی قابل احصا نیست. در مورد بقیه موارد این قانون، اعتبارات مستقیم یا غیرمستقیمی به شرح جدول ۲ قابل مشاهده هستند.

جدول ۲. وضعیت اختصاص اعتبار تکالیف قانون احکام دائمی برنامه‌های

توسعه کشور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

ماده	جزء / بند / تبصره	موضوع	وضعیت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
(۲۹)	«الف»	احیای جنگل، مرتع و زیستگاه‌های خسارت‌دیده از محل جریمه بهره‌برداری‌های غیرمجاز از جنگل، مرتع و زیستگاه‌های مورد بهره‌برداری خود مبدل شود.	در قالب برنامه‌های «احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌ها و مراتع کشور» اعتباراتی بدین منظور پیش‌بینی شده است. هرچند جریمه بهره‌برداری‌های غیرمجاز از جنگل، مرتع و زیستگاه‌های مورد بهره‌برداری، می‌تواند به ضد هدف اساسی خود مبدل شود.
(۵۹)	-	تکلیف وزارت جهاد کشاورزی نسبت به راه‌اندازی شبکه مدیریت دانش، بازسازی و تجهیز کلیه مراکز جهاد کشاورزی، تعیین پهنه‌های تولیدی و اختصاص یک کارشناس به هر پهنه، به‌روزرسانی دانش مروّجان و شبکه عاملان ترویج و به‌کارگیری کلیه فنون ترویجی در عرصه‌های تولیدی به‌منظور توانمندسازی تولیدکنندگان و ایجاد بستر مناسب انتقال دانش و یافته‌های تحقیقاتی به آنان، در قالب طرح نظام نوین ترویج.	در قالب برنامه‌های مختلفی از جمله «برنامه توانمندسازی بهره‌برداران و ترویج یافته‌ها و دانش کشاورزی» و «برنامه ترویج و توانمندسازی جوامع محلی و بهره‌برداران» اعتباراتی پیش‌بینی شده است.
۶۰	-	تهیه طرح مطالعات جامع کاهش ضایعات کشاورزی و نیز طرح آمایش صنایع تبدیلی و نگهداری محصولات کشاورزی	در قالب «برنامه بهبود فراوری و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی» و طرح‌های ذیل آن از قبیل «راهبری توسعه ظرفیت صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی» و «راهبری بازسازی و نوسازی واحدهای تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی» اعتباراتی در نظر گرفته شده است. ولی میزان دقیق اعتبارات اختصاص یافته نامشخص است. همچنین اعتبار مشخصی برای آمایش صنایع تبدیلی و نگهداری محصولات کشاورزی در نظر گرفته نشده است.
	تبصره «۲»	مشارکت دولت تا سقف ۴۹٪ در صندوق‌های توسعه بخش کشاورزی.	در قالب «برنامه حمایت از فعالیتهای تولیدی بخش کشاورزی» اعتبارات هزینه‌ای و یارانه جهت تأمین سرمایه سهم دولت در صندوق غیردولتی حمایت از توسعه بخش کشاورزی ذکر شده است.
(۶۱)	-	حفظ ظرفیت تولید و نیل به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی و دامی و اصلاح الگوی مصرف براساس استانداردهای تغذیه، گسترش کشاورزی صنعتی و دانش‌بنیان، فراهم نمودن زیرساخت‌های امنیت غذایی و ارتقای ارزش‌افزوده بخش کشاورزی بر مبنای ملاحظات توسعه پایدار.	در برنامه‌های: «ارتقای ضریب مکانیزاسیون» «افزایش تولید محصولات زراعی» «افزایش تولید محصولات باغی» «افزایش تولید محصولات دام و طیور» «افزایش تولید آبزیان پرورشی» «اصلاح الگوی کشت» «توسعه شبکه‌های آبیاری و بهره‌ور آب» «بررسی کنترل و پایش بیماری‌های واگیردار و قرنطینه دام و طیور» «مطالعه، طراحی و اجرای زیرساخت مجتمع‌های کشاورزی، دامی و شیلاتی،»

ماده	جزء / بند / تبصره	موضوع	وضعیت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
			«کنترل و مبارزه با آفات و بیماری‌های گیاهی و علف‌های هرز اعتباراتی پیش‌بینی شده است. ولی معلوم نیست آثار تجمعی این طرح‌ها بر نیل به خودکفایی در تولید محصولات اساسی چه خواهد بود؟»
	-	۱. ارتقای بهره‌وری (راندمان) آبیاری بخش به حداقل شصت درصد (۶۰٪) پس از پنج‌سال از تصویب این قانون از طریق اجرای عملیات زیربنایی آب و خاک از جمله طرح‌های تجهیز و نوسازی، توسعه شبکه‌ها، زهکش‌ها و روش‌های نوین آبیاری و اجرای عملیات به‌زراعی و به‌نژادی و استمرار آن در سنوات بعدی. ۲. تحویل آب مورد نیاز کشاورزان به‌صورت حجمی براساس الگوی کشت هر منطقه و با استفاده از مشارکت بخش دولتی و غیردولتی. ۳. ارتقای شاخص بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی و افزایش تولید محصول به‌ازای واحد حجم مصرفی.	در قالب «برنامه توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی» و طرح‌های ذیل آن از قبیل «ایجاد و ساماندهی تشکلهای آب‌بران»، «راهبری تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی»، «راهبری مرمت و بازسازی قنوت»، «راهبری توسعه سیستم‌های آبیاری نوین» و «تدوین شاخص‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌ها بهبود بهره‌وری آب در عرصه کشاورزی» اعتباراتی در نظر گرفته شده است. ولی در مجموع هدفگذاری کمی برای تحقق اهداف مد نظر قانون در زمینه ارتقای شاخص بهره‌وری مصرف آب و راندمان آبیاری بخش به حداقل شصت درصد به‌عمل نیامده است. همچنین طرحی برای تحویل حجمی آب پیش‌بینی نشده است.
	-	۴. گسترش مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی، مصرف بهینه سموم، کود شیمیایی، مواد زیست‌شناختی (بیولوژیکی) و داروهای دامی و همچنین مبارزه زیست‌شناختی (بیولوژیکی) و توسعه کشت زیستی (ارگانیک) مدیریت تلفیقی تولید و اعمال استانداردهای ملی کنترل کیفی تولیدات و فرآورده‌های کشاورزی در راستای پوشش تولید	ذیل برنامه «کاهش آلاینده‌ها و ارتقای سلامت در محصولات کشاورزی»
	-	۵. نوسازی ماشین‌آلات کشاورزی و از رده خارج کردن ماشین‌آلات فرسوده کشاورزی و توسعه ماشینی‌کردن (مکانیزاسیون) بر مبنای اقلیم و شرایط و همچنین قابلیت و توانایی کشاورزان هر منطقه و رسیدن به ضریب نفوذ ۱۰۰ درصدی ماشینی‌کردن آن.	در قالب «برنامه ارتقای ضریب مکانیزاسیون کشاورزی» و طرح‌های ذیل آن از قبیل «حمایت از تأمین ادوات ماشینی‌آلات کشاورزی» و «حمایت از تأمین ماشین‌آلات کشاورزی» اعتباراتی در نظر گرفته شده است.
	-	۶. ترویج استفاده از کودهای آلی و زیستی (ارگانیک) بذور و نژادهای دامی، طیور و آبزیان اصلاح شده در کشور و افزایش میزان مصرف این‌گونه کودها، بذور و نژادهای دامی، طیور و آبزیان در جهت تولید غذای سالم.	در قالب «برنامه کاهش آلاینده‌ها و ارتقای سلامت در محصولات کشاورزی» و طرح‌های ذیل آن از قبیل «کنترل بیولوژیک آفات و بیماری‌ها و ترویج استفاده از سموم کم‌خطر» اعتباراتی در نظر گرفته شده است.
	-	۷. گسترش پوشش بیمه تولیدات بخش کشاورزی و عوامل تولید تا رسیدن به سطح پوشش ۱۰۰ درصدی در صورت تأمین منابع در بودجه سالیانه.	واجد اعتبار از محل ردیف‌های با شماره طبقه‌بندی: (۷۵۰۰۰۰-۴۰)، (۱۳۰۶۰۴۸۰۰)، (۱۳۰۶۰۴۸۰۰۴) و (۱۳۰۶۰۲۴۰۰۴)

مأخذ: قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

در زمینه تخصیص اعتبار به تکالیف قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی، در موضوع بند «ب» ماده (۱۲) و ماده (۱۳) که مربوط به حق بهره‌برداری از معادن و جبران خسارات متعاقب به منابع طبیعی بوده و همچنین، هزینه‌کرد درآمدهای حاصل از موضوع ماده (۱۲) که از اهم مشکلات در مناطقی مثل استان زنجان (معدن سرب و روی انگوران) و دیگر مناطق کشور است، اعتبار مشخصی ذکر نشده است. گفتنی است اعتبار ذکر شده در ردیف ۱۰۹-۷۳۰۰۰۰ که به‌منظور توسعه فعالیت‌های معدنی پیش‌بینی شده است، به‌دلیل عدم اشاره صریح به جبران خسارت‌ها به منابع طبیعی، نمی‌تواند اهداف ذکر شده در قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی را محقق کند. لذا پیشنهاد می‌شود عبارت «اجرای ماده (۱۳) قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی» به عنوان ردیف مذکور افزوده شود.

در خصوص ماده (۳۱) برای محصولات راهبردی و ویژه، اعتبار ویژه‌ای وجود دارد. برای بند «د» ماده (۳۲) هم که در رابطه با توسعه صادرات و استفاده از مزیت نسبی بخش کشاورزی است، اعتبار مشخصی پیش‌بینی نشده و اعتبار پیش‌بینی شده در ردیف ۳۵-۷۵۰۰۰۰ با موضوع توسعه صادرات غیرنفتی را به‌دلیل اشتراک آن با کلیه بخش‌های اقتصاد، نمی‌توان آن را به‌عنوان اعتبار مختص بخش کشاورزی و منابع طبیعی تلقی کرد. لذا لازم است بازبینی این موضوع در کمیسیون‌های تخصصی در تعامل وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی، صنعت، معدن و تجارت و وزارت امور خارجه در دستور کار قرار گیرد. بررسی جزئیات انطباق تکالیف قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی با لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در جدول ۳ قابل مشاهده است.

جدول ۳. وضعیت اختصاص اعتبار تکالیف قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی
و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

ماده	جزء / بند / تبصره	موضوع	وضعیت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
(۶)	تبصره «۲» و «۳»	تبصره «۲» - الزام دولت به حمایت و تأمین تسهیلات لازم برای تشکلهای موضوع ماده (۶) جهت ایجاد آزمایشگاه‌های مناسب، برای کنترل میزان سلامت محصولات از جمله عدم آلودگی آنها به مواد شیمیایی، پرتوزایی (راديوکتیویته)، میکروبی، ویروسی، انگلی و قارچی. تبصره «۳» - دولت موظف است تا استقرار کامل این تشکلهای و توانمندسازی آنها، حمایت‌ها و پشتیبانی‌های لازم از آنها را به‌عمل آورد.	در قالب «ارتقای مهارت‌های مهندسين شاغل در کلینیک‌های گیاه پزشکی و شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای فعال در طرح ارتقای سلامت و کاهش آلاینده‌ها در ۸ محصول کشاورزی» اعتباری پیش‌بینی شده است. ولی، با عنوان دقیق بند «۶» و برای توسعه ظرفیت آزمایشگاهی اعتبار مشخصی موجود نیست. همچنین در قالب برنامه «توسعه و تقویت قرنطینه و بهداشت گیاهی» اعتباراتی قابل رهگیری هستند.
(۱۲)	«الف»	الزام دولت به سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و اقدامات لازم جهت کنترل و کاهش عوامل تخریب از طریق به‌کارگیری بخش‌های غیردولتی و با سازوکارهای افزایش پوشش حفاظتی و حمایتی به گونه‌ای که تا پایان برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، پوشش حفاظتی و حمایتی جنگل‌ها و مراتع کشور به سطح صدوسی و پنج میلیون هکتار برسد.	در قالب برنامه‌های: «توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور، احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور» «ترویج و توانمندسازی جوامع محلی و بهره‌برداران» «حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور» اعتبارات مرتبطی پیش‌بینی شده است.
(۱۲)	«ب»	دولت مکلف است در اجرای طرح‌های عمومی، عمرانی و توسعه‌ای خود و نیز اکتشاف و بهره‌برداری از معادن، خسارات وارده به جنگل‌ها و عرصه و اعیانی منابع طبیعی را در محاسبات اقتصادی و برآورد هزینه‌های امکان‌سنجی اجرای طرح منظور و پس از درج در بودجه‌های سنواتی، در قالب موافقتنامه‌های مبادله شده با وزارت جهاد کشاورزی برای حفاظت، احیا و بازسازی عرصه‌ها اختصاص دهد.	اعتبار مشخصی قابل احصا نیست.
(۱۳)		درآمدهای حاصل از خسارات موضوع ماده (۱۲) این قانون، کلیه وجوه دریافتی بابت قراردادهای اجاره، حق بهره‌برداری و حق انتفاع اراضی ملی و دولتی از جمله وجوه دریافتی موضوع ماده (۸) این قانون، بهره مالکانه طرح‌های جنگلداری، منابع طبیعی و پروانه چرا، سه درصد (۳٪) حقوق دولتی ناشی از بهره‌برداری از معادن، کلیه جرائم و درآمد حاصل از فروش محصولات جنگلی و مرتعی کشف شده و بازداشتی، به حسابی متمرکز در خزانه‌داری کل واریز و معادل صددرصد	ردیف درآمدی: ۱۳۰۴۰۸، ۱۳۰۴۱۶ و ۱۵۰۱۲۱ دارای اعتبار در قالب برنامه‌های «بخیزداری و حفاظت خاک» با شماره ۱۳۰۶۰۰۱۰۰۰؛ احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور با شماره ۱۳۰۶۰۰۲۰۰۰ احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور با شماره ۱۳۰۶۰۰۳۰۰۰ حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور با

ماده	جزء / بند / تبصره	موضوع	وضعیت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
		(۱۰۰/) وجوه واریزی در قالب بودجه سالیانه جهت انجام عملیات آبخیزداری و آبخوانداری، حفاظت، احیا و توسعه منابع طبیعی کشور به وزارت جهاد کشاورزی اختصاص می‌یابد.	شماره ۱۳۰۶۰۰۶۰۰۰ اعتبارات متفرقه با موضوع ماده (۱۳) قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی با شماره ۶۹-۷۳۰۰۰۰
(۱۴)	«ج»	دولت مکلف است تا با مدیریت صحیح، میزان خوراک تولیدی از منابع زراعی شامل انواع بقولات (لگوم‌ها)، علوفه‌های سیلویی، جو و ذرت به میزان سه‌ویک‌دهم (۳/۱) میلیون تن افزایش و برداشت علوفه مجاز از مراتع کشور به میزان نیم (۰/۵) میلیون تن در سال افزایش دهد.	برنامه «افزایش تولید محصولات زراعی» می‌تواند با این موضوع مرتبط باشد، ولی اعتبار اختصاصی پیش‌بینی نشده است و هدفگذاری کمی نیز در این خصوص مشاهده نمی‌شود.
(۲۲)	«الف»، «ب» و «ج»	- الزام وزارت جهاد کشاورزی به ایجاد پایگاه اطلاعاتی تولیدکنندگان بخش کشاورزی و تشویق آنان به ثبت اطلاعات فعالیت‌های تولیدی خویش در آن. - ایجاد پایگاه اطلاعات جامع کشاورزی بر پایه فناوری اطلاعات (IT) - شبکه مدیریت دانش و اطلاعات کشاورزی و روستایی برای ارائه خدمات علمی، آموزشی، فنی، ترویجی و سایر اطلاعات مورد نیاز.	در قالب برنامه‌های: «ترویج و توانمندسازی جوامع محلی و بهره‌برداران» و «تهیه اطلاعات و آمار بخش کشاورزی» واجد اعتباراتی است.
(۳۱)		الزام دولت به حمایت‌های قانونی از بهره‌برداران و تولیدکنندگان محصولات راهبردی، ویژه و خاص منطقه‌ای	در قالب «پرداخت یارانه نهاده‌ها، عوامل تولید، خرید تضمینی محصولات کشاورزی»، «حمایت از ارتقای ضریب خوداتکایی در تولید محصولات راهبردی کشور» (۱۳۰۶۰۱۱۰۰۷)، «سیاستگذاری، تحقیق، پژوهش و فعالیت‌های اصلاح نژاد مرغ لاین»، برنامه «افزایش تولید محصولات زراعی»، برنامه «افزایش تولید محصولات باغی» و برنامه «تنظیم بازار محصولات کشاورزی» واجد اعتبار است.
(۳۲)	«د»	وزارت کشاورزی مکلف است به‌منظور توسعه صادرات و استفاده از مزیت‌های نسبی بخش کشاورزی، نسبت به پرداخت یارانه صادرات برای محصولات صادراتی منطبق بر استانداردهای بازارهای هدف بخش کشاورزی اعم از کمک‌های بازاریابی، جایزه صادراتی، اعتبارات صادراتی، تضمین مخاطرات ناشی از صادرات، یارانه کمک‌های غذایی به کشورهای هدف، اقدام نماید.	اعتبار مشخص و هدفمندی پیش‌بینی نشده است.

مأخذ: قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی، لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

براساس ماده (۳) قانون تمرکز وظایف و اختیارات مربوط به بخش کشاورزی در وزارت جهاد کشاورزی، این وزارتخانه موظف است در واردات هریک از کالاهای بند «الف» ماده (۱) این قانون برای تأمین نیاز داخلی و تنظیم بازار به نحوی عمل نماید که سالیانه حداقل ده درصد به میزان تولید داخلی این محصولات افزوده شود تا کالاهای مزبور به مرز خودکفایی در تولید داخلی برسد. با اینکه در برنامه‌های مرتبط با کشاورزی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ مانند «افزایش تولید محصولات زراعی»، «حمایت از ارتقای ضریب خوداتکایی در تولید محصولات راهبردی کشور» و ... می‌توان به‌طور غیرمستقیم حصول به هدف این ماده را متصور بود؛ ولیکن با هدفگذاری خاص این ماده پیش‌بینی دقیقی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ موجود نبوده و هنوز هم بعد از گذشت هشت سال از تصویب این قانون، هدف غایی یا حتی نسبی این ماده در تعداد کثیری از کالاهای اساسی محقق نشده است. ضمن اینکه استفاده از واژه خوداتکایی در عنوان طرح «حمایت از ارتقای ضریب خوداتکایی در تولید محصولات راهبردی کشور»، مغایر با بسیاری از قوانین بالادستی و سیاست‌های کلی از جمله قانون تمرکز وظایف و سیاست‌های کلی نظام در بخش کشاورزی و نیز اصل چهل‌وسوم قانون اساسی است. زیرا این اسناد مشخصاً بر واژه خودکفایی تأکید کرده‌اند. برای مثال اصل چهل‌وسوم قانون اساسی، برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران را بر چندین ضابطه استوار دانسته است. بند «۹» آن به‌شرح زیر افزایش بر تولیدات کشاورزی و خودکفایی تأکید کرده است: «تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند». همچنین ماده (۳۱) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دولت را موظف به نیل به خودکفایی در محصولات اساسی زراعی، دامی و آبی به میزان نودوپنج درصد (۹۵٪) در پایان اجرای قانون برنامه کرده است.

بررسی انطباق تکالیف قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی با لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نیز نشان داد که عموم موارد به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم دارای اعتبار هستند؛ اما کفایت اعتبارات و نحوه هزینه‌کرد آنها محل بحث است (جدول ۴).

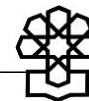
جدول ۴. وضعیت اختصاص اعتبار تکالیف قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

ماده	جزء / بند / تبصره	موضوع	وضعیت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
(۸)		توسعه و حمایت از صنایع کوچک تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و صنایع روستایی در چارچوب سیاست‌های صنعتی کشور.	در قالب «برنامه بهبود فراوری و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی» و طرح‌های ذیل آن از قبیل «راهبری توسعه ظرفیت صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی» و «راهبری بازسازی و نوسازی واحدهای تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی» اعتباراتی در نظر گرفته شده است. ولین، با عنوان خاص این ماده اعتبار مشخصی قابل پیگیری نیست.
(۸)	تبصره	سیاست‌های حمایتی و تشویقی در جهت توسعه و ارتقای فناوری در تولید ماشین‌آلات و ادوات مورد استفاده در بخش کشاورزی.	در قالب برنامه «ارتقای ضریب مکانیزاسیون کشاورزی» دارای اعتبار است.
(۱۲)		وزارت جهاد کشاورزی موظف است در جهت حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، نسبت به تشکیل صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی با مشارکت تولیدکنندگان اقدام نماید.	تحت عنوان: «سرمایه اولیه صندوق‌های حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی» و همچنین «افزایش سرمایه صندوق‌های غیردولتی حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی»، اعتباراتی پیش‌بینی شده است.
۱۴	«الف»	تعیین قیمت تضمینی خرید محصولات کشاورزی از قبیل گندم، برنج، شکر، خرما، ذرت، پنبه و سایر محصولات تضمینی	دارای اعتبار است ولی مشخص نیست برای کدام یک از محصولات اساسی و به چه میزان تخصیص خواهد یافت.

مأخذ: قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی، لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

در حالت کلی می‌توان نتیجه گرفت که تعدادی از تکالیف احکام بالادستی فوق در حوزه کشاورزی و منابع طبیعی همانند لوایح و قوانین بودجه‌های سال‌های گذشته اعتبارات لازم (کافی)، مستقل و شفاف در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ را ندارند. فارغ از مکفی نبودن میزان اعتبارات، برای برخی تکالیف از جمله «توسعه صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات اساسی کشاورزی»، «پوشش بیمه اجباری کلیه دام‌ها»، «انجام ایمن‌سازی (واکسیناسیون) دام‌های سبک و سنگین»، «توسعه سامانه‌های نوین آبیاری»، «تولید و پخش برنامه‌های آموزشی، ترویجی»، «بهبود کمی و کیفی محصولات کشاورزی و فراوری تولیدات»، «برنامه‌های آبخیزداری و آبخوان‌داری»، «افزایش تولید محصولات راهبردی و ارتقای ضریب خوداتکایی»، «تهیه نقشه‌های حدنگاری (کاداستر) منابع طبیعی» و ... اعتبارات تقریباً مشخصی در قالب برنامه‌های مختلف لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ پیش‌بینی شده است.

در مقابل، برخی از تکالیف مهم دولت در حوزه کشاورزی از جمله حمایت از وام‌گیرندگان بخش کشاورزی به‌ویژه در شرایط متأثر از حوادث غیرمترقبه، حمایت از توسعه صادرات و همچنین حمایت از

صنایع خرد تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و صنایع روستایی اعتبار مستقل و شفافی ندارند. به علاوه، تعداد زیادی از تکالیف مدون در اسناد بالادستی کماکان فاقد اعتبار هستند. برای مثال با گذشت حدود ۴ سال از تصویب قانون برنامه ششم، طبق جزء «۱» بند «ب» ماده (۳۲) این قانون دولت مکلف است ردیف مستقلی برای پرداخت خسارت به بیمه‌گذاران محصولات کشاورزی و صندوق بیمه کشاورزی در لوایح بودجه سالیانه ایجاد کند، درحالی که هنوز این مهم در حد کفایت اتفاق نیفتاده است. همچنین همان‌طور که در بررسی‌های فوق عنوان گردید، نبود اهداف کمی مشخص برای بسیاری از اعتبارات پیش‌بینی شده در قالب برنامه‌ها و طرح‌های مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی یکی از ایرادهای مهم در نظام بودجه‌ریزی این بخش است که علاوه بر کاهش اثربخشی این برنامه‌ها می‌تواند باعث اتلاف منابع نیز شود.

۲. تبصره‌های مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۳۹۹، تعدادی از تبصره‌ها، مانند اعتبار مربوط به «تولید و ارتقای کیفیت انواع واکسن‌های مورد نیاز انسان، دام و طیور»، مندرج در جزء «۱» از تبصره «۱۳» قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و اعتبار مربوط به افزایش سرمایه «صندوق بیمه کشاورزی» و «صندوق‌های حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و عشایری» مندرج در جزء «۲» از بند «الف» تبصره «۱۸» قانون بودجه سال ۱۳۹۹ حذف شده‌اند که پیشنهاد می‌شود با توجه به اهمیت موضوعات یاد شده و نیز عملکرد سال‌های گذشته، اعتبارات مورد نیاز جهت تکمیل پروژه‌های مرتبط و افزایش سرمایه صندوق‌ها مجدداً تخصیص یابد. همچنین تکالیف مندرج در بند «ک» از تبصره «۶» قانون بودجه سال ۱۳۹۹ با موضوع معافیت مالیاتی صادرکنندگان و پرداخت جایزه و مشوق صادراتی در صورت حصول اطمینان از برگشت ارز حاصل از صادرات کالا و خدمات به چرخه کشور حذف شده است. در ادامه، تبصره‌های مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی، مندرج در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ و عملکرد آنها در سال ۱۳۹۹ بررسی می‌شود.

تبصره «۳» بند «الف»

در بند «الف» از تبصره «۳» سقف تسهیلات تأمین مالی خارجی (فاینانس) برای طرح‌های دولتی و غیردولتی ۳۰ میلیارد دلار تعیین شده است که به دولت اجازه داده شده است یک میلیارد دلار از این تسهیلات (یک‌سی‌ام) را برای استفاده از منابع بانک‌ها و مؤسسات مالی و توسعه‌ای بین‌المللی به‌منظور تجهیز آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های دانشگاه‌ها، دانشگاه‌های علوم پزشکی، مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی و فناوری، مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای دولتی و سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی با تضمین دولت و بازپرداخت آن، از محل اعتبارات بودجه عمومی تأمین کند. با توجه به ضرورت و اهمیت تحقیقات در پیشبرد اهداف توسعه‌ای کشور و از طرفی سهم بالای هزینه تأمین تجهیزات

آزمایشگاهی و کارگاهی در هزینه‌های این نهادها، سازمان‌ها و مؤسسات تحقیقاتی، لازم است این نسبت یک‌سی‌ام (۲/۳ درصد) را براساس برآورد دقیق نیازها و در راستای کاهش فاصله با استانداردهای بین‌المللی مورد بازبینی قرار گیرد و نحوه تخصیص آن در قالب آیین‌نامه اجرایی به تصویب برسد؛ کما اینکه با وجود همین درصد پایین، براساس گزارش وزارت جهاد کشاورزی، عملکرد این بند در سال ۱۳۹۸ و شش‌ماهه سال ۱۳۹۹ صفر بوده است. شایان ذکر است که اختصاص تسهیلات موضوع این بند به طرح‌های بخش دولتی به‌عهدده شورای اقتصاد گذاشته شده است و از آنجایی که این شورا اعضای بجز رئیس‌جمهور و وزرا دارد، تجویز مداخله آن در امور اجرایی و یا مقرراتگذاری و بودجه‌ای، به‌ترتیب، با اصول شصت، یکصدوسی‌وهشت و یکصدویست‌وشش قانون اساسی مغایر است؛ لذا پیشنهاد می‌شود اعطای این تسهیلات به‌عهدده وزارت صنعت، معدن و تجارت گذاشته شود.

علاوه بر این در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به‌منظور تأیید پیوست فناوری و اطمینان از استفاده از حداکثر توان ساخت داخل، اعطای این تسهیلات منوط به تأیید معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری شده بود که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ اخذ تأییدیه به این منظور حذف شده است. پیشنهاد می‌شود با توجه به لزوم حمایت از توان داخلی در راه‌اندازی و توسعه طرح‌های ملی در راستای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی، این نکته مهم مجدداً در این تبصره مورد تأکید قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود به‌جای عبارت «مؤسسات و شرکت‌های تابعه قرارگاه سازندگی خاتم‌الانبیاء» در این تبصره، از عبارت «نهادهای تحت نظر مقام معظم رهبری» استفاده شود. این نکته برای جزء «۱» از بند «الف» تبصره «۴» و جزءهای «۱» و «۲» از بند «و» تبصره «۵»، نیز صدق می‌کند.

تبصره «۴» بند «الف»

در جزء «۳» از بند «الف» تبصره «۴» به بانک‌های تجاری و تخصصی اجازه داده شده است که از محل منابع در اختیار به اعطای تسهیلات ریالی و ارزی به سرمایه‌گذاران بخش‌های خصوصی، تعاونی و نهادهای عمومی غیردولتی برای طرح‌های صنایع تکمیلی و تبدیلی کشاورزی و صنایع پتروشیمی اقدام کنند. این جزء که در قوانین بودجه سنوات گذشته به طرح‌های صنایع تبدیلی و تکمیلی چغندر قند اختصاص داشت، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به اعطای تسهیلات به کلیه طرح‌های صنایع تکمیلی و تبدیلی کشاورزی و صنایع پتروشیمی اشاره دارد. پیشنهاد قابل طرح در این زمینه این است که اعطای این‌گونه تسهیلات با اولویت به‌سازی و نوسازی واحدهای فعلی، احداث واحدهای جدید در نزدیکی قطب‌های تولید محصولات کشاورزی و تمرکز بر توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی در مناطقی که قابلیت کشت پاییزه دارند صورت گیرد.

تبصره «۴» بند «ه»

در بند «ه» تبصره «۴» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ تسهیلاتی از صندوق توسعه ملی جهت تأمین اعتبارات امور زیربنایی در حوزه کشاورزی و منابع طبیعی در نظر گرفته شده است. مجموع این تسهیلات، ۳۲۰ میلیون یورو و دقیقاً برابر با اعتبارات متناظر در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ است که عملکرد

آنها در شش ماهه ابتدای سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به شرح جدول ۵ است. شایان ذکر است که به موجب بند «الف» از تبصره «۱» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، کاهش در سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز از ۳۸ به بیست درصد پیش‌بینی شده است، که مقام معظم رهبری مدظله‌العالی با این کاهش، مشروط به رعایت نکاتی موافقت فرموده‌اند. یکی از این شرایط، عدم برداشت از منابع صندوق توسعه ملی برای مصارف بودجه سال ۱۴۰۰ و تأمین منابع مالی مصارف مندرج در بند «ه» از تبصره «۴» از محل منابع بودجه عمومی است.

به صورت کلی، یکی از اهداف اساسی تشکیل صندوق توسعه ملی، کاهش وابستگی به بودجه نفت و حفظ آن به عنوان ثروت ملی برای نسل‌های آینده بوده است. این رویکرد در بند «۱۰» سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه نیز مد نظر قرار گرفته و در آن، بر تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، از منبع تأمین بودجه عمومی به «منابع و سرمایه‌های زاینده اقتصادی» و استقلال مصارف صندوق توسعه ملی از تکالیف بودجه‌ای و قوانین عادی تأکید شده است. مقام معظم رهبری نیز در دیدار با جمعی از تولیدکنندگان، کارآفرینان و فعالان اقتصادی در مورخ ۱۳۹۸/۸/۲۸ فرموده‌اند: «باید کاری کنیم که ما وابستگی‌مان را به نفت به تدریج کم کنیم؛ این صندوق توسعه ملی که شما ملاحظه می‌کنید، اصلاً برای این به وجود آمد. معنای صندوق توسعه ملی این است که هر سالی چند درصد از درآمد نفت را ما از اختیار دستگاه‌های مصرف‌کننده خارج کنیم، بگذاریم در یک صندوقی؛ البته آن صندوق هم دست دولت است، منتها مصرف آن صندوق، دیگر مصرف در امور جاری نیست؛ [قرار بود] همین طور دائم، به تدریج زیاد بشود که امسال اگر قرار بود به همان ترتیب قانونی پیش برود، بایستی حدود ۳۵ درصد از درآمد نفت می‌رفت داخل صندوق توسعه، منتها دولتی‌ها در همه دوره‌ها - نه فقط دولت کنونی - سر قضایای مختلف می‌آیند اصرار می‌کنند که [برداشت کنند]؛ قانونی هم نیست؛ چون قانونی نیست، به بنده مراجعه می‌کنند؛ اگر قانونی بود که برمی‌داشتند؛ چون قانونی نیست برای اینکه یک جوری درست بشود، به بنده مراجعه می‌کنند و اصرار، التماس که این مشکل است و شما اجازه بدهید ما مثلاً فلان مقدار از صندوق توسعه برداریم. متأسفانه صندوق توسعه کم‌اثر شده، کم‌خاصیت شده».

جدول ۵. اعتبارات مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی از محل صندوق توسعه ملی

تغییرات (درصد)	عملکرد ۶ ماهه*		مبلغ اختصاص یافته (میلیون یورو)	عنوان
	۱۳۹۹	۱۳۹۸		
-۳۴	۲,۵۵۷,۱۲۱	۳,۸۵۳,۶۷۴	۱۰۰	طرح‌های آبیاری تحت فشار و نوین
-۲۵	۳,۱۳۷,۱۱۶	۴,۱۸۰,۰۰۰	۱۰۰	طرح‌های آبخیزداری و آبخوان‌داری
-۵۲	۱۳۶,۰۰۰	۲۸۶,۱۱۲	۲۰	مقابله با اثرات مخرب ریزگردها و تأثیر آن بر شبکه‌های برق
۱۰	۶۲۹,۹۸۵	۵۷۳,۷۴۱	۱۰۰	اجرای طرح‌های آبرسانی روستایی و عشایری و توسعه شبکه‌های آن
-۲۷	۶,۴۶۰,۲۲۲	۸,۸۹۳,۵۲۷	۳۲۰	جمع کل

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۳۹۹، لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

* مربوط به سهم وزارت جهاد کشاورزی از این اعتبارات است.

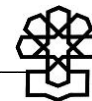
در خصوص طرح‌های آبیاری تحت فشار و نوین لازم است سازوکاری برای اطمینان از عمل به اهداف ذکر شده در ماده (۳۵) قانون برنامه ششم توسعه یعنی مقابله با بحران کم‌آبی، رهاسازی حقب‌های زیست‌محیطی برای پایداری سرزمین، پایداری و افزایش تولید در بخش کشاورزی، تعادل بخشی به سفره‌های زیرزمینی و ارتقای بهره‌وری و جبران تراز آب دیده شود. همچنین لازم است اجرای طرح‌های آبخیزداری و آبخوان‌داری منوط به رعایت اصول آمایش سرزمین و مدیریت جامع حوضه‌های آبخیز باشد.

تبصره «۶» بند «الف»

به موجب بند «الف» تبصره «۶» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به ازای هر مترمکعب فروش آب شرب بالاتر از الگوی مصرف، مبلغ ۲۰۰ ریال علاوه بر دریافت نرخ آب‌بها از مشترکان آب شهری دریافت می‌شود و به آبرسانی شرب روستایی و عشایری و اصلاح شبکه آب مربوط به آن اختصاص می‌یابد. در متن این بند ذکر شده است که «وجوه فوق مشمول مالیات بر درآمد و مالیات بر ارزش افزوده نخواهد بود» که به دلیل مغایرت با بند «الف» ماده (۶) قانون برنامه ششم توسعه پیشنهاد می‌شود این عبارت حذف شود. اعتبار مصوب از محل این بند برای سازمان امور عشایر ایران در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹، سالیانه ۱۹۳,۰۰۰ میلیون ریال بوده است که ۲۰ درصد آن برای آبرسانی شرب عشایری و هشتاد درصد برای آبرسانی شرب روستایی براساس شاخص جمعیت و کمبود آب شرب سالم توزیع می‌شود. عملکرد این بند در سال ۱۳۹۸ و ۶ ماهه ابتدای سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۶۲,۸۰۰ و ۴۱,۱۵۶ میلیون ریال بوده است.

تبصره «۶» بند «ج»

در بند «ج» تبصره «۶» به اختصاص عوارض موضوع ماده (۵) قانون حمایت از صنعت برق کشور مصوب ۱۳۹۴/۸/۱۰ به حمایت از توسعه و نگهداری شبکه‌های برق روستایی و تولید برق تجدیدپذیر و پاک تکلیف شده است که البته مشترکان برق روستایی و عشایری مجاز و برق چاه‌های کشاورزی مجاز، از پرداخت عوارض مذکور معاف هستند. با توجه به اینکه هم‌اکنون بیش از ۹۹ درصد روستاییان

کشور از نعمت برق بهره‌مند شده‌اند و از آنجایی که بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی به دلیل هزینه‌های بالای انتقال برق بموقع راه‌اندازی و آغاز نمی‌شوند، پیشنهاد می‌شود برای حمایت از فضای کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در نواحی روستایی، نزدیک‌سازی شبکه برق به واحدهای تولیدی در مناطق روستایی نیز در این تبصره مورد تأکید قرار گیرد. گفتنی است که سقف این اعتبارات در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، ۲۱،۵۰۰ میلیارد ریال در نظر گرفته شده بود که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به ۱۹،۸۰۰ میلیارد ریال کاهش یافته است.

تبصره «۸» بند «الف»

در بند «الف» از تبصره «۸» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به پرداخت سهم کمک بلاعوض دولت از محل برنامه‌های بهبود بهره‌وری آب در عرصه کشاورزی و عرضه آب اشاره شده است. این تکلیف ناظر بر حکم بند «ب» ماده (۳۵) قانون برنامه ششم توسعه، مبنی بر کمک بلاعوض ۸۵ درصدی دولت برای توسعه روش‌های آبیاری نوین است. سهم باقیمانده نیز به‌عنوان سهم بهره‌برداران به‌صورت نقدی یا تأمین کارگر و تأمین مصالح یا کارکرد وسایل راه‌سازی و نقلیه یا تهاتر زمین و یا نصب کنتورهای هوشمند بر روی چاه‌های دارای پروانه بهره‌برداری، قابل پذیرش است. عملکرد این بند که بدون تغییر نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ مطرح شده است، در سال ۱۳۹۸ و ۶ ماهه سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۲۵،۶۸۶ و ۹،۱۴۸ میلیارد ریال گزارش شده است. شایان ذکر است که شواهد نشان می‌دهد فرایند اجرای طرح‌های آبیاری تحت فشار، نیازمند اصلاح سازوکارها و بهبود شفافیت است.

تبصره «۸» بند «ج»

به موجب بند «ج» از تبصره «۸» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان مجاز شده‌اند هزینه‌های خرید و نصب کنتورهای حجمی و هوشمند چاه‌های آب کشاورزی مجاز را به‌عنوان تسهیلات تأمین نمایند و اقساط وصولی این تسهیلات را برای اجرای طرح‌های احیا و تعادل‌بخشی منابع آب زیرزمینی مصرف نمایند. این بند بدون تغییر نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ بیان شده است. با عنایت به اینکه تفویض تعیین «روش» دریافت این اقساط به دستگاه اجرایی مربوطه، بدون تعیین ضابطه مشخص، با اصل هشتادوپنجم یا اصل یکصدوسی‌وهشتم قانون اساسی مغایر به‌نظر می‌رسد، پیشنهاد می‌شود چگونگی اعطای تسهیلات و دریافت اقساط آن در قالب آیین‌نامه اجرایی به پیشنهاد مشترک وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی و نیرو به تأیید هیئت وزیران برسد.

تبصره «۸» بند «ه»

در بند «ه» از تبصره «۸»، دریافت حداکثر ۲۰۰ ریال به ازای هر مترمکعب برداشت مجاز از آبخوان‌ها و ۱۰۰۰ ریال به ازای هر مترمکعب برداشت غیرمجاز تا زمان انسداد چاه آب از مصرف‌کنندگان آب کشاورزی مطابق دستورالعمل مشترک وزرای نیرو و جهاد کشاورزی با لحاظ شرایط اقتصادی و اقلیمی مناطق مختلف کشور، متناسب با کشت غالب منطقه و میزان درآمد کشاورزان برای موارد ذیل تکلیف شده است:

۱. برای چاه‌های کشاورزی مجاز فاقد کنتور هوشمند براساس پروانه بهره‌برداری آنها؛

۲. برای چاه‌های کشاورزی مجاز دارای کنتور هوشمند براساس برداشت مجاز از آنها؛

۳. برای چاه‌های غیرمجاز متناسب با افت سفره و حجم کسری مخزن سفره حسب دستورالعمل وزیر نیرو.

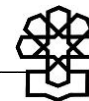
هفتاد درصد از منابع حاصله در اختیار سازمان (شرکت) مدیریت منابع آب ایران برای تحقق اهداف برنامه‌های تعادل‌بخشی و بهبود بهره‌برداری آب و انجام مطالعه در دشت‌هایی که با فرونشست زمین مواجه است و یافتن راهکارهای پیشگیری و برگرداندن آن به شرایط قبل و سی درصد نیز در اختیار وزارت جهاد کشاورزی برای اجرای طرح‌های افزایش بهره‌وری آب قرار می‌گیرد.

براساس ماده (۳۳) قانون توزیع عادلانه آب، اخذ عوارض منوط به تصویب شورای اقتصاد شده است. همچنین براساس ماده (۳) قانون تأمین منابع مالی برای جبران خسارات ناشی از خشکسالی و یا سرمازدگی، از ابتدای سال ۱۳۸۴ دریافت هرگونه وجهی از فعالیت‌های بخش کشاورزی و دامداری به‌عنوان حق‌النظاره آب ممنوع است. به موجب ماده (۱) قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه از تولیدکنندگان کالا، ارائه‌دهندگان خدمات و کالاهای وارداتی نیز برقراری و دریافت هرگونه عوارض از تولیدکنندگان کالاها، غیر از موارد مذکور در این قانون، ممنوع شده است. این درحالی است که لایحه کنونی آن را نقض کرده است و لذا پیشنهاد می‌شود این تبصره حذف شود؛ زیرا قانون یک‌ساله نباید قوانین دائمی را نقض کند.

از طرفی هزینه‌کرد منابع حاصله برای مباحثی مانند انجام مطالعه و نیز مصارف کلی تحت عنوان برنامه‌های تعادل‌بخشی بدون ذکر الزامات و اهداف صحیح نیست و دستگاه اجرایی به‌راحتی می‌تواند این منابع را صرف تأمین هزینه‌های جاری و حقوق و دستمزد نماید. لذا پیشنهاد می‌شود کل این منابع صرف تأمین اعتبارات طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای در زمینه بهبود بهره‌وری آبیاری در بخش کشاورزی، احداث کانال‌های درجه ۳ و ۴ و اجرای طرح‌های آبخیزداری و آبخوان‌داری توسط کشاورزان و تشکل‌های ایشان شود. همچنین از آنجایی که تدوین و پیاده‌سازی سازوکار تحویل حجمی آب مستلزم ایجاد انگیزه برای خرید و نصب کنتورهای حجمی و هوشمند چاه‌های آب کشاورزی است، پیشنهاد می‌شود از بخشی از منابع این ماده به‌عنوان کمک بلاعوض دولت به‌منظور خرید و نصب کنتورهای حجمی و هوشمند چاه‌های آب کشاورزی استفاده شود. علاوه بر این، لازم است به‌منظور ایجاد انگیزه برای کشاورزان جهت نصب کنتور حجمی، چاه‌های کشاورزی مجاز دارای کنتور حجمی از پرداخت عوارض موضوع این بند معاف شوند و مهم‌تر از آن، تحویل حجمی آب و نصب کنتور باید با سیاست بانک آب همراه شود تا بتواند رفتار صرفه‌جویی کشاورز را تشویق کند و گرنه منجر به رفتار بهینه نخواهد شد.

تبصره «۱۳»

براساس جزء «۱» از تبصره «۱۳» قانون بودجه سال ۱۳۹۹، مبلغ ۱,۷۲۰ میلیارد ریال به‌منظور «تولید و ارتقای کیفیت انواع واکسن‌های مورد نیاز انسان، دام و طیور» برای مؤسسه تحقیقات واکسن و سرم‌سازی

رازی تصویب شده بود که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ حذف شده است. همچنین در جزء «۲» از تبصره «۱۳» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به دولت اجازه داده می‌شود مجموعاً تا مبلغ ۲۱ هزار و ۲۰۰ میلیارد ریال جهت پرداخت سهم دولت به صندوق بیمه محصولات کشاورزی تخصیص دهد. این اعتبار در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ مبلغ ۲۲ هزار و ۷۷۰ میلیارد ریال تصویب شده است که براساس گزارش وزارت جهاد کشاورزی در ۶ ماهه نخست سال جاری مبلغ ۵ هزار و ۶۹۲ میلیارد ریال از این اعتبار تخصیص داده شده است. این درحالی است که بر مبنای برآورد صورت‌گرفته، مبلغ مورد نیاز این صندوق جهت پرداخت مطالبات، تأمین کمک‌زیان، افزایش پوشش و تنوع‌بخشی بیمه کشاورزی مبلغ ۵۷ هزار و ۶۸۸ میلیارد ریال برآورد شده بود که نشان‌دهنده تخصیص کمتر از ده درصد از این اعتبار تا ۶ نخست سال جاری است. این موضوع علاوه بر کاهش توانایی صندوق بیمه کشاورزی در عمل به وظایف خود، به انباشته شدن زیان این صندوق برای سال آینده می‌انجامد.

تبصره «۱۴»

در ردیف‌های ۱۶ تا ۲۳ و همچنین ردیف ۱۰-۲۵ از جدول مصارف هدفمندسازی یارانه‌ها در تبصره «۱۴» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، اعتباراتی مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی در نظر گرفته شده است که پیشنهاد می‌شود به منظور افزایش نظارت‌پذیری و شفافیت به اعتبارات برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی منتقل شوند. در ردیف ۱۶ از جدول مذکور، اعتبار مربوط به «یارانه نان و خرید تضمینی گندم» ۲۲۰,۰۰۰ میلیارد ریال برآورد شده است که نسبت به اعتبار ۱۲۱,۰۰۰ میلیارد ریالی مصوب برای این ردیف در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، ۸۲ درصد افزایش یافته است. عملکرد این ردیف تا آبان‌ماه سال جاری از سوی شرکت بازرگانی دولتی ایران، ۹۱,۸۵۰ میلیارد ریال گزارش شده است. با توجه به اینکه منابع در نظر گرفته شده برای خرید تضمینی گندم در سال ۱۴۰۰ با احتساب قیمت خرید تضمینی اعلامی برای این کالا توسط شورای اقتصاد، کفاف هزینه‌های خرید این محصول را نمی‌دهد^۱ و از طرفی زمان تخصیص اعتبارات در نظر گرفته شده با زمان خرید گندم از کشاورزان همخوانی ندارد، تأمین اعتبار خرید تضمینی گندم در سال ۱۴۰۰ باید با اخذ تسهیلات تکمیل شود و این به مفهوم افزایش زیان انباشته ناشی از همین روند در سال‌های گذشته است. همچنین درحالی که قانون اصلاح قانون تضمین خرید محصولات اساسی کشاورزی، تعیین قیمت خرید تضمینی برای سال ۱۴۰۰ را بر عهده شورای جدید گذاشته است، ولی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، قیمت تعیین‌شده توسط شورای اقتصاد را مد نظر قرار داده است.

در ردیف‌های ۱۷ تا ۱۹ جدول مصارف هدفمندی یارانه‌ها در تبصره «۱۴» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، در مجموع، مبلغ ۳۵,۳۰۰ میلیارد ریال جهت «پرداخت یارانه نهاده‌ها، عوامل تولید، خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی»، «ساماندهی تولید و خرید تضمینی چای کشور»، «تنظیم بازار کالاهای

۱. با در نظر گرفتن قیمت خرید تضمینی ۴۰,۰۰۰ ریال برای هر کیلوگرم گندم در سال ۱۴۰۰ و با لحاظ هزینه‌های جانبی ۱,۵۰۰ ریال برای هر کیلوگرم و همچنین با احتساب فروش ۷/۳ میلیون تن گندم نانوایی یارانه‌ای با نرخ ۶,۶۵۰ ریال برای هر کیلوگرم، اعتبار در نظر گرفته شده حتی جوابگوی تأمین گندم نانوایی یارانه‌ای نیز نیست.

اساسی و ضروری و تأدیه تعهدات مربوطه و یارانه شیر مدارس» برآورد شده است که در سنوات گذشته در اعتبارات متفرقه منظور می‌شدند (جدول ۶). در ردیف‌های متفرقه مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در مجموع اعتباری معادل با ۴,۷۱۳ میلیارد ریال در نظر گرفته شده است که عناوین و مبالغ پیش‌بینی شده برای این ردیف‌ها به شرح زیر است:

- یارانه سود تسهیلات تولید و صادرات زعفران (۳۰۰ میلیارد ریال)؛
- هزینه واحدهای تولیدی و خدماتی استانی وزارت جهاد کشاورزی (۳۵ میلیارد ریال)؛
- سهم بیمه کارفرمایی کشاورزان (۱۰۳ میلیارد ریال)؛
- کمک‌های فنی و اعتباری برای نصب کنتور هوشمند حجمی آب (۷۵ میلیارد ریال)؛
- حمایت از توسعه کشت دانه‌های روغنی (۱,۳۰۰ میلیارد ریال)؛
- بهسازی آب‌بندان‌ها و سردخانه‌های کشاورزی در استان‌های گیلان، مازندران و گلستان (۱,۴۰۰ میلیارد ریال)؛
- اجرای فاز دوم طرح ۵۵۰ هزار هکتاری خوزستان (۱,۵۰۰ میلیارد ریال).

جدول ۶. مقایسه اعتبارات مصارف هدفمندی یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ با اعتبارات

متناظر مندرج در ردیف‌های متفرقه قانون بودجه سال ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)

شرح	اعتبار مصوب در		برآورد اعتبار در جدول	
	ردیف	مبلغ	ردیف	مبلغ
پرداخت یارانه نهاده‌ها، عوامل تولید، خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی*	۵۲۰۰۰۰-۱	۶,۵۰۰	۱۷	۲۴,۸۰۰
ساماندهی تولید و خرید تضمینی چای کشور	۵۲۰۰۰۰-۸	۱,۶۰۰	۱۸	۲,۰۰۰
تنظیم بازار کالاهای اساسی و ضروری و تأدیه تعهدات مربوطه	۵۲۰۰۰۰-۹	۲,۰۰۰	۱۹	۳,۵۰۰
یارانه شیر مدارس	۵۲۰۰۰۰-۳	۴,۵۰۰		۱۰

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، قانون بودجه سال ۱۳۹۹.

* ردیف ۲۹ جدول مصارف هدفمندی یارانه‌ها در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، تحت عنوان «تولید و اشتغال (بند «الف» تبصره «۱۸» حداقل نود درصد (۹۰٪) اعتبار این ردیف و باقی‌مانده برای حمل‌ونقل ریلی، مسکن و نهاده‌های کشاورزی و صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر» با اعتبار ۱۰۲,۰۰۰ میلیارد ریال مصوب شده بود که بخشی از آن مربوط به نهاده‌های کشاورزی است. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، این بخش با مبلغ مربوط به پرداخت یارانه نهاده‌ها، عوامل تولید، خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی ترکیب شده و اعتبار آن در مجموع ۲۴,۸۰۰ میلیارد ریال برآورد شده است. براساس اعلام وزارت جهاد کشاورزی، عملکرد این ردیف در ۶ ماهه ابتدای سال ۱۳۹۹، صفر گزارش شده است.

در ردیف ۲۰ از جدول مصارف هدفمندی یارانه‌ها در تبصره «۱۴» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، اعتباری به مبلغ ۳,۵۰۰ میلیارد ریال به منظور «خرید واکسن واکسیناسیون دام» و ۱,۶۸۰ میلیارد ریال به منظور «یارانه سود تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای پرورش نژاد آرین» برآورد شده است. همچنین در ردیف ۱۰-۲۵ این جدول اعتبار ۱۰,۷۰۰ میلیارد ریالی برای صندوق بیمه اجتماعی

روستاییان و عشایر برآورد شده است. اعتبار مصوب برای این منظور در سال ۱۳۹۹ به همراه اعتبارات مربوط به تولید و اشتغال (بند «الف» تبصره «۱۸»)، حمل‌ونقل ریلی، مسکن و نهاده‌های کشاورزی در ردیف ۲۹ جدول تبصره «۱۴» جای گرفته‌اند که البته براساس گزارش وزارت جهاد کشاورزی در ۶ ماهه ابتدای سال ۱۳۹۹ عملکردی نداشته‌اند.

تبصره «۱۸» بند «الف»

براساس بند «الف» از تبصره «۱۸» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، به دولت اجازه داده می‌شود اعتبارات مندرج در جدول تبصره «۱۴» این قانون را در قالب وجوه اداره شده، یارانه نرخ سود، کمک بلاعوض با تسهیلات بانکی حسب مورد ترکیب و برای اجرای برنامه‌های جهش تولید، ایجاد اشتغال مولد و تثبیت اشتغال موجود، کمک به کسب‌وکارهای آسیب‌دیده از بیماری کووید ۱۹، اجرای سیاست‌های بازار کار و تکمیل اجرای برنامه‌های بند «الف» تبصره «۱۸» قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ کل کشور هزینه کند. برنامه‌های موضوع این بند به پیشنهاد مشترک هریک از دستگاه‌های اجرایی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تهیه می‌شود و به تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور می‌رسد. از آنجایی که واگذاری تأیید «برنامه‌های موضوع این حکم» به سازمان برنامه و بودجه کشور، بدون در نظر گرفتن هرگونه ضابطه و معیار مشخص در قانون، تفویض قانونگذاری و یا مقرراتگذاری قلمداد شده و مغایر با اصول هشتادوپنجم و یکصدوسی‌وهشتم قانون اساسی به نظر می‌رسد، پیشنهاد می‌شود ضمن حذف عبارت مذکور، ضوابط و معیارهای تأیید این برنامه‌ها در آیین‌نامه اجرایی این بند قید شود. براساس جزء «۲» از بند «الف» تبصره «۱۸» قانون بودجه سال ۱۳۹۹، قسمتی از اعتبارات این بند می‌تواند برای افزایش سرمایه «صندوق بیمه کشاورزی» و «صندوق‌های حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و عشایری» استفاده شود. هر چند در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، اعتبارات مرتبط با افزایش سرمایه صندوق‌های فوق‌الذکر در بخش کشاورزی حذف شده‌اند، ولی از آنجایی که در همین بند به تکمیل اجرای برنامه‌های بند «الف» تبصره «۱۸» قوانین بودجه سنوات ۱۳۹۹-۱۳۹۷ تکلیف شده است، ضروری است پیگیری‌های لازم جهت افزایش سرمایه این صندوق‌ها با توجه به کمبودهای موجود در این زمینه صورت گیرد. کما اینکه براساس گزارش وزارت جهاد کشاورزی، عملکرد افزایش سرمایه این شرکت‌ها در ۶ ابتدای سال ۱۳۹۹ صفر بوده است.

جدول ۷. تبصره‌های مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

تبصره	بند	جزء	مفاد لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	پیشنهادها
«۳»	«الف»	-	مکان استفاده از تسهیلات تأمین مالی خارجی (فاینانس) برای طرح‌های دولتی و غیردولتی تا ۳۰ میلیارد دلار و یک میلیارد دلار از این تسهیلات را برای استفاده از منابع بانک‌ها و مؤسسات مالی و توسعه‌ای بین‌المللی به‌منظور تجهیز آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های نهادها، سازمان‌ها و مؤسسات تحقیقاتی از جمله سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی با تضمین دولت و بازپرداخت آن، از محل اعتبارات بودجه عمومی	نسبت یک‌سی‌ام (۳/۳ درصد) به‌منظور تجهیز آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های نهادها، سازمان‌ها و مؤسسات تحقیقاتی براساس برآورد دقیق نیازها و در راستای کاهش فاصله با استانداردهای بین‌المللی مورد بازبینی قرار گیرد و نحوه تخصیص آن در قالب آیین‌نامه اجرایی به تصویب برسد. تأیید پیوست فناوری و اطمینان از استفاده از حداکثر توان ساخت داخل، اعطای این تسهیلات توسط معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری تغییر عبارت «مؤسسات و شرکت‌های تابعه قرارگاه سازندگی خاتم‌الانبیاء» با «نهادهای تحت نظر مقام معظم رهبری»
		۳	اعطای تسهیلات ارزی- ریالی توسط بانک‌های عامل از محل منابع در اختیار جهت سرمایه‌گذاران بخش‌های خصوصی، تعاونی و نهادهای عمومی غیردولتی برای طرح‌های صنایع تکمیلی و تبدیلی کشاورزی و صنایع پتروشیمی	اعطای تسهیلات به صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با اولویت بازسازی و به‌روزرسانی واحدهای موجود (مشروط بر افزایش راندمان و نیز کاهش مصرف انرژی برای تولید واحد و ایجاد واحدهای جدید در مناطق تولید عمده و به‌ویژه مناطق دارای قابلیت کشت پاییزه
		۱	طرح‌های آبیاری تحت فشار و نوین تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو	مشروط به صرفه‌جویی و افزایش بهره‌وری آب مصرفی متناسب با اهداف ماده (۳۵) قانون برنامه ششم توسعه
«۴»	«ه»	۲	آبخیزداری و آبخوان‌داری تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو	منوط به رعایت اصول آمایش سرزمین و مدیریت جامع حوضه‌های آبخیز
		۳	مقابله با اثرات مخرب ریزگردها و تأثیر آن بر شبکه‌های برق تا سقف ۲۰ میلیون یورو	-
		۹	طرح‌های آبرسانی روستایی و عشایری و توسعه شبکه‌های آن تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو	-
«۶»	«الف»	-	دریافت مبلغ ۲۰۰ ریال به ازای هر مترمکعب فروش آب شرب، علاوه بر دریافت نرخ آب‌بها، از مشترکان آب شهری و اختصاص آن به آبرسانی شرب روستایی و عشایری (۸۰ درصد روستایی و ۲۰ درصد عشایری).	-
		-	معافیت مشترکان برق روستایی و عشایری مجاز و برق چاه‌های کشاورزی مجاز از عوارض موضوع ماده (۵) قانون حمایت از صنعت برق کشور و اختصاص این عوارض به «حمایت از توسعه و نگهداری شبکه‌های برق روستایی» و «حمایت از تولید برق تجدیدپذیر و پاک».	نزدیک‌سازی شبکه برق به واحدهای تولیدی در مناطق روستایی و عشایری نیز با این منابع تأمین اعتبار شود.

تبصره	بند	جزء	مفاد لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	پیشنهادها
«۸»	«الف»	-	پرداخت سهم کمک بلاعوض دولت از محل برنامه‌های بهبود بهره‌وری آب در عرصه کشاورزی و عرضه آب.	مشروط به اطمینان از دستیابی به هدف اصلی ماده (۳۵) قانون برنامه ششم توسعه، یعنی مقابله با بحران کم‌آبی، رهاسازی حقایق‌های زیست‌محیطی برای پایداری سرزمین، پایداری و افزایش تولید در بخش کشاورزی، تعادل بخشی به سفره‌های زیرزمینی و ارتقای بهره‌وری و جبران تراز آب
	«ج»	-	تأمین هزینه‌های خرید و نصب کنتورهای حجمی و هوشمند چاه‌های آب کشاورزی مجاز و وصول اصل و کارمزد این تسهیلات برای اجرای طرح‌های احیا و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی.	-
	«ه»	-	دریافت حداکثر ۲۰۰ ریال به ازای هر مترمکعب برداشت آب از آبخوان‌ها از مصرف‌کنندگان آب کشاورزی (با توجه به شرایط اقتصادی و اقلیمی مناطق مختلف کشور براساس پروانه بهره‌برداری آنها) برای تحقق اهداف برنامه‌های تعادل بخشی و بهبود بهره‌برداری آب.	معافیت کشاورزان استفاده‌کننده از چاه‌های مجاز دارای کنتور حجمی از پرداخت عوارض موضوع این بند و همچنین صرف کل این منابع جهت تأمین اعتبارات طرح‌های بهبود بهره‌وری آبیاری در بخش کشاورزی، احداث کانال‌های درجه ۳ و ۴ و اجرای طرح‌های آبخیزداری و آبخوان‌داری توسط کشاورزان و تشکل‌های ایشان
«۱۳»	-	۲	پرداخت مبلغ ۲۱ هزار و ۲۰۰ میلیارد ریال جهت پرداخت سهم دولت به صندوق بیمه محصولات کشاورزی.	افزایش این اعتبار به منظور پرداخت مطالبات، تأمین کمک‌زبان، افزایش پوشش و تنوع بخشی بیمه کشاورزی
«۱۴»	۱۶ جدول	-	یارانه نان و خرید تضمینی گندم به مبلغ ۲۲۰ هزار میلیارد ریال.	-
	۱۷ جدول	-	پرداخت یارانه نهاده‌ها، عوامل تولید، خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی به مبلغ ۲۴,۸۰۰ میلیارد ریال.	تفکیک سهم «یارانه نهاده‌ها و عوامل تولید» و «خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی» و به‌ویژه ایجاد ردیف مجزا برای یارانه کود اوره
	۱۸ جدول	-	ساماندهی تولید و خرید تضمینی چای کشور به مبلغ دو هزار میلیارد ریال.	-
	۱۹ جدول	-	تنظیم بازار کالاهای اساسی و ضروری و تأدیه تعهدات مربوطه به مبلغ ۳,۵۰۰ میلیارد ریال. یارانه شیر مدارس به مبلغ پنج هزار میلیارد ریال.	-
	۲۰ جدول	-	خرید واکسن واکسیناسیون دام به مبلغ ۳,۵۰۰ میلیارد ریال. یارانه سود تسهیلات سرمایه درگردش واحدهای پرورش نژاد آرین به مبلغ ۱,۶۸۰ میلیارد ریال.	-
	۲۳ جدول	-	تولید و اشتغال (بند «الف» تبصره «۱۸»)، حمایت از کسب‌وکارهای آسیب‌دیده از بحران کرونا و حمل‌ونقل ریلی به مبلغ هفتاد هزار میلیارد ریال.	-
	۱۰-۲۵ جدول	-	صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر به مبلغ ۱۰,۷۰۰ میلیارد ریال.	-

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

۳. اعتبارات فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

اعتبارات فصل کشاورزی و منابع طبیعی شامل اعتبارات عمومی، متفرقه، اختصاصی و یارانه‌ها با رشد ۴۶/۸۳ درصدی از ۴۰,۴۴۱ میلیارد ریال مصوب در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به ۵۹,۳۷۸ میلیارد ریال در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ رسیده است. سهم بخش کشاورزی و منابع طبیعی از کل اعتبارات امور اقتصادی نیز از ۱۱/۴۹ درصد در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به ۱۲/۷۵ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است. سهم فصل کشاورزی و منابع طبیعی از کل بودجه مصوب سال ۱۳۹۹، ۰/۷۸ درصد بوده است که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ به ۰/۸۱ درصد افزایش یافته است (جدول ۸).

اعتبارات هزینه‌ای فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹، معادل ۴۶/۷۴ درصد رشد نشان می‌دهد. همچنین سهم فصل کشاورزی و منابع طبیعی از کل اعتبارات هزینه‌ای امور اقتصادی از ۱۶/۳۹ درصد در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به ۱۶/۵۲ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نیز به میزان ۳۶,۳۱۲ میلیارد ریال برآورد شده است که در مقایسه با اعتبار مندرج در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ (۲۴,۷۲۲ میلیارد ریال) افزایش ۴۶/۸۸ درصدی نشان می‌دهد. همچنین سهم اعتبارات تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای فصل کشاورزی و منابع طبیعی از کل امور اقتصادی از ۹/۶۶ درصد در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به ۱۱/۱۴ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است (جدول ۸). شایان ذکر است که با توجه به غیرواقعی بودن پیش‌بینی صورت گرفته از درآمدهای نفتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، تحقق این میزان افزایش در اعتبارات فصل کشاورزی و منابع طبیعی دور از انتظار به نظر می‌رسد.

جدول ۸. اعتبارات فصل کشاورزی و منابع طبیعی (میلیون ریال / درصد)

درصد تغییرات	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰			قانون بودجه سال ۱۳۹۹			شرح اعتبارات
	سهم از بودجه کل امور	سهم از بودجه امور اقتصادی	میزان اعتبار	سهم از بودجه کل امور	سهم از بودجه امور اقتصادی	میزان اعتبار	
۴۶/۷۴	۰/۳۵	۱۶/۵۲	۲۳,۰۶۵,۷۵۵	۰/۳۴	۱۶/۳۹	۱۵,۷۱۹,۲۷۵	فصل کشاورزی و منابع طبیعی
۴۵/۵۶	۲/۱۰	۱۰۰/۰۰	۱۳۹,۶۴۲,۰۰۶	۲/۰۵	۱۰۰/۰۰	۹۵,۹۳۱,۸۹۴	امور اقتصادی
۴۱/۵۰			۶,۶۳۶,۱۲۰,۶۷۳			۴,۶۸۹,۸۵۹,۱۴۷	کل امور ده‌گانه
۴۶/۸۸	۵/۴۱	۱۱/۱۴	۳۶,۳۱۲,۴۱۶	۴/۸۱	۹/۶۶	۲۴,۷۲۱,۸۳۱	فصل کشاورزی و منابع طبیعی
۲۷/۳۹	۴۸/۵۳	۱۰۰/۰۰	۳۲۶,۰۲۶,۵۴۱	۴۹/۸۲	۱۰۰/۰۰	۲۵۵,۹۱۹,۷۳۵	امور اقتصادی
۳۰/۷۹			۶۷۱,۷۸۶,۸۳۳			۵۱۳,۶۴۷,۶۶۷	کل امور ده‌گانه
۴۶/۸۳	۰/۸۱	۱۲/۷۵	۵۹,۳۷۸,۱۷۱	۰/۷۸	۱۱/۴۹	۴۰,۴۴۱,۱۰۶	فصل کشاورزی و منابع طبیعی
۳۲/۳۵	۶/۳۷	۱۰۰/۰۰	۴۶۵,۶۶۸,۵۴۷	۶/۷۶	۱۰۰/۰۰	۳۵۱,۸۵۱,۶۲۹	امور اقتصادی
۴۰/۴۴			۷,۳۰۷,۹۰۷,۵۰۶			۵,۲۰۳,۵۰۶,۸۱۴	کل امور ده‌گانه

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، قانون بودجه سال ۱۳۹۹.

فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در مجموع دارای ۵۲ برنامه است. از مهم‌ترین برنامه‌های این فصل می‌توان به برنامه‌های «افزایش تولید محصولات زراعی»، «افزایش تولید محصولات باغی» و «افزایش تولید محصولات دام و طیور» در حوزه کشاورزی و برنامه‌های «توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی»، «احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور» و «حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور» در حوزه منابع طبیعی اشاره کرد (جدول ۹). در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ مجموع اعتبارات هزینه‌ای عمومی فصل کشاورزی و منابع طبیعی ۲۲,۵۹۸ میلیارد ریال و مجموع اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی این فصل ۳۶,۳۱۲ میلیارد ریال برآورد شده است که نسبت به مقایسه مصوب در سال ۱۳۹۹، به ترتیب ۵۲ و ۴۷ درصد رشد داشته‌اند. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی فصل کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۵,۲۰۶ میلیارد ریال برآورد شده است که نسبت به سال ۱۳۹۹، ۴۲ درصد افزایش یافته است.

همچنین برخی از برنامه‌های مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی، در سایر فصول لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ با اعتباری معادل ۳۰,۶۳۷ میلیارد ریال شامل ۲۶,۷۵۷ میلیارد ریال اعتبار هزینه‌ای، ۱,۵۸۴ میلیارد ریال یارانه و ۲,۲۹۶ میلیارد ریال اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، جای گرفته‌اند (جدول ۱۰). این فصول و برنامه‌های مندرج در آنها عبارتند از:

● **فصل بازرگانی:** برنامه‌های «مدیریت خرید محصولات اساسی کشاورزی»، «بازاریابی چای داخلی»، «توسعه فرش دستباف»، «توسعه و توانمندسازی تعاونی و تشکل»، «ساماندهی و بهبود تولید و فراوری برگ سبز چای» و «توسعه زیرساخت و نظام‌های بهره‌برداری».

● **فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی:** برنامه‌های «مدیریت منابع ژنتیکی»، «تولید فرآورده‌های بیولوژیک دامی»، «تولید محصولات فناورانه نهاده‌ها» و «پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی».

● **فصل پژوهش‌های توسعه‌ای:** برنامه‌های «توسعه علوم گیاهان دارویی»، «توسعه و گسترش علوم گیاهان دارویی» و «توسعه علوم کشاورزی».

● **فصل حمل‌ونقل:** برنامه «توسعه حمل‌ونقل دریایی».

● **فصل حمایتی:** برنامه «ارائه خدمات اجتماعی، فرهنگی، ورزشی به ایثارگران جهاد کشاورزی».

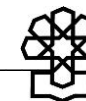
برنامه پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی با ۱۷,۲۷۰ میلیارد ریال دارای بیشترین اعتبارات در برنامه‌های مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی در سایر فصول است.

در ادامه پس از بررسی اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی، برنامه‌های کلیدی این فصل که اعتبارات بالایی را در قوانین بودجه سالیانه به خود اختصاص می‌دهند، ولی اثربخشی این اعتبارات در طول سنوات گذشته با مسائل و چالش‌هایی مواجه بوده است، مورد بررسی و تحلیل قرار خواهند گرفت.

(میلیون ریال / درصد)

جدول ۹. اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی* فصل کشاورزی و منابع طبیعی

اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی				اعتبارات هزینه‌ای عمومی				عنوان برنامه	شماره طبقه‌بندی
تغییرات ۱۳۹۹	لایحه بودجه	مصوب	عملکرد	تغییرات ۱۳۹۹	لایحه بودجه	مصوب	عملکرد		
به ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	به ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸		
۲۹/۲۰	۲,۳۴۵,۰۰۰	۱,۸۱۵,۰۰۰	۸,۰۰۰	۶۸/۲۸	۲۸۳,۰۰۰	۱۶۸,۱۷۵	۱۱۱,۳۰۹	برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک	۱۳۰۶۰۰۱۰۰۰
۱۰/۳۳	۱,۶۵۵,۰۰۰	۱,۵۰۰,۰۰۰	۵۵۹,۲۰۰	۷۸/۰۱	۳,۱۹۶,۳۵۰	۱,۷۹۵,۶۰۹	۵۲۸,۹۷۳	برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور	۱۳۰۶۰۰۲۰۰۰
۳۳/۳۳	۱۲۰,۰۰۰	۹۰,۰۰۰	۵۰,۰۰۰	۱۷۹/۵۳	۳۴۵,۱۰۵	۱۲۳,۴۵۸	۵۸,۸۴۴	برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور	۱۳۰۶۰۰۳۰۰۰
۳۶/۹۲	۵۶۰,۰۰۰	۴۰۹,۰۰۰	۴۱۱,۲۰۰	۱۰۵/۴۴	۱۵۶,۷۰۰	۷۶,۲۷۷	۴۸,۱۰۰	برنامه ترویج و توانمندسازی جوامع محلی و بهره‌برداران	۱۳۰۶۰۰۴۰۰۰
۷/۲۵	۳۷۰,۰۰۰	۳۴۵,۰۰۰	۱۳۵,۶۷۰	۴۲/۵۶	۹۳,۸۸۰	۶۵,۳۹۴	۴۴,۹۷۳	برنامه حفاظت و صیانت از ذخایر و منابع آبی	۱۳۰۶۰۰۵۰۰۰
۱۹۲/۸۸	۳,۲۹۰,۶۰۰	۱,۱۲۳,۵۲۰	۳۲۸,۸۰۰	۹۵/۹۰	۵۶۶,۵۰۰	۲۸۹,۱۷۴	۱۷۵,۱۷۹	برنامه حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور	۱۳۰۶۰۰۶۰۰۰
۲۵/۵۸	۲۷۰,۰۰۰	۲۱۵,۰۰۰	۵۲,۰۰۰	۷۷/۱۵	۲۳۸,۸۵۰	۱۳۴,۸۲۷	۱۲۲,۴۱۰	برنامه ارتقای ضریب مکانیزاسیون کشاورزی	۱۳۰۶۰۰۷۰۰۰
۲۹/۶۷	۱۷۴,۸۳۰	۱۳۴,۸۳۰	۷,۰۰۰	۳۸/۱۴	۲۷۲,۰۴۶	۱۹۶,۹۳۰	۱۳۹,۳۶۳	برنامه افزایش تولید آبزیان پرورشی	۱۳۰۶۰۰۸۰۰۰
۷۲/۵۰	۲,۶۰۳,۰۰۰	۱,۵۰۹,۰۰۰	۶۵۰,۰۵۰	۵۰/۶۱	۵۹۱,۶۳۲	۳۹۲,۸۳۰	۳۶۱,۳۶۰	برنامه افزایش محصولات باغی	۱۳۰۶۰۰۹۰۰۰
۲۹۶/۱۴	۱,۹۵۶,۳۶۰	۴۹۳,۸۶۰	۱۶۰,۰۰۰	۱۰۴/۰۰	۱,۱۰۳,۹۶۰	۵۴۱,۱۵۴	۳۷۶,۱۶۰	برنامه افزایش تولید محصولات دام و طیور	۱۳۰۶۰۱۰۰۰۰
۶۴/۵۸	۲,۱۶۶,۲۰۰	۱,۳۱۶,۱۹۸	۲۶۳,۰۰۰	۲۴/۹۴	۱,۳۱۸,۴۵۵	۱,۰۵۵,۳۵۷	۴۷۰,۰۶۷	برنامه افزایش محصولات زراعی	۱۳۰۶۰۱۱۰۰۰
۳۳/۵۸	۱۵,۰۷۰,۰۰۰	۱۱,۲۸۲,۰۰۰	۳,۸۸۴,۴۷۰	۷۲/۱۱	۷۲۸,۴۰۸	۴۲۳,۲۲۴	۳۶۸,۶۲۹	برنامه توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی	۱۳۰۶۰۱۲۰۰۰
-	.	.	.	۸۰/۰۵	۱۸۴۷۵۰	۱۰۲,۶۱۳	۹۲,۹۶۷	برنامه بهبود فراوری و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی	۱۳۰۶۰۱۳۰۰۰
-	.	.	.	۵۳/۸۶	۳۰۵۲۸	۱۹,۸۴۲	۱۶,۷۶۱	برنامه بهبود و توسعه بازار آبزیان	۱۳۰۶۰۱۴۰۰۰
۱۸/۸۶	۲۹۷,۱۳۶	۲۴۹,۹۹۰	۱۴۹,۸۰۰	۲۹/۷۶	۱,۱۳۲,۳۰۷	۸۷۲,۵۹۱	۶۶۷,۰۱۲	برنامه بررسی، کنترل و پایش بیماری‌های واگیر و قرنطینه‌های دام، طیور و آبزیان	۱۳۰۶۰۱۵۰۰۰
۶۸/۰۷	۱۸۳,۸۰۰	۱۰۹,۳۶۲	۷۶,۷۳۰	۵۰/۷۷	۱۴۱,۲۲۲	۹۳,۶۶۹	۶۲,۵۳۰	برنامه تکثیر و بازسازی ذخایر آبزیان	۱۳۰۶۰۱۶۰۰۰
-	.	.	.	۶۷/۹۸	۲۲۸۶۰	۱۳,۶۰۹	۱۲,۹۹۳	برنامه تنظیم بازار داخلی محصولات کشاورزی	۱۳۰۶۰۱۷۰۰۰
-	.	.	.	۲۰/۲۲	۲۲۰۰۰	۱۸,۳۰۰	۱۴,۰۰۰	برنامه به‌روزرسانی نقشه‌ها، داده‌ها و معیارهای فنی منابع طبیعی	۱۳۰۶۰۱۸۰۰۰
-	.	.	.	۴۲/۰۶	۴۵۳۵۳۷	۳۱۹,۲۵۷	۲۵۳,۲۳۵	برنامه بهداشت و تضمین کیفیت دارو و فرآورده‌های بیولوژیک و خدمات دامپزشکی	۱۳۰۶۰۱۹۰۰۰
-	.	.	.	۴۴/۶۷	۱۰۴۸۷۰	۷۲,۴۸۹	۲۰,۸۴۴	برنامه حمایت از شبکه پیام‌رسانی ترویجی و شبکه ملی تلویزیونی کشاورزی	۱۳۰۶۰۲۰۰۰۰

اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی				اعتبارات هزینه‌ای عمومی				عنوان برنامه	شماره طبقه‌بندی
تغییرات ۱۳۹۹ به ۱۴۰۰	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	مصوب سال ۱۳۹۹	عملکرد سال ۱۳۹۸	تغییرات ۱۳۹۹ به ۱۴۰۰	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	مصوب سال ۱۳۹۹	عملکرد سال ۱۳۹۸		
-	.	.	.	۴۲/۰۱	۱۲۴۸۶۰	۸۷,۹۲۲	۸۵,۲۸۴	برنامه تهیه اطلاعات و آمار بخش کشاورزی	۱۳۰۶۰۲۱۰۰۰
-	.	.	.	۱۹۶/۹۹	۲۱۴۵۴۵	۷۲,۲۳۹	۶۴,۱۴۴	برنامه تنظیم و توسعه روابط در بخش کشاورزی با کشورهای و نهادهای بین‌المللی	۱۳۰۶۰۲۲۰۰۰
-	.	.	.	۳۶/۹۰	۵۰۷۵۹	۳۷,۰۷۸	۲۴,۱۶۹	برنامه حفظ و حمایت از ذخایر ژنتیکی دام و طیور	۱۳۰۶۰۲۳۰۰۰
۷۲/۲۷	۱۶۱۵۰۵	۹۳,۷۵۳	۵۱,۰۰۰	۳۹/۲۸	۷۲۱۶۴۶	۵۱۸,۱۱۹	۴۷۳,۵۹۲	برنامه حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها	۱۳۰۶۰۲۴۰۰۰
-	.	.	.	۴۵/۸۶	۲۵۲۲۲۸	۱۷۲,۹۲۲	۱۱۱,۶۸۵	برنامه ساماندهی عملیات صید و صیادی آبزیان	۱۳۰۶۰۲۶۰۰۰
-	.	.	.	۴۵/۴۰	۴۰۵۷۸۶	۲۷۹,۰۸۸	۲۳۱,۹۹۶	برنامه ساماندهی شرکت‌ها و انجام عملیات صید، فراوری و فروش ماهیان خاویاری	۱۳۰۶۰۲۷۰۰۰
۵۴/۸۰	۱,۰۰۰,۰۰۰	۶۴۶,۰۰۰	۲۸۹,۰۰۰	۶۵/۷۷	۵۳۵,۳۰۰	۳۲۲,۹۱۲	۲۹۲,۵۷۱	برنامه ساماندهی مالکیت اراضی ملی	۱۳۰۶۰۲۸۰۰۰
۲۵/۵۱	۷۱۴,۸۵۰	۵۶۹,۵۵۷	۲۳۷,۱۰۰	۶۴/۳۱	۲۸۲,۲۳۱	۱۷۱,۷۶۸	۱۴۷,۳۳۹	برنامه واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور سند اراضی کشاورزی	۱۳۰۶۰۲۹۰۰۰
-	.	.	.	۷۹/۹۲	۱۶۱۳۰	۸,۹۶۵	۸,۶۴۷	برنامه شناسایی و ثبت ارقام گیاهی	۱۳۰۶۰۳۰۰۰۰
۲۴/۸۱	۵۲۸,۱۳۵	۴۲۳,۱۳۶	۲۸۹,۸۰۰	۴۹/۳۲	۲۰۸,۷۳۸	۱۳۹,۷۹۶	۱۲۵,۸۰۲	برنامه کنترل و مبارزه با آفات و بیماری‌های گیاهی و علف‌های هرز	۱۳۰۶۰۳۱۰۰۰
۱۲/۰۷	۵۲۰,۰۰۰	۴۶۴,۰۰۰	۱۶۸,۳۰۰	-	.	.	.	برنامه مطالعه، طراحی و اجرای زیرساخت مجتمع‌های کشاورزی، دامی و شیلاتی	۱۳۰۶۰۳۲۰۰۰
۲۲/۲۸	۱,۲۷۵,۰۰۰	۱,۰۴۲,۶۶۵	۵۵۹,۳۵۰	۴۲۵/۶۷	۲۰۲,۱۰۰	۳۸,۴۴۶	۶۲,۸۸۵	برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی	۱۳۰۶۰۳۳۰۰۰
-	.	.	.	۷۹/۹۲	۳۲,۲۶۰	۱۷,۹۳۰	۱۷,۷۳۵	برنامه کنترل و گواهی نهال	۱۳۰۶۰۳۵۰۰۰
-	.	.	.	۴۳/۹۴	۱۹۳,۵۵۷	۱۳۴,۴۷۱	۱۰۵,۵۳۰	برنامه کنترل و گواهی بذر	۱۳۰۶۰۳۶۰۰۰
-	.	.	.	۴۴/۴۴	۱,۳۰۰,۰۰۰	۹۰۰,۰۰۰	۱,۴۹۳,۲۳۲	برنامه هزینه‌های مربوط به بازنشستگان دولت	۱۳۰۶۰۳۸۰۰۰
-	.	.	.	۲۹/۲۱	۱۶۶,۹۸۹	۱۲۹,۲۴۲	۹۸,۵۴۲	برنامه توسعه و تقویت قرنطینه و بهداشت گیاهی	۱۳۰۶۰۳۹۰۰۰
-	.	.	.	۲۸/۲۰	۱۸۹,۷۸۷	۱۴۸,۰۴۳	۱۰۵,۵۰۱	برنامه بهداشت و تضمین کیفیت فرآورده‌های خام دامی و خوراک دام	۱۳۰۶۰۴۲۰۰۰
-	.	.	.	۰/۰۰	۵۴,۶۲۸	۵۴,۶۲۸	.	برنامه حمایت از جامعه عشایری کشور	۱۳۰۶۰۴۷۰۰۰
-	.	.	.	۰/۰۰	۳۴۴,۷۰۸	۳۴۴,۷۰۸	.	برنامه پوشش بیمه کشاورزی	۱۳۰۶۰۴۸۰۰۰
-	.	.	.	۴۸/۹۹	۱۸۹,۰۰۰	۱۲۶,۸۵۳	۹۲,۰۷۶	برنامه تکمیل، حفظ و نگهداری باغ‌های گیاه‌شناسی	۱۳۰۶۰۴۹۰۰۰

اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی				اعتبارات هزینه‌ای عمومی				عنوان برنامه	شماره طبقه‌بندی
تغییرات ۱۳۹۹ به ۱۴۰۰	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	مصوب سال ۱۳۹۹	عملکرد سال ۱۳۹۸	تغییرات ۱۳۹۹ به ۱۴۰۰	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	مصوب سال ۱۳۹۹	عملکرد سال ۱۳۹۸		
-	.	.	.	۴۴/۳۴	۹۴۴,۰۰۰	۶۵۴,۰۰۰	۳۶,۰۰۰	برنامه حمایت از فعالیت‌های تولیدی بخش کشاورزی	۱۳۰۶۰۵۰۰۰۰
-	.	.	.	۳۹/۵۶	۱,۴۶۷,۹۹۱	۱,۰۵۱,۸۸۶	۶۱۱,۴۶۵	برنامه توانمندسازی بهره‌برداران و ترویج یافته‌ها و دانش کشاورزی	۱۳۰۶۰۶۰۰۰۰
-	.	.	.	۴۲/۸۶	۱۰,۰۰۰	۷,۰۰۰	۴۷۸	برنامه ارائه مهارت‌های شغلی	۱۳۰۶۰۶۲۰۰۰
-	.	.	.	۴۱/۶۴	۱۵,۵۸۰	۱۱,۰۰۰	۸,۱۷۴	برنامه توسعه کارآفرینی	۱۳۰۶۰۶۳۰۰۰
۲۲/۴۶	۸۳۱,۰۰۰	۶۷۸,۶۰۰	۲۵۲,۰۰۰	۵۳/۹۰	۱۷۵,۶۹۸	۱۱۴,۱۶۷	۸۱,۳۷۸	برنامه ساماندهی عشایر	۱۳۰۶۰۶۸۰۰۰
-	.	.	.	۶۵/۸۵	۱۶,۲۰۰	۹,۷۶۸	۹,۴۷۵	برنامه پایش زیست‌بوم در بخش کشاورزی	۱۳۰۶۰۶۹۰۰۰
-	.	.	.	۹/۸۲	۲۸۳,۶۴۶	۲۵۸,۲۸۸	۷۳,۵۹۸	برنامه بررسی، کنترل و پایش بیماری‌های مشترک انسان و دام	۱۳۰۶۰۷۰۰۰۰
-	.	.	.	۳۶/۸۳	۳,۰۰۰,۰۰۰	۲,۱۹۳,۵۴۸	۹۷۸,۳۰۴	برنامه بررسی، کنترل و پایش بیماری‌های واگیر و قرنطینه‌ای دام، طیور و آبزیان	۱۳۰۶۰۷۱۰۰۰
-	.	.	.	۴۷/۵۵	۱۶,۰۵۵	۱۰,۸۸۱	۱,۶۸۳	برنامه حمایت از مرجع ملی ایمنی زیستی	۱۳۰۶۰۷۳۰۰۰
-	.	.	.	۵۲/۰۰	۱۳۶,۴۲۳	۸۹,۷۵۰	۷۳,۲۶۲	برنامه کاهش آلاینده‌ها و ارتقای سلامت در محصولات کشاورزی	۱۳۰۶۰۷۴۰۰۰
۵۱/۷۲	۲۲۰,۰۰۰	۱۴۵,۰۰۰	۸۰,۰۰۰	-	.	.	.	برنامه بهداشت و تضمین کیفیت دارو و فرآورده‌های بیولوژیک و خدمات دامپزشکی	۱۳۰۶۰۷۸۰۰۰
-	.	.	.	-	۶۰,۰۰۰	.	.	برنامه مقابله و کنترل حوادث غیرمترقبه در بخش کشاورزی و منابع طبیعی (از طریق شرکت سهامی هواپیمایی خدمات ویژه)	۱۳۰۶۰۹۱۰۰۰
۴۷/۲۸	۳۶,۳۱۲,۴۱۶	۲۴,۶۵۵,۴۷۱	۸,۶۶۲,۴۷۰	۵۱/۸۸	۲۲,۵۹۷,۸۰۵	۱۴,۸۷۹,۰۹۷	۹,۳۶۰,۱۵۶	فصل کشاورزی و منابع طبیعی	۱۳۰۶۰۰۰۰۰۰

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

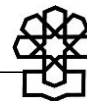
* مجموع اعتبارات عمومی و اعتبارات متفرقه ذکر شده در جدول ۱-۷ لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

به‌منظور ارائه تصویر دقیق‌تر از برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی، این برنامه‌ها در هشت دسته موضوعی براساس ارتباط هر دسته با اولویت‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی طبقه‌بندی شده‌اند و سپس میزان اعتبار تخصیص‌یافته به هر دسته مورد بررسی قرار گرفته است. به‌عبارت دیگر، برنامه‌های هرکدام از دسته‌های یاد شده در صورت حرکت در مسیر اهداف مربوطه و کسب حداکثر اثربخشی ممکن، می‌تواند به محقق شدن یکی از اولویت‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی بینجامد. ذکر این نکته ضروری است که در این دسته‌بندی تنها برنامه‌های موجود در فصل کشاورزی و منابع طبیعی مد نظر قرار گرفته‌اند و برنامه‌های مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی در سایر فصول، به‌دلیل عدم امکان احصای دقیق تمامی آنها بررسی نشده‌اند. لیست این دسته‌ها و اولویت‌های مرتبط به‌شرح جدول زیر است:

جدول ۱۱. اولویت‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی و دسته‌بندی برنامه‌های مرتبط

اولویت	عنوان دسته	برنامه‌های مرتبط
ارتقای بهره‌وری تولید و خودکفایی پایدار	زیربنایی و تولیدی	برنامه افزایش محصولات زراعی؛ برنامه افزایش محصولات باغی؛ برنامه افزایش تولید محصولات دام و طیور؛ برنامه افزایش تولید آبزیان پرورشی؛ برنامه بهداشت و تضمین کیفیت دارو و فرآورده‌های بیولوژیک و خدمات دامپزشکی؛ برنامه بررسی، کنترل و پایش بیماری‌های مشترک انسان و دام؛ برنامه ارتقای ضریب مکانیزاسیون کشاورزی؛ برنامه کنترل و مبارزه با آفات و بیماری‌های گیاهی و علف‌های هرز؛ برنامه حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها؛ برنامه واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور سند اراضی کشاورزی؛ برنامه ساماندهی عشایر؛ برنامه بررسی، کنترل و پایش بیماری‌های واگیر و قرنطینه‌ای دام، طیور و آبزیان؛ برنامه مطالعه، طراحی و اجرای زیرساخت مجتمع‌های کشاورزی، دامی و شیلاتی؛ برنامه تهیه اطلاعات و آمار بخش کشاورزی.
بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش سرمایه‌گذاری	سرمایه‌گذاری	برنامه حمایت از شبکه پیام‌رسانی ترویجی و شبکه ملی تلویزیونی کشاورزی؛ برنامه تنظیم و توسعه روابط در بخش کشاورزی با کشورها و نهادهای بین‌المللی.
یکپارچه‌سازی و تجدید ساختار حاکمیت و رگولاتوری ایمنی غذایی در کشور	ایمنی غذایی	برنامه حمایت از مرجع ملی ایمنی زیستی؛ برنامه کاهش آلاینده‌ها و ارتقای سلامت در محصولات کشاورزی؛ برنامه توسعه و تقویت قرنطینه و بهداشت گیاهی؛ برنامه بهداشت و تضمین کیفیت فرآورده‌های خام دامی و خوراک دام.
ساماندهی طرح‌های اشتغال‌زایی و کارآفرینی	نیروی کار	برنامه ارائه مهارت‌های شغلی؛ برنامه توسعه کارآفرینی؛ برنامه توانمندسازی بهره‌برداران و ترویج یافته‌ها و دانش کشاورزی؛ برنامه ترویج و توانمندسازی جوامع محلی و بهره‌برداران؛ برنامه هزینه‌های مربوط به بازنشستگان دولت.
اصلاح ساختار سیاست‌های حمایتی در بخش کشاورزی	حمایتی	برنامه پوشش بیمه کشاورزی؛ برنامه حمایت از فعالیت‌های تولیدی بخش کشاورزی؛ برنامه حمایت از جامعه عشایری کشور؛ برنامه مقابله و کنترل حوادث غیرمترقبه در بخش کشاورزی و منابع طبیعی (از طریق شرکت سهامی هواپیمایی خدمات ویژه).
توسعه یکپارچه و فراگیر زنجیره ارزش محصولات کشاورزی	توسعه بازار	برنامه تنظیم بازار داخلی محصولات کشاورزی؛ برنامه ساماندهی شرکت‌ها و انجام عملیات صید، فراوری و فروش ماهیان خاویاری؛ برنامه بهبود و توسعه بازار آبزیان؛ برنامه بهبود فراوری و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی.

اولویت	عنوان دسته	برنامه‌های مرتبط
بهره‌برداری پایدار و فقرزدا از منابع طبیعی	مدیریت منابع طبیعی	برنامه توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی؛ برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور؛ برنامه حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور؛ برنامه ساماندهی عملیات صید و صیادی آبزیان؛ برنامه تکثیر و بازسازی ذخایر آبزیان؛ برنامه حفاظت و صیانت از ذخایر و منابع آبی؛ برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور؛ برنامه پایش زیست‌بوم در بخش کشاورزی؛ برنامه به‌روزرسانی نقشه‌ها، داده‌ها و معیارهای فنی منابع طبیعی؛ برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی؛ برنامه ساماندهی مالکیت اراضی ملی؛ برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک.
تولید صادرات محور «نهادهای فناورانه»	نهادهای فناورانه	برنامه شناسایی و ثبت ارقام گیاهی؛ برنامه حفظ و حمایت از ذخایر ژنتیکی دام و طیور؛ برنامه کنترل و گواهی بذر؛ برنامه کنترل و گواهی نهال؛ برنامه تکمیل، حفظ و نگهداری باغ‌های گیاه‌شناسی.

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، یافته‌های تحقیق.

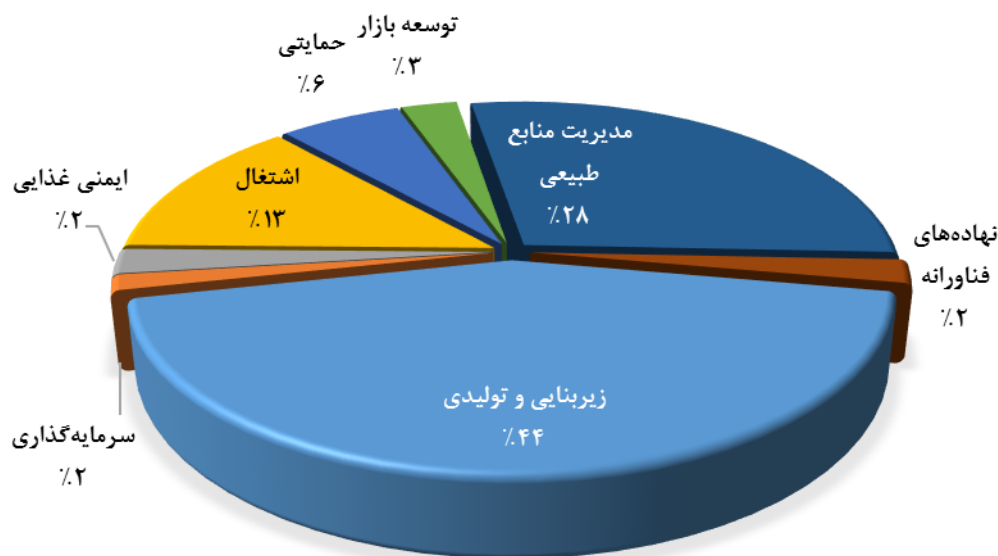
۱-۳. اعتبارات هزینه‌ای عمومی برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی

بیشترین اعتبارات هزینه‌ای عمومی در برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ برای «برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور» با ۳,۱۹۶ میلیارد ریال در نظر گرفته شده است که این میزان نسبت به اعتبار مصوب برای این برنامه در سال ۱۳۹۹، معادل ۷۸ درصد افزایش داشته است. برنامه‌های «بررسی، کنترل و پایش بیماری‌های واگیر و قرنطینه‌ای دام، طیور و آبزیان»، «توانمندسازی بهره‌برداران و ترویج یافته‌ها و دانش کشاورزی» و «افزایش محصولات زراعی» نیز از لحاظ میزان اعتبارات هزینه‌ای برآورد شده در رده‌های بعدی قرار دارند. همچنین «برنامه ارائه مهارت‌های شغلی» با ۱۰ میلیارد ریال اعتبار دارای کمترین اعتبار هزینه‌ای عمومی در برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی است. برای برنامه‌های «مطالعه، طراحی و اجرای زیرساخت مجتمع‌های کشاورزی، دامی و شیلاتی» و «بهداشت و تضمین کیفیت دارو و فرآورده‌های بیولوژیک و خدمات دامپزشکی (سازمان دامپزشکی کشور)» نیز اعتبارات هزینه‌ای در نظر گرفته نشده است. برنامه‌های «تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی»، «تنظیم و توسعه روابط در بخش کشاورزی با کشورها و نهادهای بین‌المللی» و «احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور» به ترتیب با ۴۲۶، ۱۹۶ و ۱۷۹ درصد دارای بیشترین رشد اعتبارات هزینه‌ای در فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ هستند. میزان اعتبارات برآورد شده برای این برنامه‌ها در سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۲۰۲، ۲۱۴ و ۳۴۵ میلیارد ریال است. شایان ذکر است که افزایش اعتبارات هزینه‌ای برنامه‌ها لزوماً به مفهوم اهتمام ویژه به اهداف مندرج در این برنامه‌ها نبوده و ممکن است صرف جبران خدمات کارکنان شود که این موضوع لازم است در بررسی‌های مرتبط با بهره‌وری نیروی کار مد نظر قرار گیرد.

بررسی اعتبارات هزینه‌ای برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی در سال ۱۴۰۰ نشان داد که بیشترین اعتبارات برای برنامه‌های مرتبط با امور زیربنایی و تولیدی در نظر گرفته شده است.

برنامه‌های مرتبط با مدیریت منابع طبیعی، اشتغال و امور حمایتی در رده‌های بعدی قرار دارند. کمترین اعتبارات نیز برای برنامه‌های مرتبط با توسعه بازار، نهاده‌های فناورانه، ایمنی غذایی و سرمایه‌گذاری در نظر گرفته شده است. این در حالی است که برنامه‌های مرتبط با ایمنی غذایی حمایتی و توسعه بازار ماهیت هزینه‌ای دارند (نمودار ۱). همان‌طور که در نمودار ۱ مشخص است برنامه‌های مرتبط با توسعه بازار که در راستای دستیابی به یکی اولویت‌های کلیدی بخش کشاورزی و منابع طبیعی، یعنی «توسعه یکپارچه و فراگیر زنجیره ارزش محصولات کشاورزی» هستند، تنها ۳ درصد از اعتبارات هزینه‌ای عمومی بخش کشاورزی و منابع طبیعی را به خود اختصاص داده‌اند. همان‌طور که پیش‌تر نیز عنوان شد، این موضوع بر خلاف تکالیف اسناد بالادستی در این بخش است و لازم است اقدامات جدی به‌منظور افزایش اعتبارات برنامه‌های مرتبط با توسعه یکپارچه و فراگیر زنجیره ارزش محصولات کشاورزی و ارتقای اثربخشی این اعتبارات صورت گیرد.

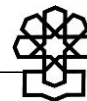
نمودار ۱. سهم اعتبارات هزینه‌ای عمومی برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، یافته‌های تحقیق

۲-۳. اعتبارات تملک‌داری‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی

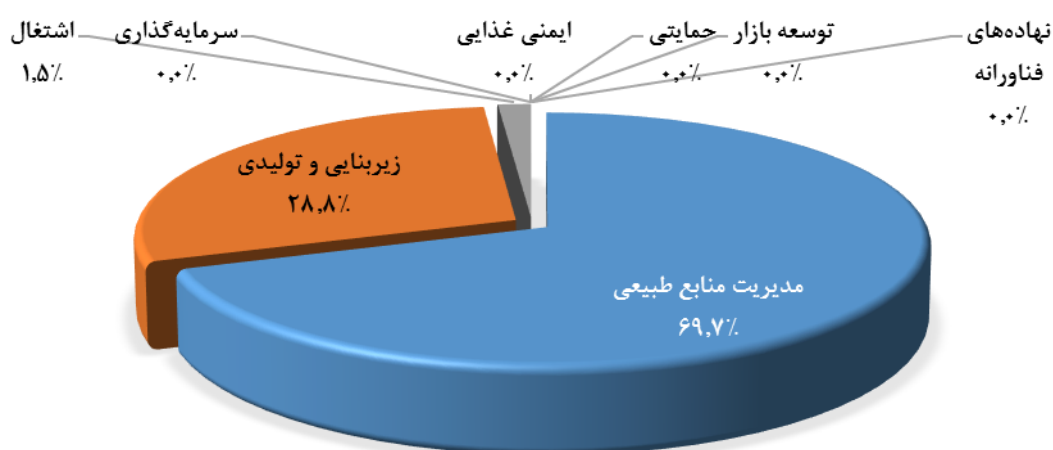
بیشترین اعتبارات تملک‌داری‌های سرمایه‌ای عمومی در برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ برای «برنامه توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی» با ۱۵,۰۷۰ میلیارد ریال در نظر گرفته شده است. برنامه‌های «حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور»، «افزایش محصولات باغی» و «آبخیزداری و حفاظت خاک» از لحاظ میزان اعتبارات تملک‌داری‌های سرمایه‌ای برآورد شده در رده‌های بعدی قرار دارند. «برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع

کشور» نیز با ۱۲۰ میلیارد ریال اعتبار دارای کمترین اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی در برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی است. برای ۳۰ برنامه نیز اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در نظر گرفته نشده است.

بررسی اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی در سال ۱۴۰۰ نشان داد که بیشترین اعتبارات برای برنامه‌های مرتبط با مدیریت منابع طبیعی در نظر گرفته شده است و برنامه‌های مرتبط با امور زیربنایی و تولیدی در رده بعدی قرار دارد. کمترین اعتبارات نیز برای برنامه‌های مرتبط با اشتغال و سرمایه‌گذاری در نظر گرفته شده است و برنامه‌های مرتبط با توسعه بازار، امور حمایتی، نهاده‌های فناورانه و ایمنی غذایی فاقد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هستند. گفتنی است برنامه‌های مرتبط با ایمنی غذایی توسعه بازار و امور حمایتی ماهیت هزینه‌ای دارند (نمودار ۲).

نمودار ۲. سهم اعتبارات تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، یافته‌های تحقیق

۳-۳. تحلیل اثربخشی اعتبارات برخی از مهم‌ترین برنامه‌های فصل کشاورزی و منابع طبیعی

در این بخش با کسب نظر از خبرگان علمی و اجرایی کشور میزان اثربخشی اعتبارات چهار برنامه مهم فصل کشاورزی و منابع طبیعی بررسی می‌شود. این برنامه‌ها عبارتند از: آبخیزداری و حفاظت خاک (۱۳۰۶۰۱۰۰۰)؛ ساماندهی مالکیت اراضی ملی (۱۳۰۶۰۲۸۰۰۰)؛ واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور سند اراضی کشاورزی (۱۳۰۶۰۲۹۰۰۰) و تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی (۱۳۰۶۰۳۳۰۰۰). جهت تحلیل اثربخشی اعتبارات تخصیص‌یافته سؤالات زیر از خبرگان پرسیده شده است:

۱. این برنامه‌ها تا چه حدی به اهداف مد نظر در حوزه موضوعی خود رسیده‌اند؟
۲. چه مسائل یا چالش‌هایی باعث کاهش اثربخشی این اعتبارات در دستیابی به اهداف شده‌اند؟

۳. چه راهکارهایی برای دستیابی به اهداف با کمترین هزینه و با رویکرد تأکید بر استفاده از تشکل‌های مردمی و مدیریت جهادی پیشنهاد می‌شود؟

۳-۳-۱. برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک

مصارف مصوب هزینه‌های عمومی برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۵۷ و ۱۶۸ میلیارد ریال بوده است که در سال ۱۳۹۸ مقدار ۱۱۱ میلیارد ریال آن محقق شده است. میزان عدم تحقق اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک در سال ۱۳۹۸ به ترتیب ۲۹ و ۹۹/۶ درصد است. جداول زیر وضعیت اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک و طرح‌های ذیل این برنامه به همراه اهداف کمی آنها را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲. وضعیت اعتبارات برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک بر حسب عملکرد و مصوب (میلیون ریال)

منبع اعتبارات	۱۳۹۸	۱۳۹۹	برآورد ۱۴۰۰
هزینه‌های عمومی	عملکرد	-	-
	مصوب	۱۵۷,۲۴۶	۲۸۳,۰۰۰
	اختلاف	۴۵,۹۳۷	-
	درصد عدم تحقق	۲۹/۲۱	-
تملك دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی	عملکرد	۸,۰۰۰	-
	مصوب	۲,۱۰۵,۰۰۰	۲,۳۴۵,۰۰۰
	اختلاف	۲۰۹۷,۰۰۰	-
	درصد عدم تحقق	۹۹/۶	-

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، یافته‌های تحقیق.

جدول ۱۳. عنوان طرح‌های ذیل برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک و اهداف کمی آنها

ردیف	عنوان طرح	اهداف کمی طرح
۱	آبخیزداری در حوزه آبخیز اترک	عملیات اجرایی آبخیزداری مطالعات تفصیلی- اجرایی
۲	آبخیزداری در حوزه آبخیز دریاچه ارومیه	عملیات اجرایی آبخیزداری
۳	آبخیزداری در حوزه کویر مرکزی	عملیات اجرایی آبخیزداری
۴	کنترل سیل، آبخیزداری و حفاظت از حوزه آبخیز گلستان	عملیات اجرایی آبخیزداری و منابع طبیعی تهیه مطالعات توجیهی و تفصیلی- اجرایی
۵	مطالعه و اجرای عملیات آبخیزداری حوزه سیاه‌کوه خراسان جنوبی و رضوی	مطالعه و اجرای آبخیزداری
۶	مطالعه و اجرای عملیات آبخیزداری حوزه آبخیز سد کرخه	عملیات اجرایی آبخیزداری مطالعات تفصیلی- اجرایی

اهداف کمی طرح	عنوان طرح	ردیف
عملیات اجرایی آبخیزداری مطالعات تفصیلی- اجرایی	مطالعه و اجرای عملیات آبخیزداری حوزه آبخیز کارون بزرگ	۷
عملیات اجرایی آبخیزداری تهیه پروژه‌های تفصیلی- اجرایی	مطالعه و اجرای عملیات آبخیزداری حوزه‌های آبخیز سد سفیدرود	۸
آبخیزداری در حوزه سدهای موجود آبخیزداری در حوزه سدهای در دست ساخت	اجرای عملیات آبخیزداری در حوزه آبخیز سدهای کشور	۹
آبخیزداری حوزه‌های مرزی، مشترک و جزایر اجرای عملیات آبخیزداری و پخش سیلاب	مطالعه و اجرای عملیات آبخیزداری و آبخیزداری حوزه‌های آبخیز فاقد سد و مرزی کشور	۱۰

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

به اعتقاد خبرگان، طرح‌های ذیل برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک در دستیابی به اهداف اجرایی و مدیریتی خود به توفیق چندانی دست نیافته‌اند. مهم‌ترین علل این عدم توفیق و راهکارهای دستیابی به اهداف برنامه به شرح جدول زیر عبارتند از:

جدول ۱۴. چالش‌ها و راهکارهای دستیابی به اهداف برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک

راهکارها	مسائل و چالش‌ها
۱. مدیریت جامع: نگاه بخشی به طرح‌های آبخیزداری تبدیل به نگاه جامع در مدیریت و اجرا شود.	۱. عدم تخصیص کامل بودجه مصوب: یکی از علت‌های وجود تفاوت بین بودجه مصوب با عملکرد آن، عدم تخصیص کامل بودجه مصوب است.
۲. یکپارچگی هزینه‌ها: برنامه‌ریزی برای حوضه آبخیز باید مستقل از مرزهای تقسیمات کشوری باشد و هزینه‌کردها در سطح حوضه آبخیز به‌جای خرد کردن آن در سطح استان و شهرستان، یکپارچه شود.	۲. بخشی‌نگری در مدیریت و اجرا: سازمان‌های ذی‌ربط در حوزه آبخیزداری به‌صورت بخشی عمل می‌کنند و معمولاً ارتباط عوامل و موضوعات بیرونی با طرح‌ها را در نظر نمی‌گیرند.
۳. غلبه نگاه مدیریتی بر فیزیکی و سازه‌ای: مدیریت کاربری اراضی در مدیریت حوضه آبخیز از اهمیت بالایی برخوردار است؛ به‌طوری که بهره‌برداری از اراضی باید متناسب با ظرفیت آن اراضی در نظر گرفته شود. برای مثال در سرشاخه‌های کارون و دز بسیاری از اراضی تپه‌ای در جهت شیب زمین شخم زده می‌شوند و این موجب مستعد شدن این اراضی برای جاری شدن سیل می‌شود. در صورتی که اراضی دیم کشور که بخش عمده‌ای از آن در زمین‌های شیب‌دار است مدیریت شود، آن‌گاه بخش اعظم سیل	۳. غلبه نگاه فیزیکی و سازه‌ای بر نگاه مدیریتی: در نظام برنامه‌ریزی کشور در حوزه آبخیزداری همچنان نگاه فیزیکی، سازه‌ای و بیولوژیکی غالب است و نگاه مدیریتی کم‌رنگ است. برای مثال برای کنترل سیل به‌جای تمرکز بر اقدامات مدیریتی، مانند مدیریت کاربری اراضی، که احتمال وقوع سیل در پهنه سرزمین را کاهش می‌دهند، اقدام به احداث سازه‌هایی جهت ممانعت از سیل می‌شود.
	۴. تخصیص اعتبارات براساس تقسیمات کشوری: بخش عمده‌ای از اعتبارات براساس تقسیمات کشوری تصویب شده و از سطح ملی به استانی و سپس شهرستانی منتقل می‌شوند. در سطح شهرستان نیز خرد شده و اثربخشی خود را از دست می‌دهد. از

راهکارها	مسائل و چالش‌ها
در پایین‌دست ایجاد نمی‌شود. در این موارد لازم است نگاه فیزیکی و سازه‌ای در برنامه‌های آبخیزداری با نگاه مدیریتی جایگزین شود و این جایگزینی در تمامی ارکان برنامه‌ریزی کشور صورت گیرد.	آنجایی که برخی از حوضه‌های آبریز مانند اترک منطقه وسیعی - استان یا شهرستان - را دربرمی‌گیرد، اختصاص اعتبارات و اولویت‌بندی پروژه‌ها براساس تقسیمات کشوری خطاست.
۴. استفاده از مشارکت مردم در مدیریت حوضه آبخیز: منابع باید در اختیار کشاورزان، روستاییان و عشایر و تشکل‌های ایشان قرار گیرد تا اقدام به اجرای طرح‌های آبخیزداری نمایند.	۵. عدم تخصیص بموقع بودجه: بودجه مرتبط با عملیات اجرایی آبخیزداری و جنگل‌کاری باید پیوسته و مستمر تأمین اعتبار شود. با وضع موجود بودجه‌ریزی کشور که بخشی از بودجه در پایان سال مالی و به‌طور شتاب‌زده اختصاص داده می‌شود، بخشی از اعتبارات هدر می‌رود و به اهداف خود دست پیدا نمی‌کند؛ چرا که ممکن است زمان تخصیص بودجه، موقع مناسبی برای انجام عملیات اجرایی نباشد.

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

۳-۳-۲. برنامه ساماندهی مالکیت اراضی ملی

مصارف مصوب هزینه‌ای عمومی برنامه ساماندهی مالکیت اراضی ملی در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب ۳۵۴ و ۳۲۳ میلیارد ریال بوده است که در سال ۱۳۹۸ مقدار ۲۹۳ میلیارد ریال آن محقق شده است. میزان عدم تحقق اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه ساماندهی مالکیت اراضی ملی در سال ۱۳۹۸ به ترتیب ۱۷ و ۵۴ درصد است. جداول زیر وضعیت اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه ساماندهی مالکیت اراضی ملی و طرح‌های ذیل این برنامه به همراه اهداف کمی آنها را نشان می‌دهد:

جدول ۱۵. وضعیت اعتبارات برنامه ساماندهی مالکیت اراضی ملی بر حسب عملکرد و مصوب (میلیون ریال)

برآورد ۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	منبع اعتبارات	
-	-	۲۹۲,۵۷۱	عملکرد	هزینه‌ای عمومی
۵۳۵,۳۰۰	۳۲۲,۹۱۲	۳۵۴,۳۰۰	مصوب	
-	-	۶۱,۷۲۹	اختلاف	
-	-	۱۷/۴۲	درصد عدم تحقق	
-	-	۲۸۹,۰۰۰	عملکرد	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی
۱,۰۰۰,۰۰۰	۶۴۶,۰۰۰	۶۳۰,۰۰۰	مصوب	
-	-	۳۴۱,۰۰۰	اختلاف	
-	-	۵۴/۱	درصد عدم تحقق	

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، یافته‌های تحقیق.

جدول ۱۶. عنوان طرح‌های ذیل برنامه ساماندهی مالکیت اراضی ملی و اهداف کمی آنها

اهداف کمی طرح	عنوان طرح	ردیف
تثبیت مالیکت دولت در عرصه‌های منابع طبیعی شمال تهران جنگل کاری و احداث فضای سبز	حفظ، احیا و توسعه منابع طبیعی در شمال تهران	۱
حدنگاری اراضی ملی و دولتی ممیزی اراضی و تفکیک مستثنیات	ممیزی اراضی و تفکیک مستثنیات	۲

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

از آنجایی که فضای اطراف تهران باید زینده جمهوری اسلامی ایران و پایتخت کشور باشد، قرار بوده ۳۰۰ هزار هکتار اراضی یال جنوبی البرز فضای سبز و جنگل کاری اجرا شود که برای این منظور سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور و سازمان‌های دیگر از جمله شهرداری کار کرده است. طرح‌های الگویی مختلفی نیز انجام شده است. اما، در مورد پوشش گیاهی این اراضی کار به خوبی انجام نشده است. اما در مجموع به اعتقاد خبرگان، میزان دستیابی این طرح به هدف تثبیت مالکیت دولت بسیار ناچیز بوده و میزان دستیابی آن به هدف جنگل کاری و احداث فضای سبز حدود ۶ درصد بوده است. در مورد طرح ممیزی اراضی و تفکیک مستثنیات نیز توفیق کمی حاصل شده است. سایر مسائل و چالش‌ها و راهکارهای دستیابی به اهداف برنامه به شرح جدول ذیل عبارتند از:

جدول ۱۷. چالش‌ها و راهکارهای دستیابی به اهداف برنامه ساماندهی مالکیت اراضی ملی

راهکارها	مسائل و چالش‌ها
۱. تولید نقشه‌های لازم با استفاده از فناوری‌های روز: طرح کاداستر باید بتواند با استفاده از فناوری‌های روز، مانند پهباد و تکنولوژی ماهواره‌ای، نقشه‌های لازم با دقت بالا را تولید کند. این بخش مقدم و هزینه‌بر است. لذا، دولت باید یک اعتبار کافی و اساسی برای این کار بگذارد تا دفعتهاً ظرف یک تا دو سال این کار انجام شود.	۱. عدم تخصیص بودجه کافی: بودجه این طرح‌ها بموقع و به میزان کافی تخصیص داده نمی‌شود. ۲. واگذاری نامناسب: واگذاری‌های زمین‌های ملی دو اشکال داشته است؛ روند واگذاری به درستی انجام نمی‌شود. نظارت بعد از واگذاری به درستی انجام نمی‌شود که این زمین‌ها آیا درست استفاده شده است. ۳. بخشی‌نگری سازمان‌ها و نهادها: طی سال‌های اخیر یک مدیریت واحد در بحث ساماندهی اراضی وجود نداشته است. به طوری که هر سازمانی بحث را به سمت خودش می‌برد. مثلاً سازمان ثبت اسناد، سازمان جهادکشاورزی، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و ... هر کدام وظایفی دارند و از نگاه خود وارد عمل می‌شوند. مثلاً سازمان جهاد کشاورزی از نگاه انفال و اجرای مقررات ماده (۵۶) به آن می‌پردازد. در کشور عنصر کمیاب هماهنگی را نداریم و همه دستگاه‌ها بخشی‌نگر هستند. مهم‌ترین رکن در مسئله اجرا نشدن حدنگاری زمین‌ها و واگذاری زمین نبود باور واحد برای سنددار

راهکارها	مسائل و چالش‌ها
طرفیت‌های بسیج نیز می‌توان استفاده کرد تا اطلاعات محلی زمین‌ها به دست آید. ۳. <u>مطالبه‌گری نظام‌مند</u>: مطالبه‌گری مردم باید نظام‌مند شود. در بحث تخلفات زمین اشخاص صاحب نفوذ کار خود را پیش می‌برند. مردم باید به صورت نظام‌مند وارد صحنه شوند و مطالبه‌گری از تخلفات زمین پیگیری شود. ۴. <u>تقویت بعد نظارتی دستگاه‌های مسئول</u>: نظارت پس از اجرا باید جدی گرفته شود. مشکل قانونگذاری وجود ندارد، پنجره واحد حفاظت از اراضی کشاورزی و ارتباط مردمی نیز تشکیل شد، اما اجرایی نشد. قانون کاداستر هم قانون خوبی است، اما در عمل کار پیش نمی‌رود. لذا، مجلس باید به دنبال نقش نظارتی خود باشد.	کردن است. مهم‌ترین دلیل عدم توفیق اجرای طرح حدنگاری و سنددار کردن زمین‌ها آن نگاه واحد به موضوع است. ۴. <u>عدم وجود نیروی کارشناسی به تناسب سطوح منابع طبیعی به تفکیک جنگل، مرتع و بیابان</u>. ۵. <u>توزیع نامناسب اعتبارات</u>: به طوری که بخش عمده‌ای از اعتبارات طرح‌ها صرف پرداخت حقوق و مزایای نیرو می‌شود. لذا، این موضوع باعث کاهش سطح عملیات اجرایی می‌گردد. ۶. <u>عدم پایبندی به اهداف طرح‌ها</u>: برخی امور اجرایی برمبنای سلیقه مدیران و نه طرح‌های مصوب اجرا می‌شود. ۷. <u>تصویب غیر کارشناسی عملیات اجرایی</u>: پیش‌بینی عملیات اجرایی برخی طرح‌ها برمبنای طرح‌های مصوب نیست و با هدف جذب اعتبار بیشتر انجام می‌شود.

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

۳-۳-۳. برنامه واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور سند اراضی کشاورزی

مصارف مصوب هزینه‌های عمومی برنامه واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور سند اراضی کشاورزی در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۸۸ و ۱۷۱ میلیارد ریال بوده است که در سال ۱۳۹۸ مقدار ۱۴۷ میلیارد ریال آن محقق شده است. درصد عدم تحقق اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک در سال ۱۳۹۸ به ترتیب ۲۵ و ۴۲ درصد است. جداول زیر وضعیت اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور سند اراضی کشاورزی و عنوان طرح‌های ذیل این برنامه به همراه اهداف کمی آنها را نشان می‌دهد.

جدول ۱۸. وضعیت اعتبارات برنامه واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور

سند اراضی کشاورزی بر حسب عملکرد و مصوب (میلیون ریال)

منبع اعتبارات	۱۳۹۸	۱۳۹۹	برآورد ۱۴۰۰
هزینه‌های عمومی	عملکرد	-	-
	مصوب	۱۷۱,۷۶۸	۲۸۲,۲۳۱
	اختلاف	-	-
	درصد عدم تحقق	-	-
تملك دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی	عملکرد	-	-
	مصوب	۵۶۹,۵۵۷	۷۱۴,۸۵۰
	اختلاف	-	-
	درصد عدم تحقق	-	-

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، یافته‌های تحقیق.

جدول ۱۹. عنوان طرح‌های ذیل برنامه واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور سند

اراضی کشاورزی و اهداف کمی آنها

ردیف	عنوان طرح	اهداف کمی طرح
۱	حدنگاری (کاداستر) و پایش اراضی کشاورزی	حدنگاری (کاداستر) و پایش اراضی کشاورزی
۲	تأمین تجهیزات، ماشین‌آلات و تعمیرات اساسی ساختمان‌ها	تأمین تجهیزات، ماشین‌آلات و تعمیرات اساسی ساختمان‌ها

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

به اعتقاد کارشناسان، طرح حدنگاری علی‌رغم پیشرفت در برخی مناطق نسبت به آنچه باید باشد، توفیق چندانی نیافته است. مهم‌ترین چالش‌ها و راهکارهای دستیابی به اهداف برنامه واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور سند اراضی کشاورزی به شرح جدول زیر عبارتند از:

جدول ۲۰. چالش‌ها و راهکارهای دستیابی به اهداف برنامه واگذاری و ساماندهی

مالکیت و صدور سند اراضی کشاورزی

راهکارها	مسائل و چالش‌ها
۱. سیاست‌های تشویقی: به جای اجبار مالکین با قوانین بازدارنده بهتر است مالکین به تولید و بهره‌برداری کشاورز تشویق شوند. درست است که کوچک شدن زمین بهره‌وری را کاهش می‌دهد، اما اجبار در این رابطه نتیجه نداده است. زیرا مالکین منفعت خود را در این می‌بینند که زمین خود را تغییر کاربری	۱. برخورد تشویقی به جای برخورد قهری: در آیین‌نامه اجرایی قانون جلوگیری از خردشدن اراضی کشاورزی و ایجاد قطعات مناسب فنی و اقتصادی، تفکیک اراضی زیر پنج هکتار ممنوع شده است و سنددار نمی‌شوند. اما اتفاقی که در واقعیت می‌افتد این است که تفکیک زمین‌ها و انتقال آنها به صورت غیررسمی و دستی انجام می‌شود. این قانون با هدف کمک به کشاورزی بوده است، ولی نتوانسته مشکل را حل کند. زیرا معاملات زمین به صورت غیررسمی انجام می‌شود. خرد

راهکارها	مسائل و چالش‌ها
داده و بفروشدند. بنابراین، مشوق‌ها برای حفظ زمین باید وجود داشته باشد. بهتر است برخی مقررات سخت را برای مالکین راحت بگیریم تا برای سنددار کردن زمین اقدام کنند. ۲. ترغیب مردم به همکاری: مردم ذی‌نفعان زمین هستند، باید با اجرای سیاست‌های تشویقی و سیاست‌هایی از جمله اینکه مالکین از برخی هزینه‌های ثبتی معاف شوند، آنها را ترغیب کنیم که به‌دنبال سنددار کردن زمین خود بروند. ۳. آگاهی دادن به مالکین: کشاورزان گاهی کم‌اظهاری زمین دارند و برخی از آنها هر کجا به نفعشان باشد مانند دریافت نهاده‌ها زمین را بیشتر اعلام می‌کردند. بنابراین مردم باید آگاه شوند و از منافع طرح‌ها مطلع گردند.	شدن زمین‌ها یک امر واقعی است و مانع آن شدن امری اعتباری است. بهترین راه برخورد با آن سیاست‌های تشویقی است. ۲. عدم استفاده از تکنولوژی‌های روز: تفکر سنتی، مانع پیشرفت طرح حدنگاری می‌شود. بعضاً هیچ سندی که دارای یوتی‌ام باشد وجود ندارد. همچنین در استان‌های مختلف اسناد با مقیاس‌های مختلف جریب و ... تقسیم‌بندی شده‌اند و از هکتار، کمتر استفاده شده است. ۳. ضعف اطلاعات پایه: برای صدور سند کشاورزی زمین‌های شامل اصلاحات اراضی بعد از انقلاب تکلیف شده است که امور باقی‌مانده اصلاحات اراضی وزارت جهاد کشاورزی موظف است سند زمین را به نسق‌داران کشاورزی و کشاورزانی که در سال ۱۳۴۱ زمین به آنها تحویل داده شده است واگذار کند. اما، هنوز وزارت جهاد کشاورزی در انجام این وظیفه کوتاهی می‌کند. ریشه این کوتاهی ضعف اطلاعات پایه است. در قبل از انقلاب اسلامی اصلاحات اراضی با عجله اجرا شد و ما اکنون یک آمار دقیق و درستی نداریم که چقدر از اراضی کشاورزی مشمول قانون اصلاحات اراضی بوده است که فاقد سند زمین کشاورزی است. در حال حاضر، عمده زمین‌های کشاورزی که هنوز فاقد سند می‌باشند، زمین‌هایی هستند که مشمول قانون اصلاحات اراضی بوده‌اند.

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

۳-۳-۴. برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی

مصارف مصوب هزینه‌ای عمومی برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب ۶۷ و ۳۸ میلیارد ریال بوده است که در سال ۱۳۹۸ مقدار ۶۳ میلیارد ریال آن محقق شده است. درصد عدم تحقق اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی در سال ۱۳۹۸ به ترتیب ۷ و ۴۵ درصد است. جداول زیر وضعیت اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی و عنوان طرح‌های ذیل این برنامه به همراه اهداف کمی آنها را نشان می‌دهد.

جدول ۲۱. وضعیت اعتبارات برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی بر حسب عملکرد و مصوب (میلیون ریال)

منبع اعتبارات	۱۳۹۸	۱۳۹۹	برآورد ۱۴۰۰
هزینه‌های عمومی	عملکرد	-	-
	مصوب	۶۲,۸۸۵	۲۰۲,۱۰۰
	اختلاف	۶۷,۵۰۰	-
	درصد عدم تحقق	۴,۶۱۵	-
تملك دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی	عملکرد	-	-
	مصوب	۵۵۹,۳۵۰	۱,۰۴۲,۶۶۵
	اختلاف	۱,۰۲۰,۴۵۰	۱,۲۷۵,۰۰۰
	درصد عدم تحقق	۴۶۱,۱۰۰	-
			۴۵/۲

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، یافته‌های تحقیق.

جدول ۲۲. عنوان طرح‌های ذیل برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی و اهداف کمی آنها

اهداف کمی طرح	عنوان طرح	ردیف
احداث بادشکن مالچ‌پاشی نهاد کاری	بیابان‌زدایی و مقابله با فرسایش بادی دشت سیستان	۱
اجرای عملیات تهیه طرح جامع مقابله با بیابان‌زایی	تهیه و اجرای طرح‌های جامع مقابله با بیابان‌زایی	۲
آبخیزداری بیابان‌زدایی مدیریت پایدار منابع آب و خاک دشت گرمسار	مدیریت پایدار منابع آب و خاک در حوضه آبریز حبله رود	۳

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

به اعتقاد کارشناسان طرح‌های این برنامه تا حدی به اهداف اجرایی و مدیریتی خود دست یافته‌اند، اما هنوز شکاف میان وضعیت مطلوب با وضعیت فعلی وجود دارد. مهم‌ترین چالش‌ها و راهکارهای دستیابی به اهداف برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی به شرح جدول زیر عبارتند از:

جدول ۲۳. چالش‌ها و راهکارهای دستیابی به اهداف برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی

مسائل و چالش‌ها	راهکارها
۱. اختصاص بودجه ناکافی: بودجه طرح‌های تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی کم است. این گونه طرح‌ها هزینه‌بر هستند.	۱. تغییر نگرش فیزیکی به نگرش مدیریتی: به‌جای اقداماتی مانند مالچ‌پاشی می‌توان اقدامات مدیریتی را در دستور کار قرار داد. بهتر است در حدود ۷۰ درصد برنامه‌های تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی اقدامات مدیریتی باشد. زیرا هم هزینه کمتری نیاز دارد و هم بازده بیشتری دارد.
۲. اتخاذ روش‌های نادرست: به‌منظور دستیابی به اهداف این طرح‌ها می‌توان روش‌های بهتر و مؤثرتری را به‌کاربرد. بدین خاطر که بیشتر اقدامات اجرایی در این حوزه اقدامات سازه‌ای و فیزیکی هستند.	۲. مدیریت تردها در بیابان: برای مقابله با ریزگردها به‌جای اقدام‌هایی نظیر مالچ‌پاشی باید روی تردها کار کرد. در خشک‌ترین مناطق کشور ما در سال حداقل دو سه مرتبه بارش خوب اتفاق می‌افتد. این بارش سطح خاک را تثبیت می‌کند. اما اگر ترددی روی آن انجام شود سطح خاک به‌هم خورده و مستعد ریزگرد و پیش‌روی بیابان می‌شود.
۳. استفاده کم از روش‌های مدیریتی: امروزه در بیشتر نقاط دنیا از مالچ‌پاشی استفاده نمی‌شود و اقدام‌هایی دیگر در بیابان‌زدایی مرسوم است.	۳. استفاده از مشارکت مردم در اجرای طرح‌های بیابان‌زدایی: مثلاً در بحث مدیریت تردها خود مردم می‌توانند مشارکت خوبی داشته باشند. این همکاری نیازمند کار فرهنگی و ترویجی است. در مناطق بیابانی و دشتی افراد از نقطه‌ای می‌توانند عبور کنند. بنابراین، مردم باید توجیه شوند که در بیابان از هر جایی نباید عبور کنند.
	۴. نگهداری و نظارت پس از اجرای طرح‌ها: طرح‌های مختلف بیابان‌زدایی با هزینه‌های مختلف اجرا شده است، ولی پس از چند سال که مراجعه می‌شود اثری از آن مالچ‌ها یا نهال‌هایی که کاشته شده است دیده نمی‌شود. اجرای این چنین طرح‌هایی نیازمند مراقبت و پایش دائمی دارد.
	۵. عدم چرای دام در بیابان‌ها و مراتع ضعیف: در این مناطق که پوشش گیاهی بسیار ضعیف است، چرای دام همان پوشش گیاهی را هم از بین می‌برد، خود دام هم درست تغذیه نمی‌شود. لذا، با اقداماتی که دام‌داران توجیه شوند و علوفه آنها تأمین شود می‌توان از این کار ممانعت کرد.

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

۴. اعتبارات دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، مبلغ ۷۹,۵۶۱ میلیارد ریال از اعتبارات عمومی برای تعداد ۳۴ دستگاه اجرایی مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی در نظر گرفته شده است که نسبت به سال ۱۳۹۹ به میزان ۴۷ درصد افزایش یافته است. این اعتبارات ۱/۳ درصد از اعتبارات عمومی کل دستگاه‌های اجرایی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ را تشکیل می‌دهند. در ادامه به بررسی اعتبارات عمومی دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی به تفکیک اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و همچنین تحلیل عملکرد ۶ دستگاه اجرایی مهم در این بخش پرداخته شده است.

۴-۱. اعتبارات هزینه‌ای عمومی دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی

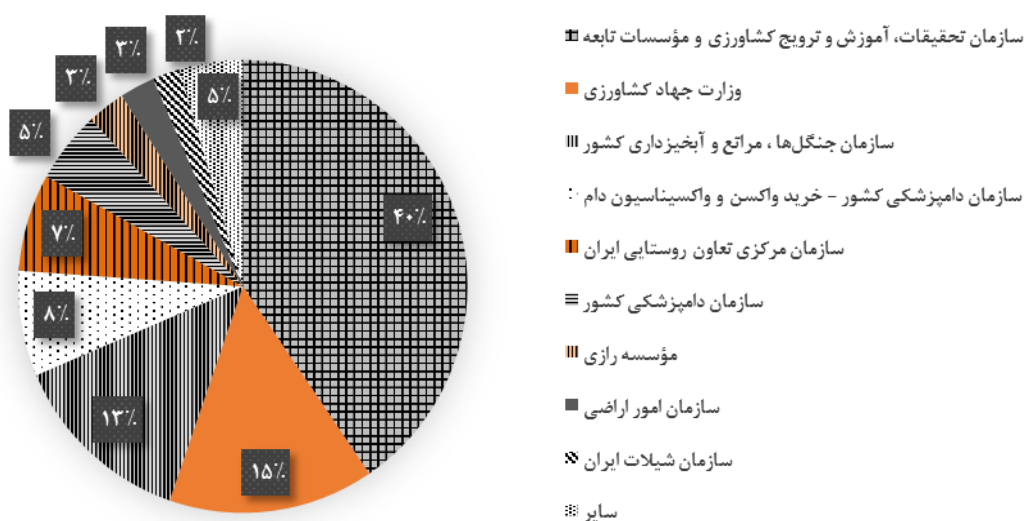
مجموع اعتبارات هزینه‌ای عمومی دستگاه‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی با افزایش ۴۸ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به رقم ۳۹,۹۱۴ میلیارد ریال در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ افزایش پیدا کرده

است (جدول ۲۴). توزیع اعتبارات هزینه‌ای عمومی این بخش نشان می‌دهد که بیشترین اعتبارات، مربوط به سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و مؤسسات تابعه است که ۴۰ درصد از مجموع اعتبارات هزینه‌ای عمومی را به خود اختصاص داده است. بعد از آن، وزارت جهاد کشاورزی، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور و سازمان دامپزشکی کشور، خرید واکسن و واکسیناسیون دام به ترتیب با ۱۵، ۱۳ و ۸ درصد در جایگاه‌های بعدی قرار می‌گیرند (نمودار ۳).

بیشترین رشد اعتبارات هزینه‌ای عمومی در بین دستگاه‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی مربوط به سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور با رقم ۸۷ درصد و کمترین تغییرات در تخصیص اعتبارات هزینه‌ای عمومی نسبت به سال ۱۳۹۹ مربوط به وزارت جهاد کشاورزی - نهاد نمایندگی ولی فقیه با ۱۰ درصد است. اعتبارات هزینه‌ای عمومی صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر نیز در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به میزان مصوب سال ۱۳۹۹ هیچ تغییری نداشته است.

نمودار ۳. توزیع اعتبارات هزینه‌ای عمومی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ بین دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی

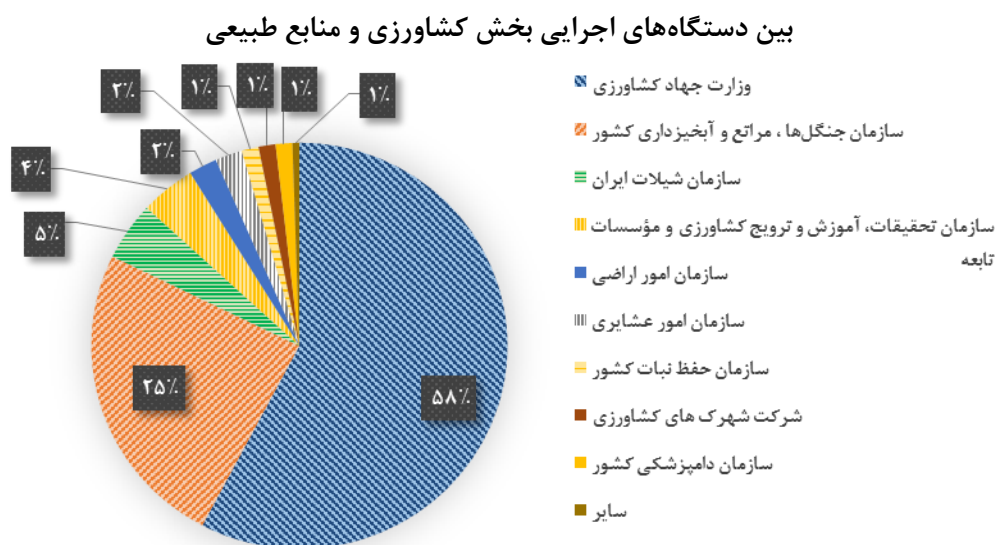

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، یافته‌های تحقیق.

۲-۴. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی
مجموع اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی دستگاه‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی با افزایش ۴۶ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ به رقم ۳۹,۶۴۷ میلیارد ریال در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ رسیده است (جدول ۲۴). بیشترین رشد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در بین دستگاه‌های این بخش مربوط به مؤسسه تحقیقات خاک و آب، وزارت جهاد کشاورزی - مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی و مؤسسه تحقیقات گیاهپزشکی به ترتیب با ۴۲۰، ۳۰۰ و ۲۱۴ درصد و

بیشترین کاهش با ۴۹ درصد مربوط به مؤسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور است. توزیع اعتبارات دستگاه‌های این بخش نشان می‌دهد که بیشترین اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی مربوط به وزارت جهاد کشاورزی، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور و سازمان شیلات ایران به ترتیب با ۵۸، ۲۵ و ۵ درصد است. (نمودار ۴).

نمودار ۴. توزیع اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

جدول ۲۴. اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی* دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی (میلیون ریال / درصد)

اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی				اعتبارات هزینه‌ای عمومی				عنوان دستگاه	شماره طبقه‌بندی
تغییرات ۱۳۹۹	لایحه بودجه	مصوب	عملکرد	تغییرات ۱۳۹۹	لایحه بودجه	مصوب	عملکرد		
به ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	به ۱۴۰۰	سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸		
۱۱۷/۶۷	۷۵۸,۶۸۰	۳۴۸,۵۵۰	۱۳۰,۰۰۰	۳۶/۹۹	۸,۰۱۸,۵۴۹	۵,۸۵۳,۳۹۲	۴,۵۲۹,۴۸۲	سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی	۱۳۴۰۰۳
-	۰	۰	۰	۴۴/۴۴	۱,۳۰۰,۰۰۰	۹۰۰,۰۰۰	۱,۴۹۳,۲۳۲	سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی - پاداش پایان خدمت	۱۳۴۰۱۲
۶۶/۶۷	۲۵,۰۰۰	۱۵,۰۰۰	۷,۰۰۰	۶۱/۶۸	۷۳۹,۰۱۸	۴۵۷,۰۷۷	۳۷۸,۱۴۴	مؤسسه تحقیقات علوم باغبانی	۱۳۴۰۱۳
۵۰/۶۰	۱۳,۰۰۰	۸,۶۳۲	۳,۰۰۰	۱۳/۴۸	۳۱۲,۳۵۱	۲۷۵,۲۴۹	۱۹۷,۰۸۱	مؤسسه تحقیقات برنج کشور	۱۳۴۰۱۵
۳۰/۹۲	۵۱۷,۱۳۶	۳۹۴,۹۹۰	۲۲۹,۸۰۰	۲۸/۸۵	۲,۰۵۹,۲۷۷	۱,۵۹۸,۱۷۹	۱,۰۹۹,۳۴۶	سازمان دامپزشکی کشور	۱۳۵۵۰۰
-	۰	۰	۰	۳۶/۸۳	۳,۰۰۰,۰۰۰	۲,۱۹۲,۵۴۸	۹۷۸,۲۰۴	سازمان دامپزشکی کشور - خرید واکسن و واکسیناسیون دام	۱۳۵۵۱۰
۹/۰۹	۶۰,۰۰۰	۵۵,۰۰۰	۰	۳۹/۰۷	۱,۰۸۷,۸۹۹	۷۸۲,۲۷۱	۷۱۰,۴۳۲	مؤسسه رازی**	۱۳۶۰۰۰
۵۵/۶۸	۹,۷۲۵,۶۰۰	۶,۲۴۷,۱۸۵	۱,۸۱۴,۳۵۰	۸۷/۳۷	۵,۳۰۷,۰۵۵	۲,۸۳۲,۳۵۱	۱,۲۹۱,۸۶۱	سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور	۱۳۹۰۰۰
۱۳/۳۳	۱۷۰,۰۰۰	۱۵۰,۰۰۰	۸۰,۰۰۰	۵۷/۰۹	۷۶۰,۱۷۱	۴۸۳,۹۲۰	۳۹۳,۶۴۶	مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور	۱۴۹۵۱۱
۹/۰۹	۶۰,۰۰۰	۵۵,۰۰۰	۳۰,۰۰۰	۲۵/۷۷	۱,۰۰۷,۹۳۴	۸۰۱,۴۲۴	۵۰۳,۷۱۹	مؤسسه آموزش و ترویج جهاد کشاورزی	۱۴۹۵۱۶
-۴۹/۱۵	۱۵۰,۰۰۰	۲۹۵,۰۰۰	۳۱,۵۰۰	۳۴/۶۱	۱,۲۴۶,۵۵۲	۹۲۶,۰۵۶	۷۴۹,۴۲۹	مؤسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور	۱۴۹۵۲۰
۲۲/۴۶	۸۳۱,۰۰۰	۶۷۸,۶۰۰	۲۵۲,۰۰۰	۳۶/۴۵	۲۳۰,۳۲۶	۱۶۸,۷۹۵	۸۱,۳۷۸	سازمان امور عشایر ایران	۱۴۹۶۰۰
۴۸/۶۶	۲۲,۸۸۵,۵۶۰	۱۵,۳۹۵,۰۵۸	۵,۴۰۰,۷۲۰	۵۱/۳۸	۵,۹۱۱,۱۴۸	۳,۹۰۴,۷۵۵	۲,۰۲۴,۷۱۹	وزارت جهاد کشاورزی	۱۵۱۰۰۰
۱۰۰/۰۰	۲۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰	۵,۰۰۰	۴۹/۹۴	۲۶۸,۸۳۰	۱۷۹,۲۹۵	۱۴۶,۵۶۹	مؤسسه تحقیقات ثبت و گواهی بذر و نهال	۱۵۱۰۰۲
۳۰۰/۰۰	۱۲,۰۰۰	۳,۰۰۰	۰	۳۷/۲۳	۲۵۷,۴۷۸	۱۸۷,۶۲۳	۱۲۸,۹۶۷	وزارت جهاد کشاورزی - مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی	۱۵۱۰۰۳
۹/۴۱	۵۰,۰۰۰	۴۵,۷۰۰	۲۵,۰۰۰	۶۶/۹۴	۵۶۱,۳۵۶	۳۳۶,۲۷۰	۲۸۲,۴۷۷	مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر	۱۵۱۰۰۵
۴۴/۹۱	۴۸,۴۰۰	۳۳,۴۰۰	۱۵,۰۰۰	۵۲/۲۱	۳۶۲,۵۷۹	۲۳۸,۲۰۷	۱۸۸,۰۸۴	مؤسسه تحقیقات علوم دامی	۱۵۱۰۰۶
۲۱۴/۲۹	۱۱۰,۰۰۰	۳۵,۰۰۰	۱۵,۰۰۰	۶۳/۱۴	۴۹۷,۳۷۵	۳۰۴,۸۸۳	۲۵۵,۰۹۹	مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی	۱۵۱۰۰۷
۴۲۰/۰۰	۱۳۰,۰۰۰	۲۵,۰۰۰	۵,۰۰۰	۵۲/۵۷	۲۸۵,۴۶۵	۱۸۵,۸۹۰	۱۵۶,۹۶۰	مؤسسه تحقیقات خاک و آب	۱۵۱۰۰۸
۵۳/۸۵	۲۰,۰۰۰	۱۳,۰۰۰	۵,۰۰۰	۵۱/۱۶	۱۷۵,۳۰۷	۱۱۵,۹۷۵	۹۸,۰۲۱	مؤسسه تحقیقات فنی و مهندسی کشاورزی	۱۵۱۰۰۹
۲۴/۸۱	۵۲۸,۱۳۵	۴۲۳,۱۳۶	۲۸۹,۸۰۰	۳۸/۶۶	۴۱۷,۴۷۴	۳۰۱,۰۸۵	۲۴۸,۹۸۰	سازمان حفظ نبات کشور	۱۵۱۰۱۱

شماره طبقه‌بندی	عنوان دستگاه	اعتبارات هزینه‌ای عمومی				اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی			
		عملکرد سال ۱۳۹۸	مصوب سال ۱۳۹۹	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	تغییرات ۱۳۹۹ به ۱۴۰۰	عملکرد سال ۱۳۹۸	مصوب سال ۱۳۹۹	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	تغییرات ۱۳۹۹ به ۱۴۰۰
۱۵۱۰۱۲	سازمان چای کشور	۹۶,۱۵۶	۱۳۰,۰۰۰	۲۲۵,۵۵۸	۷۳/۵۱	۰	۲,۵۰۰	۲۵/۰۰	
۱۵۱۰۱۳	پژوهشکده حفاظت خاک و آبخیزداری	۱۲۹,۹۱۴	۱۵۰,۲۹۹	۲۲۲,۳۳۵	۴۷/۹۳	۳۵,۰۰۰	۵۰,۰۰۰	۲۰/۰۰	
۱۵۱۰۱۴	وزارت جهاد کشاورزی - نهاد نمایندگی ولی فقیه	۶,۲۶۹	۱۰,۰۳۷	۱۱,۰۴۱	۱۰/۰۰	۰	۰	-	
۱۵۱۰۱۷	وزارت جهاد کشاورزی - هزینه‌های نمایندگی فائو	۵۵,۴۵۳	۶۲,۸۳۹	۹۰,۰۰۰	۴۳/۲۲	۰	۰	-	
۱۵۱۰۱۹	سازمان امور اراضی کشور	۶۲۰,۹۳۱	۶۸۹,۸۸۷	۱,۰۰۳,۸۷۷	۴۵/۵۱	۲۸۸,۱۰۰	۶۶۳,۳۱۰	۳۲/۱۲	
۱۵۱۱۰۰	پژوهشگاه بیوتکنولوژی کشاورزی	۲۳۴,۸۱۷	۲۷۲,۰۲۵	۴۰۱,۳۷۲	۴۷/۵۵	۱۰۳,۰۰۰	۱۳۰,۰۰۰	-۲۳/۰۸	
۱۵۱۲۰۰	سازمان شیلات ایران	۳۷۵,۳۱۲	۵۴۸,۷۵۷	۷۸۹,۹۰۴	۴۳/۹۴	۸۶۰,۷۹۹	۱,۴۶۴,۱۹۲	۲۵/۵۷	
۱۵۲۰۰۳	صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر***	۲,۹۳۷,۹۱۰	۱۲۴,۸۳۰	۱۲۴,۸۳۰	۰/۰۰	۰	۰	-	
۲۰۰۱۰۰	سازمان مرکزی تعاون روستایی ایران	۱,۴۱۴,۳۳۱	۱,۷۰۴,۴۰۱	۲,۷۷۳,۲۰۲	۶۲/۷۱	۰	۸۵,۰۰۰	۱۲/۹۴	
۲۰۳۹۰۰	شرکت سهامی پشتیبانی امور دام کشور****	۰	۰	۰	-	۰	۱,۳۰۰	۱۵/۳۸	
۲۸۶۸۰۰	شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی	۲۳۱,۹۹۶	۲۷۹,۰۸۸	۴۶۵,۷۸۶	۶۶/۹۰	۰	۰	-	
۲۹۰۷۱۰	شرکت شهرک‌های کشاورزی****	۰	۰	۰	-	۱۶۸,۳۰۰	۴۶۴,۰۰۰	۱۲/۰۷	
۲۹۴۲۱۰	شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران****	۰	۰	۰	-	۶,۰۰۰	۳۷,۵۰۰	۱/۳۳	
جمع کل اعتبارات دستگاه‌ها		۲۲,۰۳۸,۹۱۹	۲۶,۹۹۷,۴۰۸	۳۹,۹۱۴,۰۴۹	۴۷/۸۴	۹,۷۹۹,۳۶۹	۲۷,۱۲۸,۵۵۳	۳۹,۶۴۷,۴۹۶	

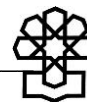
مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

* مجموع اعتبارات عمومی و اعتبارات متفرقه انتقال یافته به اعتبارات دستگاه‌های اجرایی در جدول ۷ لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

** برای مؤسسه رازی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، به میزان ۶,۸۰۰ میلیارد ریال هزینه اختصاصی پیش‌بینی شده است.

*** اعتبارات هزینه‌ای صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان روستاییان و عشایر (۱۵۲۰۰۳) در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ شامل ۱۲۴,۸۳۰ میلیون ریال متفرقه و ۱۰,۷۰۰ میلیارد ریال بارانه پیش‌بینی شده است.

**** به‌علت سودده بودن شرکت سهامی پشتیبانی امور دام کشور (۲۰۳۹۰۰)، شرکت شهرک‌های کشاورزی (۲۹۰۷۱۰) و شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران (۲۹۴۲۱۰)، اعتبار هزینه‌ای آنها از بودجه شرکتی تأمین می‌شود.

۳-۴. اعتبارات هزینه‌ای استانی دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی

تعدادی از دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی، دارای اعتبارات استانی به شرح جدول ۲۵ هستند. مجموع این اعتبارات در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ معادل با ۶۴,۲۸۸ میلیارد ریال برآورد شده است که ۲۹ درصد از کل اعتبارات هزینه‌ای عمومی استان‌ها را تشکیل می‌دهد و رشد ۶۶ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ دارد. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، بیشترین میزان اعتبارات هزینه‌ای استانی دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی با ۳۹,۱۶۵ میلیارد ریال مربوط به اداره کل جهاد کشاورزی و کمترین آن مربوط به اداره کل امور عشایر است. بیشترین افزایش اعتبار نسبت به سال ۱۳۹۹ نیز با ۷۲ درصد مربوط به اداره کل منابع طبیعی است.

جدول ۲۵. اعتبارات هزینه‌ای استانی بخش کشاورزی و منابع طبیعی به تفکیک دستگاه اجرایی

(میلیون ریال / درصد)

شماره طبقه‌بندی	عنوان دستگاه	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	درصد رشد
۱۳۵۵۰۰	شبکه دامپزشکی	۵,۷۲۳,۲۳۹	۸,۳۱۴,۳۰۳	۴۵/۲۷
۱۳۹۰۰۰	اداره کل منابع طبیعی	۷,۰۲۶,۶۳۶	۱۲,۰۹۲,۰۰۷	۷۲/۰۹
۱۴۹۶۰۰	اداره کل امور عشایر	۹۷۴,۷۱۵	۱,۷۵۸,۰۰۴	۸۰/۳۶
۱۵۱۰۰۰	اداره کل جهاد کشاورزی	۲۳,۰۶۶,۸۸۷	۳۹,۱۶۵,۳۷۰	۶۹/۷۹
۱۵۱۲۰۰	شیلات	۱,۸۱۲,۷۱۷	۲,۹۵۸,۰۶۷	۶۳/۱۸
	جمع کل اعتبارات استانی	۳۸,۶۰۴,۱۹۴	۶۴,۲۸۷,۷۵۱	۶۶/۵۳

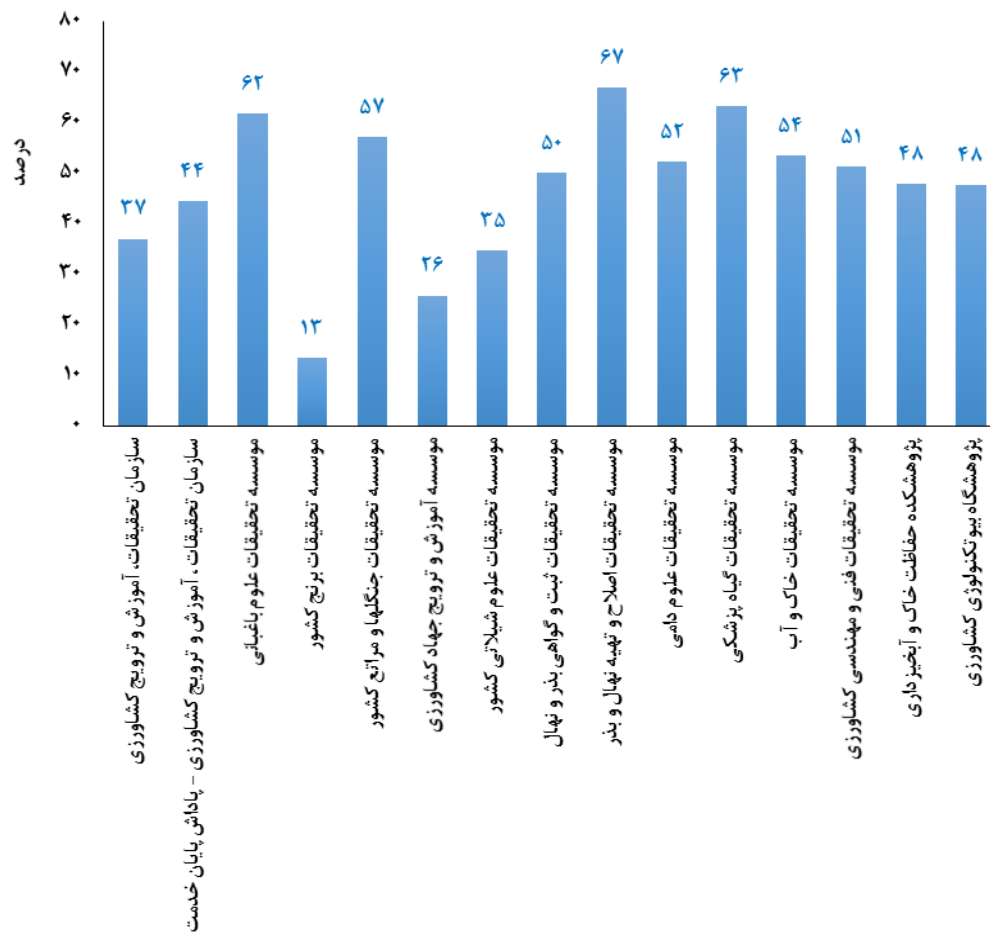
مأخذ: لایحه بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

۴-۴. تحلیل اعتبارات برخی از مهم‌ترین دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی

۴-۴-۱. سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و مؤسسات تابعه

بیشترین اعتبارات هزینه‌ای عمومی در بین دستگاه‌های اجرایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی، مربوط به سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و مؤسسات تابعه است (نمودار ۳). درصد رشد اعتبارات هزینه‌ای عمومی مؤسسات تابعه این سازمان در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نیز در نمودار ۵ قابل مشاهده است. بیشترین رشد اعتبارات مربوط مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر، مؤسسه تحقیقات گیاهپزشکی و مؤسسه تحقیقات علوم باغبانی به ترتیب با ۶۷، ۶۳ و ۶۲ درصد و کمترین آن مربوط به مؤسسه تحقیقات برنج کشور با ۱۳ درصد است.

نمودار ۵. تغییرات اعتبارات هزینه‌ای عمومی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و مؤسسات تابعه آن در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

با وجود اینکه سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی دارای سوابق طولانی نقش‌آفرینی در عرصه کشاورزی کشور است، اما هدفگذاری‌های تحقیقات و هدایت آن برای اجرای فعالیت‌های اثرگذار ذیل مأموریت‌های تعریف شده و برقرار شدن ارتباط روشن بین کم‌وکیف تحقیقات و فعالیت‌های سازمان با اثربخشی آنها می‌تواند چشم‌انداز بهتری را برای نتیجه‌بخشی دستاوردهای این سازمان ترسیم کند. صرف هزینه‌های بالا در صورت راهگشا بودن نتایج آنها در سطح امور جاری معقول و مقبول بوده و عدم تناسب بین چالش‌ها و دستاوردهای سازمانی یکی از مشکلات اثرگذاری این سازمان است. برای مثال، نحوه تخصیص اعتبارات در قوانین بودجه به این سازمان و مؤسسات تابعه آن نشان‌دهنده تخصیص بخش عمده اعتبارات به این سازمان و عدم تقسیم اعتبارات براساس وظایف تخصصی سازمان‌های تابعه است.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، اعتبارات عمومی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی ۸,۷۷۷ میلیارد ریال پیش‌بینی شده است که شامل ۸,۰۱۸ میلیارد ریال اعتبارات هزینه‌ای عمومی و ۷۵۹ میلیارد ریال اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی است. این اعتبارات در قالب برنامه‌های «پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی»، «توانمندسازی بهره‌برداران و ترویج یافته‌ها و دانش کشاورزی»، «مدیریت منابع ژنتیکی» و «تولید محصولات فناورانه نهاده‌ها» پیش‌بینی شده‌اند. برنامه «پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی» با ۶,۳۹۴ میلیارد ریال بیشترین سهم اعتبارات هزینه‌ای و کل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای این سازمان را به خود اختصاص داده است؛ این درحالی است که مجموع اعتبارات برنامه «پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی»، پیش‌بینی شده برای مؤسسات تابعه این سازمان، ۵,۲۴۰ میلیارد ریال و کمتر از اعتبارات پیش‌بینی شده برای سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی به تنهایی است (جدول ۲۶).

از طرفی طرح‌های ذیل برنامه «پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی» از جمله «حفظ و نگهداری بانک‌های ژن و ذخایر ژنتیکی»، «انجام پژوهش در زمینه به‌نژادی»، «انجام پژوهش در زمینه به‌زرایی، به‌باغی و مدیریت واحدهای تولید»، «شناسایی ثبت و بهره‌برداری ذخایر» و «انجام پژوهش در زمینه آب، خاک و منابع طبیعی» با وظایف تخصصی مؤسسات تابعه سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی تناسب بیشتری دارند تا وظایف خود این سازمان. همچنین از طرح‌های ذیل برنامه «پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی» مرتبط با سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، برای طرح «انجام پژوهش در زمینه افزایش بهره‌وری عوامل تولید و نهاده‌ها»، تعداد ۴۲۴ پروژه با اعتبار ۱,۵۴۵ میلیارد ریال برای سال ۱۴۰۰ در نظر گرفته شده است. فارغ از مبلغ بالای اعتبار پیش‌بینی شده برای این طرح، تکرار هر ساله این اعتبارات در قوانین بودجه و وضعیت نامناسب بهره‌وری عوامل تولید در بخش کشاورزی، نشان‌دهنده اثربخشی پایین اعتبارات تخصیص یافته است.

برنامه‌های «مدیریت منابع ژنتیکی» و «تولید محصولات فناورانه نهاده‌ها» نیز با وجود ماهیت تخصصی که دارند، تنها در اعتبارات هزینه‌ای سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی قرار دارند و مؤسسات تابعه در این زمینه فاقد اعتبار هستند (جدول ۲۶). این برنامه‌ها شامل طرح‌هایی همچون نوسازی بانک‌های ژن و ایجاد نسخه‌های امنیتی برای منابع ژنتیکی کشاورزی و منابع طبیعی، ایجاد سامانه‌های یکپارچه ذخایر ژنتیکی، مدیریت کنوانسیون‌های یکپارچه ذخایر ژنتیکی، تولید و تکثیر هسته‌های اولیه نهال و تولید و تکثیر هسته‌های اولیه بذر می‌شوند. روشن است که طرح‌های ذکر شده به حوزه تخصصی فعالیت‌های مؤسساتی مانند «مؤسسه تحقیقات علوم باغبانی»، «مؤسسه تحقیقات برنج کشور»، «مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور»، «مؤسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور»، «مؤسسه تحقیقات ثبت و گواهی بذر و نهال»، «مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر»، «مؤسسه تحقیقات علوم دامی» و «مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی» مربوط بوده و هر کدام از این مؤسسات می‌توانند در حوزه‌های تخصصی مرتبط با وظایف خود به اجرای

دقیق‌تر و اصولی‌تر برنامه‌های مذکور و طرح‌های ذیل آن بپردازند. لذا ضروری است به منظور افزایش اثربخشی اعتبارات در نظر گرفته شده برای این سازمان و مؤسسات تابعه آن، در میزان و نحوه تخصیص این اعتبارات تجدیدنظر صورت گیرد.

جدول ۲۶. اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی برنامه‌های مرتبط با

سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ (میلیون ریال)

شماره برنامه / دستگاه	شرح برنامه/دستگاه	اعتبارات هزینه‌ای	اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۱۳۱۰۰۲۱۰۰۰	برنامه پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی	۱۱,۶۳۳,۸۷۸	۱,۷۰۳,۰۰۰
۱۳۴۰۰۳	سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی	۶,۳۹۳,۶۰۴	۷۵۰,۰۰۰
۱۳۴۰۱۳	مؤسسه تحقیقات علوم باغبانی	۷۳۹,۰۱۸	۲۵,۰۰۰
۱۳۴۰۱۵	مؤسسه تحقیقات برنج کشور	۳۱۲,۳۵۱	۱۳,۰۰۰
۱۴۹۵۱۱	مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور	۵۷۱,۱۷۱	۱۷۰,۰۰۰
۱۴۹۵۱۶	مؤسسه آموزش و ترویج جهاد کشاورزی	۰	۶۰,۰۰۰
۱۴۹۵۲۰	مؤسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور	۱,۲۴۶,۵۵۲	۱۵۰,۰۰۰
۱۵۱۰۰۲	مؤسسه تحقیقات ثبت و گواهی بذر و نهال	۲۶,۸۸۳	۲۰,۰۰۰
۱۵۱۰۰۵	مؤسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر	۵۶۱,۳۵۶	۵۰,۰۰۰
۱۵۱۰۰۶	مؤسسه تحقیقات علوم دامی	۳۱۱,۸۲۰	۴۵,۰۰۰
۱۵۱۰۰۷	مؤسسه تحقیقات گیاه‌پزشکی	۴۴۲,۶۶۴	۱۱۰,۰۰۰
۱۵۱۰۰۸	مؤسسه تحقیقات خاک و آب	۲۴۵,۵۰۰	۱۳۰,۰۰۰
۱۵۱۰۰۹	مؤسسه تحقیقات فنی و مهندسی کشاورزی	۱۷۵,۳۰۷	۲۰,۰۰۰
۱۵۱۰۱۳	پژوهشکده حفاظت خاک و آبخیزداری	۲۲۲,۳۳۵	۶۰,۰۰۰
۱۵۱۱۰۰	پژوهشگاه بیوتکنولوژی کشاورزی	۳۸۵,۳۱۷	۱۰۰,۰۰۰
۱۳۰۶۰۶۰۰۰۰	برنامه توانمندسازی بهره‌برداران و ترویج یافته‌ها و دانش کشاورزی	۱,۴۶۷,۹۹۱	۰
۱۳۴۰۰۳	سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی	۶۴۴,۴۸۷	۰
۱۴۹۵۱۶	مؤسسه آموزش و ترویج جهاد کشاورزی	۸۲۳,۵۰۴	۰
۱۳۱۰۰۰۵۰۰۰	برنامه مدیریت منابع ژنتیکی	۶۹,۳۱۴	۰
۱۳۴۰۰۳	سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی	۶۹,۳۱۴	۰
۱۳۱۰۰۱۸۰۰۰	برنامه تولید محصولات فناورانه نهاده‌ها	۹۱۱,۱۴۴	۰
۱۳۴۰۰۳	سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی	۹۱۱,۱۴۴	۰
مجموع اعتبارات سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی		۸,۰۱۸,۵۴۹	۷۵۰,۰۰۰
جمع کل		۱۴,۰۸۲,۳۲۷	۱,۷۰۳,۰۰۰

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

۴-۴-۲. مؤسسه تحقیقات ثبت و گواهی بذر و نهال

مؤسسه تحقیقات ثبت و گواهی بذر و نهال با افزایش تقریبی ۵۰ درصدی اعتبارات هزینه‌ای عمومی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹ با توجه به جایگاه مهم تأمین هسته‌های اولیه بذر، ذخایر ژنتیکی، به‌زرعی و ... در تأمین امنیت غذایی کشور، از اهمیت بسزایی برخوردار است (نمودار ۵). لذا با توجه به وجود وابستگی شدید در کشور به واردات بذور هیبرید همچون سبزی و صیفی‌جات و از طرفی وجود تحریم‌ها و عدم همکاری کشورهای دارای دانش فنی تولید این محصولات در خصوص انتقال دانش فنی، این مؤسسه با ارتقای کیفی برنامه‌های شناسایی و ثبت ارقام گیاهی همچون آزمون‌های DUS و VCU برای ارقام کاندیدای ثبت و معرفی، کنترل و گواهی بذر و نهال و از طریق «برنامه پژوهش کاربردی در بخش کشاورزی» همچون تولید هسته‌های اولیه بذر، به‌ویژه بذور هیبرید و ایجاد ذخایر ژنتیکی مناسب می‌تواند نقش پررنگ‌تری را در تثبیت جایگاه امنیت غذایی و خودکفا شدن در تولید این محصولات داشته باشد.

۴-۴-۳. مؤسسه رازی

اعتبارات هزینه‌ای مؤسسه رازی در قالب چند برنامه مختلف شامل برنامه‌های «تولید فراورده‌های بیولوژیک دامی (تا سطح ۳,۸۶۵ میلیون دوز)»، «تولید فراورده‌های بیولوژیک انسانی (تا سطح ۳۳ میلیون دوز)» و «پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی (انجام تحقیقات مربوط به بیماری‌های مشترک انسان و دام، برنامه‌ریزی، ساماندهی، نظارت و هدایت تحقیقات فراورده‌های بیولوژیک و تحقیقات مربوط به بیماری‌های طیور، زنبور عسل، کرم ابریشم و حیات‌وحش)» و جمعاً به مبلغ ۷,۸۸۸ میلیارد ریال از محل ۶,۸۰۰ میلیارد ریال اعتبارات اختصاصی و ۱,۰۸۸ میلیارد ریال اعتبارات عمومی پیش‌بینی شده است که این افزایش با توجه به اهمیت موضوع سلامت دام در تولید محصولات پروتئینی موجود در سبد غذایی کشور و همچنین پیشگیری از بروز و گسترش بیماری‌های مشترک دام و انسان به‌ویژه مقارن با شیوع ویروس کرونا با منشأ حیوانی لازم است.

۴-۴-۴. سازمان امور عشایر ایران

اعتبارات هزینه‌ای سازمان امور عشایر ایران جمعاً به مبلغ ۲۳۰ میلیارد ریال شامل اعتبارات عمومی و متفرقه به‌ترتیب معادل ۱۷۶ و ۵۵ میلیارد ریال است. این هزینه‌ها جهت اجرای برنامه‌های «حمایت از جامعه عشایری کشور (تأمین سرمایه سهم دولت در صندوق غیردولتی حمایت از توسعه کشاورزی کشور)» و «ساماندهی عشایر (راهبری مدیریت اسکان در کانون‌های اسکان عشایر، راهبری ارائه خدمات به کوچندگان عشایر، راهبری ارائه خدمات زیربنایی به جوامع و تشکل‌های عشایری و راهبری تأمین و انتقال آب شرب عشایر) پیش‌بینی شده است.

موضوع اسکان عشایر به‌دلیل تأثیری که بر بهبود خدمات‌رسانی و اشتغال‌زایی به عشایر در پی دارد از اهمیت خاصی برخوردار است و لازم است مورد توجه بیشتر قرار گیرد. اجرای برنامه‌های اسکان

عشایر با توجه به تجارب گذشته و استقبال عشایر از آن می‌تواند شرایط را به شکل قابل توجهی برای ارتقای سهم عشایر در تولید ملی و نیز بر خورداری آنها از رفاه اجتماعی و آموزشی و ... فراهم نماید و زمینه‌های ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب برای عشایر در کانون‌های اسکان با سهولت بیشتری امکانپذیر می‌شود. علاوه بر این، هزینه‌های مربوط به تهیه آب شرب عشایر کوچنده، تضعیف مراتع و ... را به مراتب کاهش می‌دهد. فراهم نمودن امکان اجرای طرح‌های کوچک آبخیزداری در مناطق عشایری خارج از پیمان‌های رایج با مدیریت و نظارت سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و اولویت‌گذاری و نظارت توسط سازمان امور عشایر ایران و با محوریت اجرا توسط مشارکت مردمی عشایر می‌تواند ضمن کاهش اعتبارات لازم برای چنین پروژه‌هایی فرصت درآمدزایی بیشتر را برای عشایر ایجاد کند.

۴-۴-۵. سازمان امور اراضی کشور

اعتبارات هزینه‌ای عمومی سازمان امور اراضی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹، معادل ۴۵ درصد افزایش یافته است. این سازمان فاقد اعتبارات هزینه‌ای اختصاصی است و مبالغ اعتبارات هزینه‌ای آن از محل اعتبارات پیش‌بینی شده عمومی و متفرقه به ترتیب معادل ۳۱۸ و ۶۸۵ میلیارد ریال تأمین خواهد شد. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی این سازمان نیز با ۳۲ درصد افزایش از ۶۶۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ به رقم ۸۷۶ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است.

اعتبارات هزینه‌ای سازمان امور اراضی کشور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، معادل با ۱,۰۰۴ میلیارد ریال و در قالب برنامه‌های «حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها» و «واگذاری و ساماندهی مالکیت و صدور سند کشاورزی» به ترتیب معادل ۷۲۲ و ۲۸۲ میلیارد ریال پیش‌بینی شده است. اعتبارات متفرقه انتقال یافته به جدول‌های ۷ و ۱۰ ماده‌واحد لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ برای سازمان امور اراضی کشور مجموعاً شامل مبالغ ۶۸۵ میلیارد ریال اعتبار هزینه‌ای و ۲۹۶ میلیارد ریال اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، با هدف تأمین اعتبار موضوعات «ماده (۵۴) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور»، «ماده (۱۳) قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی» و «ماده (۵) قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها و هزینه‌های سنددار کردن اراضی کشاورزی» در نظر گرفته شده است.

مجموع درآمدها، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و واگذاری دارایی‌های مالی مصوب در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ و پیش‌بینی شده لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ برای سازمان امور اراضی کشور به ترتیب ۱,۷۰۰ و ۲,۱۰۰ میلیارد ریال درآمد عمومی ملی است که محل تأمین آن به شرح جدول ۲۷ است. یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی این سازمان، «درآمد حاصل از جرائم و خسارت ناشی از اجرای قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها» است که در سال ۱۳۹۹ میزان درآمد ۹۰۰ میلیارد ریالی برای آن مصوب شده است؛ در حالی که تنها در ۶ ماهه نخست سال ۱۳۹۹، درآمد ۱,۲۴۹ میلیارد ریالی از این محل گزارش شده است. گفتنی است از آنجایی که درآمد مذکور، به‌عنوان عوارض

تغییر کاربری اراضی و از طریق اخذ ۸۰ درصد از مابه‌التفاوت ارزش اراضی با کاربری کشاورزی و غیرکشاورزی وصول می‌شود، می‌تواند به‌عنوان انگیزه‌ای برای جذب منابع حاصل از تغییر کاربری توسط دستگاه اجرایی، باعث تشدید تغییر کاربری شود که لازم است این رویه و قوانین مرتبط مورد تجدیدنظر و اصلاح قرار گیرد.

جدول ۲۷. درآمدها، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و واگذاری‌های

دارایی‌های مالی سازمان امور اراضی کشور (میلیون ریال / درصد)

شماره طبقه‌بندی	عنوان	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	درصد تغییرات
۱۳۰۳۰۱	اجاره ساختمان‌ها و اراضی	۲۰۰,۰۰۰	۲۰۰,۰۰۰	۰
۱۵۰۱۱۵	جرائم و خسارت ناشی از اجرای قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها	۹۰۰,۰۰۰	۱,۳۰۰,۰۰۰	۴۴/۴۴
۱۶۰۱۵۶	دریافت هزینه و قیمت اراضی رفع تداخل شده موضوع ماده (۵۴) قانون رفع موانع تولید	۱۰۰,۰۰۰	۱۰۰,۰۰۰	۰
۲۱۰۲۰۲	فروش و واگذاری اراضی دولتی	۵۰۰,۰۰۰	۵۰۰,۰۰۰	۰
۱۵۱۰۱۹	جمع کل سازمان امور اراضی کشور	۱,۷۰۰,۰۰۰	۲,۱۰۰,۰۰۰	۲۳/۵۳

مآخذ: قانون بودجه سال ۱۳۹۹، لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

۴-۴-۶. سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور

اعتبارات هزینه‌ای عمومی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور با ۸۷ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۹۹ به رقم ۵,۳۰۷ میلیارد ریال برای سال ۱۴۰۰ رسیده است که معادل ۱۳ درصد کل اعتبارات هزینه‌ای عمومی بخش کشاورزی و منابع طبیعی است. اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمومی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور برای سال ۱۴۰۰ نیز با رشد ۵۵/۶۸ درصدی از رقم ۶,۲۴۷ میلیارد ریال مصوب سال ۱۳۹۹ به رقم ۹,۷۲۶ میلیارد ریال برای سال ۱۴۰۰ رسیده است که معادل ۲۴ درصد کل اعتبارات تملک دارایی بخش کشاورزی و منابع طبیعی خواهد بود. همان‌طور که پیش‌تر عنوان شد، در جدول بند «ه» تبصره «۴» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ تصریح شده است که در صورت دریافت مجوز از مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به دولت اجازه داده می‌شود تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو از محل منابع ورودی سال ۱۴۰۰ صندوق توسعه ملی را به‌صورت تسهیلات ارزی با تضمین دولت برای طرح‌های آبخیزداری و آبخوان‌داری برداشت کند و این منابع را با رعایت شرایط مقرر در ماده‌واحد به مصرف برساند.

اعتبارات متفرقه انتقال یافته به جدول‌های ۷ و ۱۰ ماده‌واحد لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ برای سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور مجموعاً شامل مبالغ ۳,۹۹۲ میلیارد ریال اعتبار هزینه‌ای و

۲,۳۵۴ میلیارد ریال اعتبار تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، با هدف تأمین اعتبار موضوعات «هزینه‌های اطفاء حریق جنگل‌ها و مراتع»، «ماده (۱۳) قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی»، «احیا و بازسازی عرصه منابع طبیعی موضوع ماده (۱۷) قانون اصلاح قانون معادن»، «هزینه توقف بهره‌برداری از جنگل‌های شمال کشور» و «خدمات الکترونیک به اشخاص بابت تطبیق نقشه‌ها و اعلام وضعیت اراضی» در نظر گرفته شده است.

اعتبارات هزینه‌ای سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، معادل با ۵,۳۰۷ میلیارد ریال شامل ۱,۳۱۵ میلیارد ریال اعتبارات هزینه‌ای عمومی و ۳,۹۹۲ میلیارد ریال اعتبارات هزینه‌ای متفرقه است. این مصارف برای برنامه‌های «آبخیزداری و حفاظت خاک»، «احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور»، «احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور»، «ترویج و توانمندسازی جوامع محلی و بهره‌برداران»، «حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور»، «به‌روزرسانی نقشه‌ها، داده‌ها و معیارهای فنی منابع طبیعی»، «ساماندهی مالکیت اراضی» و «تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی» در نظر گرفته شده‌اند.

مجموع درآمدها، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و واگذاری دارایی‌های مالی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، به میزان ۳,۵۵۰ میلیارد ریال درآمد عمومی ملی پیش‌بینی شده است که نسبت به مقدار مصوب در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، ۶۶ درصد افزایش یافته و محل تأمین آن به شرح جدول زیر است:

جدول ۲۸. درآمدها، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و واگذاری‌های دارایی‌های مالی

سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور (میلیون ریال / درصد)

شماره طبقه‌بندی	عنوان	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	درصد تغییرات
۱۳۰۳۰۱	اجاره ساختمان‌ها و اراضی	۰	۵۰,۰۰۰	-
۱۳۰۴۱۶	بهره مالکانه و حق بهره‌برداری طرح‌های منابع طبیعی و انتفاع و تغییر نمایندگی اراضی دولتی و ملی	۴۵۰,۰۰۰	۱,۰۰۰,۰۰۰	۱۲۲/۲۲
۱۴۰۱۰۵	خدمات کشاورزی، صنعتی و معدنی، اکتشافی و حق فنی استعلامات تطبیق اراضی	۲۰۰,۰۰۰	۲۰۰,۰۰۰	۰
۱۴۰۱۷۷	حق فنی استعلامات	۴۰,۰۰۰	۵۰,۰۰۰	۲۵
۱۵۰۱۰۶	جرائم و فروش صیدآلات، چوب‌آلات، ادوات و مواد بازداشته	۲۵۰,۰۰۰	۳۰۰,۰۰۰	۲۰
۱۵۰۱۲۱	خسارات ناشی از اجرای طرح‌های عمرانی و معدنی در عرصه منابع طبیعی	۱,۲۰۰,۰۰۰	۱,۹۵۰,۰۰۰	۶۲/۵۰
۱۳۹۰۰۰	جمع کل سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور	۲,۱۴۰,۰۰۰	۳,۵۵۰,۰۰۰	۶۵/۸۹

مأخذ: همان.

۵. بودجه شرکت‌های دولتی بخش کشاورزی و منابع طبیعی

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، تعداد ۲۵ شرکت دولتی مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی گزارش شده است که براساس عملکرد سال‌های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۶ ماهه ابتدای سال ۱۳۹۹ و همچنین پیش‌بینی عملکرد سال ۱۴۰۰، تعداد ۱۴ شرکت در سال‌های گزارش شده سودده یا سربه‌سر و مابقی در برخی از سال‌ها زیان‌ده بوده‌اند. «سازمان مرکزی تعاون روستایی ایران»، «شرکت سهامی پرورش کرم ابریشم ایران»، «شرکت سهامی هواپیمایی خدمات ویژه»، «شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی»، «شرکت شهرک‌های کشاورزی» و «شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران» بیش از دو سال زیان‌ده بوده‌اند با رنگ تیره‌تر در جدول ۲۹ قابل مشاهده‌اند.

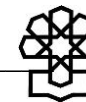
علاوه بر این شرکت‌ها، بانک کشاورزی نیز به‌عنوان تنها بانک تخصصی در این حوزه به ارائه خدمات اعتباری می‌پردازد که براساس گزارشات سازمان برنامه و بودجه، این بانک در سال ۱۳۹۷ و ۶ ماهه ابتدای سال ۱۳۹۹ زیان‌ده و در سال ۱۳۹۸ جزو بانک‌های سودده و سربه‌سر بوده است. پیش‌بینی صورت‌گرفته برای سال ۱۴۰۰ نیز این بانک را در گروه بانک‌های سودده و سربه‌سر قرار داده است.

به‌منظور قضاوت درباره سودده یا زیان‌ده بودن فعالیت‌های شرکت‌های دولتی بخش کشاورزی لازم است در ابتدا ماهیت فعالیت‌های اقتصادی و تکالیف این شرکت‌ها مد نظر قرار گیرد. به‌عبارتی برخی از شرکت‌های دولتی در بخش کشاورزی با هدف ایجاد زیر ساخت‌ها، فرهنگ‌سازی و ترویج تأسیس شده‌اند و برخی از شرکت‌ها ماهیت حمایتی دارند. عمده‌ترین دلیل زیان‌ده بودن شرکت‌های گروه دوم، غلبه تکالیف حمایتی این شرکت‌ها بر فعالیت‌های اقتصادی آنهاست. در حقیقت این شرکت‌ها در راستای وظایفی که از طریق قوانین و مقررات به آنها ابلاغ می‌شود، مکلف به رعایت دستوری بسیاری از پارامترهای اقتصادی، مانند قیمت‌های خرید و فروش و نرخ‌های ارائه خدمات هستند و در بسیاری از موارد سود ناشی از سایر فعالیت‌های اقتصادی این شرکت‌ها جبران‌کننده زیان ناشی از تکالیف حمایتی آنها نیست.

البته بررسی نحوه فعالیت این شرکت‌ها نشانگر وجود برخی ایرادها در عمل به وظایف هستند که لازم است با لحاظ راهکارهایی که در ادامه عنوان خواهد شد، در راستای افزایش شفافیت در فعالیت‌های شرکت‌های دولتی به‌عنوان گام تکمیلی اصلاح قانون بودجه مورد توجه قرار گیرد. این موضوع ضمن پیشگیری از فساد به مشخص شدن میزان اثربخشی فعالیت‌های شرکت‌ها نیز کمک می‌کند. برای مثال وظایف حساسی همچون تنظیم بازار نهاده‌ها و محصولات، خرید حمایتی، توسعه بازار، کارآفرینی، جذب سرمایه‌گذاری و ارائه خدمات بازرگانی در تکالیف این شرکت‌ها دیده می‌شود ولی در عمل نابسامانی‌های موجود در تولید و بازاریابی محصولات کشاورزی نشان‌دهنده ضعف این شرکت‌ها در عمل به تعهداتشان است. بررسی شواهد موجود نیز حاکی از نارضایتی فعالان بخش

خصوصی از نحوه عملکرد این شرکت‌ها و به نحوی رقابت شرکت‌های دولتی با بخش خصوصی است؛ درحالی که لازم است سازوکارهایی تعریف شود که شرکت‌های دولتی تنها در زمانی که در روند طبیعی فعالیت‌ها خللی ایجاد شود در سریع‌ترین زمان ممکن و با کمترین هزینه به تکالیف حمایتی خود در قبال تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان عمل کنند.

وضعیت سود (زیان) عملیاتی برخی از مهم‌ترین شرکت‌های دولتی بخش کشاورزی و منابع طبیعی در جدول ۳۰ قابل مشاهده است. براساس گزارش سازمان برنامه و بودجه کشور، دلیل زیان‌ده بودن شرکت شهرک‌های کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷، تازه‌تأسیس بودن و عدم جذب درآمد کافی ذکر شده است. برای شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی، عدم فروش دارایی ثابت و برای شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران، قیمت تکلیفی کالاهای اساسی دلیل زیان‌ده بودن آنها ذکر شده است. نکته‌ای که در اینجا ذکر آن ضروری است، در بیان دلایل کاهش خرید تضمینی گندم در سال ۱۳۹۸ توسط شرکت بازرگانی دولتی ایران و نیاز به واردات این محصول، تنها به کاهش تولید ناشی از بروز سیل و حمله ملخ‌ها در این سال اشاره شده است و عامل عمده پایین بودن قیمت خرید تضمینی و عدم انگیزه کشاورزان به فروش گندم به دولت نادیده گرفته شده است.

جدول ۲۹. عملکرد شرکت‌های دولتی بخش کشاورزی و منابع طبیعی

ردیف	شماره طبقه‌بندی	عنوان شرکت	عملکرد سال ۱۳۹۷	عملکرد سال ۱۳۹۸	عملکرد ۶ ماهه ۱۳۹۹	لایحه بودجه ۱۴۰۰
۱	۲۰۰۱۰۰	سازمان مرکزی تعاون روستایی ایران	زیان‌ده	زیان‌ده	زیان‌ده	زیان‌ده
۲	۲۰۰۵۰۵	صندوق بیمه کشاورزی	زیان‌ده	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۳	۲۰۱۰۰۰	شرکت سهامی کشاورزی و دامپروری سفیدرود	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۴	۲۰۳۸۰۰	شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۵	۲۰۳۹۰۰	شرکت پشتیبانی امور دام کشور	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۶	۲۰۸۰۰۰	شرکت سهامی پرورش کرم ابریشم ایران	زیان‌ده	زیان‌ده	زیان‌ده	سودده و سر به‌سر
۷	۲۶۳۵۰۰	شرکت سهامی خدمات حمایتی کشاورزی	زیان‌ده	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۸	۲۷۳۵۰۰	شرکت سهامی هواپیمایی خدمات ویژه	زیان‌ده	زیان‌ده	زیان‌ده	سودده و سر به‌سر
۹	۲۸۶۸۰۰	شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی	زیان‌ده	زیان‌ده	زیان‌ده	زیان‌ده
۱۰	۲۹۰۷۱۰	شرکت شهرک‌های کشاورزی	زیان‌ده	زیان‌ده	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۱۱	۲۹۴۲۱۰	شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران	سودده و سر به‌سر	زیان‌ده	زیان‌ده	سودده و سر به‌سر
۱۲	۲۸۸۲۲۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۱	سودده و سر به‌سر	زیان‌ده	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۱۳	۲۸۸۲۶۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۲	سودده و سر به‌سر	زیان‌ده	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۱۴	۲۸۸۲۷۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۳	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۱۵	۲۹۰۶۶۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۴	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۱۶	۲۸۸۳۰۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۵	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۱۷	۲۸۸۲۴۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۶	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۱۸	۲۹۱۹۷۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۷	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۱۹	۲۷۴۹۳۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۸	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۲۰	۲۷۴۹۱۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۹	سودده و سر به‌سر	زیان‌ده	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۲۱	۲۸۸۲۹۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۱۰	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۲۲	۲۹۰۶۷۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۱۱	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۲۳	۲۹۴۶۴۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۱۲	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۲۴	۲۹۴۶۵۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۱۳	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر
۲۵	۲۹۴۶۶۰	شرکت غله و بازرگانی منطقه ۱۴	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر	سودده و سر به‌سر

مآخذ: سازمان برنامه و بودجه کشور، قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

جدول ۳۰. وضعیت سود (زیان) عملیاتی شرکت‌های دولتی بخش کشاورزی و منابع طبیعی (میلیون ریال)

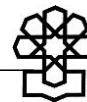
شماره طبقه‌بندی	عنوان شرکت	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
۲۰۰۵۰۵	صندوق بیمه کشاورزی	(۷,۲۱۶,۳۴۷)	۱,۳۶۴,۰۴۵	۸۰۱,۸۹۵
۲۰۳۸۰۰	شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی	۲۶,۳۱۴	۸,۲۲۷	۸,۴۲۹
۲۸۶۸۰۰	شرکت مادر تخصصی خدمات کشاورزی	(۸۸,۸۲۰)	(۳۹,۴۷۶)	(۴۸,۱۱۴)
۲۹۰۷۱۰	شرکت شهرک‌های کشاورزی	(۶۶,۸۹۲)	(۶۸,۹۰۸)	۲۲,۰۸۹
۲۹۴۲۱۰	شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران	(۷۴,۰۳۶,۱۴۱)	(۸۱,۶۹۲,۲۹۷)	(۹۵,۳۳۳,۸۶۷)

مآخذ: سازمان برنامه و بودجه کشور، قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.

موضوعی که در رابطه با صورت‌های مالی و گزارش‌های حسابرسی این شرکت‌ها باید مورد توجه قرار گیرد، این است که موارد اعلامی در قالب سود و یا زیان در فرایند نهایی این گزارشات، ارقام واقعی نیستند؛ زیرا زیان پنهان در این صورت‌ها نشان داده نمی‌شود و حساب‌رسان در تحلیل‌هایشان بدان توجه ندارند. به عبارت دیگر صورت‌های مالی تعدادی از شرکت‌ها در ظاهر سود نشان می‌دهند؛ ولی باید مشخص شود که این سود در مقابل چه مقدار سرمایه‌گذاری (دارایی‌های جاری و غیر جاری) و با چه میزان هزینه ایجاد شده است. بنابراین بدون توجه به این عوامل نباید این سود را واقعی تلقی و فرایند عملیاتی شرکت را تحلیل کرد. در شرکت‌های زیان‌ده نیز به همین صورت هرگونه تحلیل باید با لحاظ موارد مورد اشاره انجام پذیرد.

ضمن اینکه همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، زیان بعضی از شرکت‌ها براساس تکالیف محوله ایجاد می‌شوند و در مقابل این زیان‌ها (هزینه‌های تکلیفی)، تبعات مثبت اقتصادی و اجتماعی، مانند کاهش قیمت نهاده‌ها یا کاهش قیمت نان مصرفی برای گروه‌های هدف حاصل می‌شود. لذا اطلاق زیان‌ده به این شرکت‌ها در قبال این‌گونه هزینه‌ها صحیح نیست و در حقیقت در این شرکت‌ها هرگونه تحلیل باید با لحاظ میزان اثرگذاری در گروه‌های هدف انجام گیرد.

از طرفی لازم است تحلیل‌ها در مورد ایجاد سود یا زیان، با لحاظ حجم عملیات انجام پذیرد تا بتوان در مورد بهره‌وری نیروی انسانی، سرمایه و نسبت زیان و درآمد اظهار نظر کرد. به عبارتی باید مشخص شود که سود یا زیان گزارش شده در مقابل چه میزان هزینه، پرسنل و ... بیان می‌شود و چه کمکی به ایجاد اشتغال یا افزایش بهره‌وری کرده است. لذا جهت اجرای صحیح و اثربخش فرایند اصلاح ساختار بودجه باید به‌عنوان یک گام اساسی و تکمیلی به بازمهندسی دقیق فعالیت‌های شرکت‌های دولتی اقدام شود. این موضوع علاوه بر کمک به اثربخشی اصلاح ساختار بودجه می‌تواند مبنای اصلاح ساختار و روش‌های اجرایی نیز قرار گیرد.

نقد کلی بودجه بخش کشاورزی و منابع طبیعی

نتیجه‌گرا نبودن اعتبارات پیش‌بینی شده و تخصیص یافته به دستگاه‌های مختلف یکی از مهم‌ترین ایرادهای ساختاری بودجه بخش کشاورزی و منابع طبیعی است. به این مفهوم که برای بسیاری از اعتبارات، اهداف کمی مشخصی ذکر نشده و برای آن بخشی که دارای اهداف کمی هستند نیز مشخص نیست اعتبارات پیش‌بینی شده به چه میزان از اثربخشی لازم در راستای اهداف ذکر شده برخوردارند و این اثربخشی با چه معیاری قابل سنجش است. به عبارت دیگر، اهداف کمی ذکر شده ناظر بر فرایند هستند و مشخص نیست این تعداد طرح و پروژه چه آثاری در راستای دستیابی به اهداف کلان کشور مانند خودکفایی، افزایش ارزش افزوده، اشتغال، سهم ایران از صادرات و ... خواهد داشت. از طرفی لازم است سازوکارهای استفاده از ظرفیت بخش خصوصی به منظور افزایش اثربخشی طرح‌ها و ارتقای کارایی آنها نیز مشخص شود. تداوم روند فعلی و نبود نظام ارزیابی میدانی در کنار عدم تخصیص اعتبارات در زمان مقتضی، علاوه بر اتلاف منابع، بعضاً منجر به رقابت برای جذب بودجه و در نتیجه ارائه آمارهای صوری توسط دستگاه‌ها و یا استان‌های مختلف شده است.

بررسی اعتبارات فصل کشاورزی و منابع طبیعی نشان داد با وجودی که بیشترین اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برای برنامه‌های مرتبط با «امور زیربنایی و تولیدی» و نیز «مدیریت منابع طبیعی» پیش‌بینی شده است، بیشترین چالش‌های این بخش به اهداف مرتبط با این امور، یعنی بهره‌وری پایین و بهره‌برداری ناپایدار از منابع طبیعی برمی‌گردد. این موضوع نشان‌دهنده نبود اثربخشی کافی در برنامه‌های بخش کشاورزی و منابع طبیعی و ضرورت اصلاح روندهای فعلی در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در این بخش است.

پیشنهادات

۱. با وجود اقدامات مختلف، به دلیل عدم برنامه‌ریزی صحیح کشور دچار وابستگی بالا به واردات برخی از محصولات کشاورزی از جمله، واردات دانه‌های روغنی است. این در حالی است که ماده (۳) قانون تمرکز وظایف و اختیارات مربوط به بخش کشاورزی در وزارت جهاد کشاورزی، وزارت جهاد کشاورزی را مکلف کرده که در واردات کالاهای بند «الف» ماده (۱) این قانون برای تأمین نیاز داخلی و تنظیم بازار به نحوی عمل کند که سالیانه حداقل ۱۰ درصد به میزان تولید داخلی این محصولات افزوده شود تا کالاهای مزبور به مرز خودکفایی در تولید داخلی برسد. لذا پیشنهاد می‌شود متن زیر به عنوان تبصره مستقل به ماده واحد الحاق شود:

ده هزار میلیارد (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال از منابع اختصاص یافته به واردات کالاهای اساسی، به طرح «حمایت از ارتقای ضریب خوداتکایی در تولید محصولات راهبردی کشور» اختصاص می‌یابد.

وزارت جهاد کشاورزی مکلف است اقدامات زیر را برای افزایش میزان تولید داخلی این محصولات و خوراک دام و طیور، به میزان حداقل ده درصد (۱۰٪) نسبت به سال ۱۳۹۹ به عمل آورد:

- یکپارچه‌سازی کشت و ارائه مشوق‌های لازم از جمله استقرار زنجیره ارزش پایدار در مجاورت قطب‌های تولید محصولات اساسی در پنج منطقه کشور با محوریت دانه‌های روغنی، برنج، گندم و حبوبات با رعایت ملاحظات الگوی کشت،

- توانمندسازی تشکل‌های کشاورزان، روستاییان و عشایر در زمینه مدیریت زنجیره ارزش و ورود به بازار سرمایه و بورس و بازارهای صادراتی،

- رفع خلأ عملکرد محصولات اساسی با به‌کارگیری دانش آموختگان کشاورزی در مزارع کشاورزی و پرداخت حق‌الزحمه ایشان از محل درصدی از افزایش تولید حاصله،

- تشویق کشاورزان به کشت محصولات علوفه‌ای کم‌آبر از جمله کاکتوس، خارشتر، سالیکورنیا و تضمین خرید آنها براساس الگوی قراردادی و با استفاده از ظرفیت بخش غیردولتی.

۲. هر ساله قیمت محصولات کشاورزی اساسی بنا به دلایلی از جمله عدم هدایت کشاورزان در تولید محصولات کشاورزی، با نوسانات اساسی مواجه می‌شود. از سوی دیگر، سهم کشاورزان از قیمت نهایی محصولات کشاورزی بسیار اندک است و واسطه‌های غیرضرور سبب اجحاف در حقوق کشاورزان و مصرف‌کنندگان می‌شوند. لذا پیشنهاد می‌شود متن زیر به‌عنوان بند الحاقی به تبصره «۱» الحاق شود:

ده درصد از سرجمع اعتبارات برنامه‌های افزایش محصولات زراعی، باغی و دامی فصل کشاورزی و منابع طبیعی، به برنامه‌ریزی بازار محور تولیدات کشاورزی اختصاص می‌یابد. وزارت جهاد کشاورزی مکلف است اقدامات لازم را برای برنامه‌ریزی تولید محصولات اساسی و راهبردی براساس نیاز داخلی و ظرفیت‌های صادراتی، اجرایی کردن فروش آتی سه محصول سیب‌زمینی، گوجه‌فرنگی و پیاز از طریق بورس کالا (وفق تبصره «۴» ماده (۶) و ماده (۳۳) قانون افزایش بهره‌وری) و عرضه مستقیم محصولات کشاورزی با استفاده از ظرفیت بخش غیردولتی و فناوری اطلاعات و ارتباطات به عمل آورد.

۳. در جزء «۳» از بند «الف» تبصره «۴» به اعطای تسهیلات ربالی و ارزی به سرمایه‌گذاران بخش‌های خصوصی، تعاونی و نهادهای عمومی غیردولتی برای طرح‌های صنایع تکمیلی و تبدیلی کشاورزی توسط بانک‌های تجاری و تخصصی اشاره شده است. پیشنهاد قابل طرح در این زمینه این است که اعطای این‌گونه تسهیلات با اولویت به‌سازی و نوسازی واحدهای فعلی، احداث واحدهای جدید در نواحی روستایی و عشایری و نزدیکی قطب‌های تولید محصولات کشاورزی و مناطقی که قابلیت کشت پاییزه دارند صورت گیرد.

۴. یکی از چالش‌های اساسی بخش کشاورزی، عدم مدیریت یکپارچه اراضی کشاورزی و نیز عدم ارائه یکپارچه خدمات توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی است. این در حالی است که بند «ر» ماده (۳۱) و بند «پ» ماده (۳۳) قانون برنامه ششم توسعه بر توسعه خوشه‌های صادراتی و زنجیره‌های ارزش پایدار تأکید

کرده‌اند. لذا لازم است در این راستا صنایع تبدیلی و تکمیلی داوطلب تکمیل زنجیره ارزش پایدار با استفاده از ظرفیت نظام صنفی کشاورزان، اتاق‌های بازرگانی و تعاون، شناسایی و اقدامات لازم برای توسعه خوشه‌های صادراتی، از طریق انعقاد قرارداد بین واحدهای فراوری مذکور و تشکل‌های فراگیر کشاورزی و روستایی به عمل آید و از ظرفیت آموزش و تحقیقات دانشگاهی برای بهبود بهره‌وری صنایع تبدیلی و تکمیلی مذکور استفاده شود.

۵. در بند «ه» تبصره «۴» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ تسهیلاتی به میزان ۳۲۰ میلیون یورو از صندوق توسعه ملی جهت تأمین اعتبارات امور زیربنایی در حوزه کشاورزی و منابع طبیعی در نظر گرفته شده است. به موجب بند «الف» از تبصره «۱» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، کاهش در سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز از ۳۸ به ۲۰ درصد پیش‌بینی شده است، که مقام معظم رهبری مدظله‌العالی با این کاهش، مشروط به رعایت نکاتی موافقت فرموده‌اند. یکی از این شرایط، عدم برداشت از منابع صندوق توسعه ملی برای مصارف بودجه سال ۱۴۰۰ و تأمین منابع مالی مصارف مندرج در بند «ه» از تبصره «۴» از محل منابع بودجه عمومی است. از آنجایی که یکی از اهداف اساسی تشکیل صندوق توسعه ملی، کاهش وابستگی به بودجه نفت و حفظ آن به‌عنوان ثروت ملی برای نسل‌های آینده بوده است، لازم است رویکرد فعلی برداشت از منابع این صندوق برای اجرای مصارف بودجه‌ای تغییر یافته و از سایر ابزارهای تأمین مالی مانند اوراق خزانه اسلامی در طرح‌های مذکور استفاده شود.

۶. در بند «ج» تبصره «۶» به اختصاص عوارض موضوع ماده (۵) قانون حمایت از صنعت برق کشور مصوب ۱۳۹۴/۸/۱۰ به حمایت از توسعه و نگهداری شبکه‌های برق روستایی و تولید برق تجدیدپذیر و پاک تکلیف شده است که البته مشترکان برق روستایی و عشایری مجاز و برق چاه‌های کشاورزی مجاز، از پرداخت عوارض مذکور معاف هستند. با توجه به اینکه هم‌اکنون بیش از ۹۹ درصد روستاییان کشور از نعمت برق بهره‌مند شده‌اند و از آنجایی که بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی به دلیل هزینه‌های بالای انتقال برق بموقع راه‌اندازی و آغاز نمی‌شوند، پیشنهاد می‌شود برای حمایت از فضای کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری در نواحی روستایی، نزدیک‌سازی شبکه برق به واحدهای تولیدی در مناطق روستایی نیز در این تبصره مورد تأکید قرار گیرد.

۷. در بند «ه» از تبصره «۸»، دریافت حداکثر ۲۰۰ ریال به ازای هر مترمکعب برداشت مجاز از آبخوان‌ها و ۱۰۰۰ ریال به ازای هر مترمکعب برداشت غیرمجاز تا زمان انسداد چاه آب از مصرف‌کنندگان آب کشاورزی مطابق دستورالعمل مشترک وزرای نیرو و جهاد کشاورزی با لحاظ شرایط و الزاماتی تکلیف شده است. همچنین مقرر شده است که ۷۰ درصد از منابع حاصله در اختیار سازمان مدیریت منابع آب ایران برای تحقق اهداف برنامه‌های تعادل‌بخشی و بهبود بهره‌برداری آب و انجام مطالعه در دشت‌هایی که با فرونشست زمین مواجه است و یافتن راهکارهای پیشگیری و برگرداندن آن به شرایط قبل و ۳۰ درصد نیز در اختیار وزارت جهاد کشاورزی برای اجرای طرح‌های افزایش بهره‌وری آب قرار گیرد. براساس ماده (۳۳)

قانون توزیع عادلانه آب، اخذ عوارض منوط به تصویب شورای اقتصاد شده است. همچنین براساس ماده (۳) قانون تأمین منابع مالی برای جبران خسارات ناشی از خشکسالی و یا سرمازدگی، از ابتدای سال ۱۳۸۴ دریافت هرگونه وجهی از فعالیتهای بخش کشاورزی و دامداری به‌عنوان حق‌النظاره آب ممنوع است. به موجب ماده (۱) قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه از تولیدکنندگان کالا، ارائه‌دهندگان خدمات و کالاهای وارداتی نیز برقراری و دریافت هرگونه عوارض از تولیدکنندگان کالاها، غیر از موارد مذکور در این قانون، ممنوع شده است. این درحالی است که لایحه کنونی آن را نقض کرده است و لذا پیشنهاد می‌شود این تبصره حذف شود، زیرا قانون یک‌ساله نباید قوانین دائمی را نقض کند. از آنجایی که هزینه‌کرد منابع حاصله برای مباحثی مانند انجام مطالعه و نیز مصارف کلی تحت عنوان برنامه‌های تعادل‌بخشی، بدون ذکر الزامات و اهداف، صحیح نیست و دستگاه اجرایی به‌راحتی می‌تواند این منابع را صرف تأمین هزینه‌های جاری و حقوق و دستمزد نماید، لذا پیشنهاد می‌شود معادل مبلغ واریزی پس از مبادله موافقتنامه از محل ردیف ۵۲-۵۳۰۰۰۰ جدول شماره ۹ این قانون، برای اجرای طرح‌های تملک‌داری سرمایه‌ای در زمینه افزایش بهره‌وری آب، احداث کانال‌های درجه ۳ و ۴، اجرای طرح‌های آبخیزداری و آبخوان‌داری توسط کشاورزان و تشکل‌های مربوطه و تشویق اقدامات ذخیره‌سازی و نفوذ آب سبز در مناطق با بارندگی بیشتر از ۴۰۰ میلیمتر، قرار گیرد. آیین‌نامه اجرایی این بند ظرف حداکثر دو ماه پس از ابلاغ این قانون، توسط وزارت جهاد کشاورزی با همکاری وزارت نیرو و سازمان برنامه و بودجه کشور تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد. همچنین چاه‌های کشاورزی مجاز دارای کنتور حجمی از پرداخت عوارض موضوع این بند معاف می‌شوند.

۸. با وجود اینکه مردمی کردن اقتصاد یکی از اصول اساسی اقتصاد مقاومتی به‌شمار می‌رود، ولی درحال حاضر دستگاه‌های اجرایی در بخش کشاورزی استفاده مناسبی از ظرفیت مردمی به‌عمل نیاورده و اقدام به انجام امور تصدی‌گرانه می‌کند. درحالی که با به‌کارگیری ظرفیت‌های مردمی و بخش خصوصی و تعاونی، هزینه‌های تمام شده ارائه خدمات با حفظ کیفیت، به‌شدت کاهش می‌یابد. لذا پیشنهاد می‌شود متن زیر به‌عنوان بند مستقل به تبصره «۸» الحاق گردد:

به‌منظور افزایش کارایی و اثربخشی منابع عمومی دولت، تسریع و نظارت بر اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی و واگذاری امور تصدی‌گرانه کشاورزی و منابع طبیعی به بخش‌های غیردولتی در حوزه‌های مختلف از جمله تحقیقات، حدنگاری، طرح‌های آب و خاک، کمیته‌ای مرکب از نمایندگان وزارت جهاد کشاورزی (رئیس کمیته)، وزارت اقتصاد و امور دارایی، سازمان امور استخدامی کشور و نمایندگان سازمان نظام مهندسی کشاورزی، نظام صنفی کشاورزی، سازمان بسیج مستضعفان، نماینده ولی‌فقیه در وزارت جهاد کشاورزی و دو نفر عضو هیئت علمی کشاورزی و منابع طبیعی به انتخاب وزیر علوم تشکیل و بر میزان و چگونگی استفاده حداکثری از ظرفیت‌های مردمی و غیردولتی در امور

تصدی گرانه و واگذاری منابع بودجه‌ای مربوطه نظارت می‌کنند. کمیته مذکور مکلف است عملکرد وزارت جهاد کشاورزی در زمینه واگذاری‌ها را هر سه ماه یکبار به کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست مجلس شورای اسلامی گزارش کند.

۹. اعتبارات پیش‌بینی شده و تخصیص یافته برای تدوین و پیاده‌سازی الگوی کشت بهینه فاقد الزامات اجرایی و اهداف کمی مشخص هستند؛ چنانکه با وجود تکلیف قانون برنامه ششم توسعه مبنی بر تدوین الگوی کشت در سال اول اجرای این قانون، کماکان تنها مطالعات این طرح، آن هم به‌طور ناقص انجام شده است. لذا پیشنهاد می‌شود متن زیر به تبصره «۸» ماده واحده الحاق شود:

در راستای تحقق بندهای «ت» و «ر» ماده (۳۵) قانون برنامه ششم توسعه دولت موظف است با استفاده از اعتبارات طراحی و اجرای الگوی کشت به شماره ۱۳۰۶۰۱۱۰۰۲ و ۱۰ درصد از اعتبارات برنامه‌های پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی و بهبود بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب:

۱. نسبت به تدوین و تصویب سند ملی الگوی کشت بهینه تا پایان سال ۱۴۰۰ اقدام نماید.

۲. طراحی و پهنه‌بندی الگوی کشت در سطح کشور را برای سال زراعی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ با رعایت

الزامات زیر اجرایی نماید:

- امنیت غذایی کشور با اولویت محصولات اساسی؛

- تناسب کشت و ظرفیت‌های تولیدی کشور با توجه به منابع آب، خاک، سطح توانمندی کشاورز و

سیاست‌های حمایتی موجود؛

- لحاظ مسائل اقتصادی و اجتماعی و رونق تولید داخلی برای مشارکت‌پذیری الگو / الگوهای

پیشنهادی؛

- کشش بازار و بازاریابی.

گزارش عملکرد این بند به‌صورت سه‌ماهه توسط وزارت جهاد کشاورزی به کمیسیون «کشاورزی،

آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست» ارسال می‌شود.

۱۰. با توجه به اینکه منابع در نظر گرفته شده برای خرید تضمینی گندم در سال ۱۴۰۰ با احتساب قیمت

خرید تضمینی اعلامی برای این کالا توسط شورای اقتصاد، کفاف هزینه‌های خرید این محصول را نمی‌دهد

و از طرفی زمان تخصیص اعتبارات در نظر گرفته شده با زمان خرید گندم از کشاورزان همخوانی ندارد،

تأمین اعتبار خرید تضمینی گندم در سال ۱۴۰۰ باید با اخذ تسهیلات تکمیل شود و این به مفهوم افزایش

زیان انباشته ناشی از همین روند در سال‌های گذشته است. همچنین در حالی که طرح اصلاح قانون تضمین

خرید محصولات اساسی کشاورزی، تعیین قیمت خرید تضمینی برای سال ۱۴۰۰ را برعهده شورای جدید

گذاشته است، لازم است منابع به شکل واقعی تری مد نظر قرار گیرد.

۱۱. اعتبارات مندرج در جدول مصارف هدفمندسازی یارانه‌ها، مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی در

تبصره «۱۴» لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، شامل «یارانه نان و خرید تضمینی گندم»؛ «پرداخت یارانه نهاده‌ها، عوامل تولید، خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی»؛ «ساماندهی تولید و خرید تضمینی چای کشور»؛ «تنظیم بازار کالاهای اساسی و ضروری و تأدیه تعهدات مربوطه»؛ «یارانه شیر مدارس»؛ «خرید واکسن واکسیناسیون دام»؛ «یارانه سود تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای پرورش نژاد آرین»؛ «تولید و اشتغال بند «الف» تبصره «۱۸»» و «صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر» لازم است به منظور افزایش شفافیت و نظارت‌پذیری به ردیف‌های اعتباری مرتبط با فصل کشاورزی و منابع طبیعی منتقل شوند.

۱۲. اعتبار پیش‌بینی شده تحت عنوان «یارانه سود و تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای پرورش نژاد آرین» در ردیف ۲۰ از مصارف هدفمندی جدول تبصره «۱۴»، تنها بخشی از فعالیت‌های مرتبط با احیا و توسعه مرغ لاین نژاد آرین را پوشش می‌دهد؛ درحالی که لازم است سایر جوانب این برنامه کلیدی مانند بازسازی و به‌روزرسانی تأسیسات و تجهیزات و تحقیق و توسعه نیز مد نظر قرار گیرد. براساس برآوردهای صورت‌گرفته، حداقل اعتبار مورد نیاز جهت پرداختن به این امور ۲,۵۰۰ میلیارد ریال است.

۱۳. بیشترین سهم اعتبارات هزینه‌ای بخش کشاورزی و منابع طبیعی، برای سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و مؤسسات تابعه آن پیش‌بینی شده است؛ درحالی که تقسیم اعتبارات هزینه‌ای بین این سازمان و مؤسسات تابعه فاقد رویکرد تخصص‌گرایی بوده و از نظارت‌پذیری کافی برخوردار نیستند. ضمن اینکه همان‌طور که در نقد کلی بودجه بخش کشاورزی و منابع طبیعی عنوان شد، تمرکز بر فرایندها به‌جای نتایج و نبود اهداف کمی در برنامه‌های این سازمان و مؤسسات تابعه آن منجر به تخصیص مقادیر بالایی از اعتبارات شده است که متأسفانه نمود روشنی در ارتقای بخش کشاورزی و منابع طبیعی نداشته‌اند و چشم‌انداز مشخصی نیز برای آن متصور نیست؛ به‌طوری که بخش عمده‌ای از اعتبارات هزینه‌ای سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی مؤسسات تابعه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، برای جبران خدمات کارکنان پیش‌بینی شده است. لذا در این زمینه لازم است بر افزایش بهره‌وری کارشناسان و پژوهشگران در راستای دستیابی به اهداف مد نظر برای این سازمان توجه و تأکید ویژه صورت گیرد. می‌توان نتیجه گرفت اعتباراتی که برای سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی تخصیص داده می‌شود، به‌دلیل بی‌توجهی به جوانب مختلف و عدم استفاده مناسب از تخصص‌های مختلف برای حل مسائل کلیدی بخش کشاورزی و منابع طبیعی، اثربخشی کافی نداشته است و بخش کشاورزی به‌دلیل وابستگی در نهاده‌های فناورانه به خارج از کشور، دچار آسیب‌های جدی شده است. لذا پیشنهاد می‌شود متن زیر به تبصره «۹» ماده‌واحد الحاق شود:

حداقل ۴۰ درصد از اعتبارات برنامه پژوهش‌های کاربردی فصل کشاورزی و منابع طبیعی، به طرح‌های تحقیق و توسعه در زمینه نهاده‌های فناورانه کشاورزی (از جمله بذور هیبرید، سموم زیستی، کودهای شیمیایی، مرغ لاین، ماشین‌آلات و مواد ژنی) اختصاص می‌یابد. طرح‌های موضوع این بند، واجد رویکرد بین‌رشته‌ای بوده و ظرف دو ماه از ابلاغ این قانون، به تصویب کمیته‌ای مرکب از رئیس سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، معاونان زراعت، باغبانی و امور دام وزارت

جهاد کشاورزی، دو نفر عضو هیئت علمی کشاورزی و منابع طبیعی با حکم وزیر علوم و رئیس نظام صنفی کشاورزی می‌رسد.

۱۴. با توجه به لزوم تأمین کالاهای اساسی مورد نیاز از طریق واردات و از طرفی بروز چالش تأمین ارز ناشی از تحریم‌های بین‌المللی، از سال ۱۳۹۷ اعتباری جهت واردات این کالاها و توزیع آن با قیمت مناسب، در قالب تخصیص ارز ترجیحی، در نظر گرفته شده است که متأسفانه این اعتبارات در قوانین بودجه سالانه منعکس نمی‌شوند و بخش عمده‌ای از آنها از دسترس تولیدکنندگان واقعی خارج شد. در راستای اعمال بند «۹» از سیاست‌های کلی قانونگذاری، به‌منظور ایجاد شفافیت و انضباط مالی لازم است این اعتبارات به‌طور دقیق براساس نیازهای داخلی برآورد شده و نحوه تخصیص ارز مورد نیاز برای تأمین کالاهای اساسی، که یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تولیدات بخش کشاورزی و رفاه مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان است، در لایحه بودجه ذکر گردد و سازوکار توزیع آنها نیز اصلاح شود. همچنین از آنجایی که بخش عمده‌ای از واردات کالاهای اساسی با نرخ ارز ترجیحی مربوط به نهاده‌های تولید محصولات کشاورزی می‌شود، لازم است در صورت هر گونه تغییر در اجرای سیاست پرداخت ارز با نرخ ترجیحی، منافع تولیدکنندگان نیز در نظر گرفته شود. همچنین لازم است وزارت جهاد کشاورزی (شرکت پشتیبانی امور دام کشور) با استفاده از ظرفیت تشکل‌های فراگیر کشاورزی و عشایری، اقدامات لازم برای تخصیص هدفمند یارانه نهاده‌های تولید کشاورزی در ازای تولید میزان معینی از محصولات کشاورزی را براساس الگوی قراردادی به‌عمل آورد.

۱۵. در ردیف ۱۷ از جدول مصارف هدفمندسازی یارانه‌ها، اعتبار ۲۴,۸۰۰ میلیارد ریالی به‌منظور پرداخت یارانه نهاده‌ها، عوامل تولید، خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی پیش‌بینی شده است که لازم است سهم هر کدام از موارد بیان شده به‌طور شفاف مشخص شود. برای مثال مشخص نیست که چه میزان از این اعتبار به خرید تضمینی یا تأمین کود اوره و ... اختصاص خواهد یافت.

۱۶. در ماده (۳) قانون تمرکز وظایف و اختیارات مربوط به بخش کشاورزی در وزارت جهاد کشاورزی، به موضوع کاهش واردات و افزایش خودکفایی اشاره شده است درحالی که لازم است برای این منظور ردیف اعتباری با اهداف کمی مشخصی، به‌ویژه برای محصولات راهبردی، در لایحه بودجه وجود داشته باشد به‌طوری که تحقق ۱۰ درصد افزایش تولید ذکر شده در ماده قانونی مذکور قابل ارزیابی باشد. همچنین در برخی از موارد، مانند طرح «حمایت از ضریب خوداتکایی در تولید محصولات راهبردی کشاورزی و توسعه و راهبری کشت دانه‌های روغنی و چغندر قند» به شماره ردیف (۱۳۰۶۰۱۱۰۰۷) از واژه خوداتکایی استفاده شده است که لازم است براساس قوانین بالادستی و قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام، به‌عبارت خودکفایی تغییر یابد.

۱۷. درخصوص کاهش آلاینده‌ها در مواد غذایی لازم است، طبق ماده (۷) آیین‌نامه اجرایی شورای عالی سلامت و امنیت غذایی مصوب ۱۳۹۹/۷/۲۱، اهداف کمی ناظر بر نتیجه طرح‌های ذکر شده در لایحه بودجه مشخصاً بیان شود مثلاً اینکه درنهایت باقی‌مانده آلاینده‌ها با اجرای این طرح‌ها به چه نقطه‌ای

خواهد رسید؟ البته برای دستیابی به این اهداف پیشنهاد می‌شود تسریع در تدوین برنامه جامع ارتقای سلامت و ایمنی غذایی کشور صورت گیرد و منابع مورد نیاز به صورت هدفمند ذکر شود.

۱۸. لازم است ردیف‌های مرتبط با اصلاح روند توزیع محصولات و نهاده‌ها در بخش کشاورزی مانند «برنامه بهبود فراوری و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی»، «راهبری توسعه ظرفیت صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی» و «راهبری بازسازی و نوسازی واحدهای تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی» در ذیل یک برنامه مشخص با عنوان پیشنهادی «ایجاد زنجیره ارزش پایدار و صادرات محور» و با اهداف کمی مشخص، شامل افزایش رفاه تولیدکنندگان از منافع اصلاح زنجیره ارزش، جمع‌شوند.

۱۹. یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی سازمان امور اراضی کشور، «درآمد حاصل از جرائم و خسارت ناشی از اجرای قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها» است. گفتنی است از آنجایی که درآمد مذکور، به‌عنوان عوارض تغییر کاربری اراضی و از طریق اخذ ۸۰ درصد از مابه‌التفاوت ارزش اراضی با کاربری کشاورزی و غیرکشاورزی وصول می‌شود، می‌تواند به‌عنوان انگیزه‌ای برای جذب منابع حاصل از تغییر کاربری توسط دستگاه اجرایی، باعث تشدید تغییر کاربری شود که لازم است این رویه و قوانین مرتبط مورد تجدیدنظر و اصلاح قرار گیرد.

۲۰. در مورد نحوه فعالیت شرکت‌های دولتی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی، لازم است به‌منظور افزایش شفافیت و نظارت‌پذیری در عملکرد این شرکت‌ها و کاهش رانت و انحصار تریبی اتخاذ گردد که شرکت‌های دولتی تنها در زمانی مجاز به فعالیت باشند که به‌دلیل ایجاد اختلال در روند طبیعی فعالیت‌های سایر بخش‌ها (خصوصی و تعاونی)، در سریع‌ترین زمان ممکن و با کمترین هزینه به تکالیف حمایتی خود در قبال تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان عمل کنند و نه به‌عنوان رقیب برای بخش خصوصی. به‌عبارت دیگر، لازم است تکالیف حمایتی این شرکت‌ها از فعالیت‌های اقتصادی آنها تفکیک شده و انجام فعالیت‌های اقتصادی، به‌عنوان رقیب بخش خصوصی، به‌عنوان تکلیف حمایتی ایشان تلقی نگردد. به‌عنوان یک نمونه روشن در این زمینه می‌توان ورود شرکت‌های دولتی به واردات نهاده‌های کشاورزی را مثال زد که لازم است قید شود این ورود تنها در مواردی مجاز است که شرکت‌های دولتی بتوانند کالای مورد نیاز را با قیمت پایین‌تر و با رعایت کیفیت و سایر استانداردها تأمین کنند. بر این اساس پیشنهاد می‌شود به‌منظور اجرای مواد مندرج در فصل نهم قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی، شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی به ارائه دستورالعملی درخصوص ضرورت و نحوه ورود شرکت‌های دولتی به فعالیت‌های اقتصادی، با لحاظ تکالیف حاکمیتی و حمایتی این شرکت‌ها، اقدام و ترتیبات لازم را جهت اصلاح اساسنامه این شرکت‌ها با لحاظ موارد ذکر شده اتخاذ کند.

منابع و مأخذ

۱. سیاست‌های کلی نظام قانونگذاری، ابلاغی ۱۳۹۸/۰۷/۰۶.
۲. قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی، مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۱۱.
۳. قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، مصوب ۱۳۹۵/۱۱/۱۰.
۴. قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه از تولیدکنندگان کالا، ارائه‌دهندگان خدمات و کالاهای وارداتی، مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۲۲.
۵. قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی، مصوب ۱۳۸۹/۰۴/۲۳.
۶. قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱۴.
۷. قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور (ماده واحد و پیوست‌ها)، مصوب ۱۳۹۷/۱۲/۲۱.
۸. قانون بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور (ماده واحد و پیوست‌ها)، مصوب ۱۳۹۸/۱۲/۲۶.
۹. قانون تأمین منابع مالی برای جبران خسارات ناشی از خشکسالی و یا سرمازدگی، مصوب ۱۳۸۳/۰۷/۱۴.
۱۰. قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی، مصوب ۱۳۹۷/۱۰/۰۶.
۱۱. قانون تمرکز وظایف و اختیارات مربوط به بخش کشاورزی در وزارت جهاد کشاورزی، مصوب ۱۳۹۱/۱۱/۲۴.
۱۲. لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور (ماده واحد و پیوست‌ها).

شماره مسلسل: ۱۷۳۸۱

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور ۵۸. بودجه بخش کشاورزی و منابع طبیعی

نام دفتر: مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی و توسعه روستایی)

تهیه و تدوین کنندگان: پیمان اعلائی بروجنی، محمدباقر حسن‌پور اقدم، امیر یونسین

مدیر مطالعه: حجت ورمزیاری

ناظران علمی: امیررضا شاهانی، علیرضا رهایی

همکاران خارج از مرکز: محمدعلی روشن‌فر

همکاران: محمدتقی فیاضی (دفتر مطالعات زیربنایی)، محمد صالحی (دفتر مطالعات حقوقی)

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. کشاورزی

۲. منابع طبیعی

۳. بودجه

۴. سیاستگذاری

۵. برنامه‌ریزی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۱۱/۸